

ტყის არამეჩენი პროდუქტების კოტენციალის შეფასება საქართველოში

თბილისი, 2022

კვლევა მომზადდა კავკასიის გარემოსდაცვითი არასამთავრობო ორგანიზაციების ქსელის CENN-ის მიერ, პროექტის - საქართველოში ტყის ადგილობრივი პროდუქტების პოტენციალის შეფასება ბუნების პოზიტიური აღდგენისთვის - ფარგლებში, რომელსაც ახორციელებს GIZ.

კვლევის შინაარსზე სრულად პასუხისმგებელია CENN და, შესაძლოა, ის არ გამოხატავდეს GIZ-ის შეხედულებებს.

Supported by:

 Federal Ministry
for the Environment, Nature Conservation,
Nuclear Safety and Consumer Protection

 IKI INTERNATIONAL
CLIMATE
INITIATIVE

Shaping the Future by Changing Today

based on a decision of
the German Bundestag

გერმანიის
თანამშრომლობა
DEUTSCHE ZUSAMMENARBEIT

implemented by
 giz
Deutsche Gesellschaft
für Internationale
Zusammenarbeit (GIZ) GmbH

საქართველოს
გლეხთა
კავშირები
ASSOCIATION FOREST PRODUCERS

სარჩევი

შინაარსი	3
შესავალი	4
მეთოდოლოგია	5
ბაზრის პოტენციალი ტყის არამერქნული პროდუქტისთვის ..	6
საქართველოს ტყის არამერქნული პროდუქტის ბაზრის მიმოხილვა, გამონვევები და გადანაცვეტილებები	6
საექსპორტო პოტენციალის შეფასება.....	11
გაუმჯობესებული სარგებლის გაზიარება მდგრადი მოპოვების პრინციპებით ადგილობრივი შემგროვებლებისა და მათი ოჯახებისთვის.....	14
ხუთი პრიორიტეტული NTFP სახეობების რესურსების შეფასება	16
გენდერული განაწილება შემგროვების პროცესში.....	23
გამოვლენილი 5 ყველაზე პერსპექტიული ტყის არამერქნული პროდუქტი კომერციული და ეკონომიკური პოტენციალის თვალსაზრისით.....	25
მოსავლის მდგრადი მოცულობა და კულტივირების პოტენციალის შეფასება	30
საჭიროებების შეფასება და რეკომენდაციები ბუნებისადმი პოზიტიური ინვესტიციისთვის.....	31
რეკომენდაციები	35

შინაარსი

ტყის არამერქნულ პროდუქტებს (NTFP) წარმოადგენს „ყველა ბიოლოგიური მასალა, გარდა ხე-ტყისა, რომელსაც მოიპოვებს ადამიანი საკუთარი გამოყენებისთვის“ (Shackleton et al., 2011, გვ. 7). შეკლტონის აზრით (2011), NTFP-დ ასევე შეიძლება ჩაითვალოს მერქნული პროდუქტები, როგორც არის ხის ტოტები, თუ ამ ტოტებს აგროვებენ მცირე მასშტაბის ადგილობრივი მოვაჭრეები და არა მსხვილი კომპანიები. NTFP მოიცავს კენკრას, სოკოს, ფოთლებსა და ცხოველურ პროდუქტებს, რომლებიც გამოიყენება ადამიანების მიერ როგორც საკვებისთვის, ასევე სამკურნალოდ (Clark, 2001).

კლარკი (2001) აღნიშნავს, რომ NTFP-ები „უზრუნველყოფს შემოსავლის მცირე, მაგრამ მნიშვნელოვან წყაროს, განსაკუთრებით ქალებისთვის და ოჯახებისთვის, რომლებსაც არ აქვთ წვდომა სურსათზე, უმთავრესად იმ პერიოდებში, როდესაც სასოფლო-სამეურნეო მოსავალი მწირია“ (Clark, 2001, გვ. 2).

თუმცა, იმის გამო, რომ NTFP-ებს მცირე ეკონომიკური ღირებულება აქვთ, სიღარიბისგან თავის დასაღწევად მხოლოდ მათი გამოყენება არ არის საკმარისი. NTFP-ების ეკონომიკური გამოყენება უნდა იყოს ინტეგრირებული სიღარიბის შემცირების სტრატეგიებში, რომლებიც ითვალისწინებენ ტყის მდგრად მართვას (რაც წარმოადგენს NTFP-ების საფუძველს) და საგანმანათლებლო პროგრამებს ეკოლოგიური და მდგრადი მოსავლის აღების სტრატეგიების შესახებ (ამ მიმართულებით სპეციფიკური ცოდნის ნაკლებობის გამო). პერესი (2005) ასევე მიუთითებს, რომ NTFP-ების ინტეგრაცია სახელმწიფოს ეკონომიკური პოლიტიკის სტრატეგიაში აუცილებელია დარგის განსავითარებლად.

საქართველოში ტყეების 98% განლაგებულია მთიან რეგიონებში, საიდანაც 78%-მდე მდებარეობს ციცაბო ან ძალიან ციცაბო ფერდობებზე. ეს ნიშნავს, რომ მოსავლის აღება მხოლოდ ურთულესი ტექნოლოგიებით არის შესაძლებელი

(პატარქალაშვილი, 2016). მოსავლის აღების გამართივების მიზნით, ტექნოლოგიები უნდა გაუმჯობესდეს და განვითარდეს. გარდა ამისა, მეინჰოლდი (2022) ხაზგასმით აღნიშნავს, რომ სასურსათო, ქიმიური და ფარმაცევტულმა მრეწველობებმა უნდა გააძლიერონ კვლევა NTFP-სთან დაკავშირებულ პროდუქტებზე, იმისათვის, რომ შეძლონ მეტი და უკეთესი ხარისხის საქონლის წარმოება.

იმისათვის, რომ საქართველოში ტყის არამერქნული პროდუქტების ეკონომიკური პოტენციალი ეფექტურად იქნას გამოყენებული, ეკოლოგიური და ტექნოლოგიური გარდა, საჭიროა სამართლებრივი საფუძველი. „ტყის ახალი კოდექსის“ თანახმად, რომელიც 2021 წლიდან ამოქმედდა, ჩამოყალიბდა ტყის მდგრადი მართვის სამართლებრივი მექანიზმი, რომელიც მოიცავს NTFP-ების ლეგალურ გაყიდვას და ამით ტყის არამერქნული პროდუქტების ბაზარზე მოსახლეობისთვის წვდომის გამართივებას (გელაშვილი, 2021).

საქართველოს ყველა რეგიონში, ადგილობრივი მოსახლეობის გარკვეული წილი ტყის არამერქნული პროდუქტების შეგროვებითა და რეალიზაციით არის დაკავებული. შეიძლება ითქვას, რომ ეს საქმიანობა წარმოადგენს ზოგიერთი სოფლად მცხოვრები მოსახლეობის შემოსავლის ერთ-ერთ ძირითად წყაროს. მოპოვებული პროდუქციის რეალიზაცია ძირითადად ხდება ნედლეულის სახით, თუმცა, ზოგიერთ შემთხვევაში, პროდუქცია იყიდება დამატებული ღირებულების სახითაც.

შემგროვებლების მიერ მოკრეფილი ტყის პროდუქტები უმეტესწილად ღია ბაზრებზე და, იშვიათ შემთხვევებში, აფთიაქებსა და ჰორეკას დარგში იყიდება (UNIQUE სასწავლო გუნდი, 2021; ასოციაცია „საქართველოს ტყის პროდუქტი“ წინასწარი საჭიროებების შეფასება, 2020 წ.).

შესავალი

ტყე დედამიწის ბიომრავალფეროვნების ძირითადი ნაწილია. საქართველოს ბუნებრივ ტყეებში იზრდება 400-მდე სახეობის ხე და ბუჩქი, რაც მთლიანი ტყის საფრის დაახლოებით 95-98%-ს შეადგენს. აქედან 61 სახეობა ენდემურია, ხოლო 43 კავკასიის ენდემია (CENN, 2014). საქართველოს ტყეები შედის ბუნების დაცვის მსოფლიო ფონდის (WWF) „პრიორიტეტულ ადგილებსა“ და „კონსერვაციის საერთაშორისო ორგანიზაციის“ მიერ განსაზღვრულ „ბიომრავალფეროვნების ცხელ წერტილებში“. საქართველოს ტყეების კონსერვაციულ ღირებულებასთან ერთად, მნიშვნელოვანია მისი ეკონომიკური ღირებულებაც. საქართველოს ბიომრავალფეროვნებით მდიდარი ტყეები მუდმივად ამარაგებს ქვეყნის მოსახლეობას სასიცოცხლო რესურსებით, რაც, თავის მხრივ, უზრუნველყოფს ეკონომიკის სხვადასხვა დარგის ფუნქციონირებას, ადგილობრივი მოსახლეობის კეთილდღეობას, სიღარიბის შემცირებასა და ქვეყანაში ხელსაყრელი პირობების შექმნას. შესაბამისად, ტყის არამერქნული რესურსების მოპოვება საქართველოს რეგიონებში ადგილობრივი მოსახლეობის შემოსავლის ტრადიციულ წყაროს წარმოადგენს.

ტყის არამერქნული პროდუქტების შეგროვებისა და მათი პირადი ან კომერციული მიზნებისთვის გამოყენების პრაქტიკა გავრცელებულია საქართველოს თითქმის ყველა რეგიონში. აღნიშნული რესურსების მოპოვება და რეალიზაცია ხშირ შემთხვევაში ადგილობრივი მოსახლეობის შემოსავლის ერთ-ერთი მთავარი წყაროა. ამ მხრივ, მნიშვნელოვანი რეგიონი გურიაა, რადგან მისი ტერიტორიის 48% ტყეებს უკავია.

გურიის მოსახლეობა, ძირითადად, სოფლის მეურნეობითაა დაკავებული (მეხილეობა, მებოსტნეობა, ჩაის დამზადება). რეგიონში ყველაზე მნიშვნელოვანი სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციაა: თხილი, ჩაი და ციტრუსები, ბოლო წლებში საგრძნობლად გაიზარდა მოცვის წარმოების შემთხვევებიც. არამერქნული პროდუქტის მხრივ პოპულარულია ხილისა და კენკრის, ასევე, სამკურნალო ბალახების შეგროვება.

2021 წელს ტყის კოდექსში შეტანილი ცვლილებების შედეგად ტყის არამერქნული ბაზრის რეგულირებისა და მდგრადი მოსავლის პრაქტიკის დანერგვის მიზნით, შესაძლებელი გახდა ტყის არამერქნული რესურსების კომერციული მოპოვების ხელშეწყობა და მხარდაჭერა, რამაც გაზარდა

რეგიონში მცხოვრები მოსახლეობის ინტერესი, მიიღონ დამატებითი კომერციული სარგებელი ტყის არამერქნული რესურსებიდან, რაც, თავის მხრივ, გააუმჯობესებს რეგიონში მცხოვრებთა ეკონომიკურ მდგომარეობას.

ეკონომიკური შესაძლებლობის გაჩენას თან ახლავს არამდგრადი და სპონტანური მოპოვების რისკები, რაც საფრთხეს შეუქმნის სხვადასხვა სახეობას, ვინაიდან ამ ეტაპზე არ არის შესწავლილი და დათვლილი კონკრეტული ტყის არამერქნული პროდუქტის მარაგი და, შესაბამისად, არ არის განსაზღვრული წლიური გამოყენების მოცულობა. ტყის არამერქნული პროდუქტის მარაგების შეფასება და აღრიცხვა მნიშვნელოვანია, როგორც კერძო შემგროვებლების, ასევე კომპანიებისთვის, რათა ეფექტიანად დაგეგმონ და მოიპოვონ რესურსების და, უპირველეს ყოვლისა, უზრუნველყონ სახელმწიფოს მიერ ბუნებრივი რესურსების კომერციული ექსპლუატაციის ნებართვების გაცემა.

გურიაში ტყის არამერქნული რესურსების მრავალფეროვნება, რეგიონში მცხოვრებ მოსახლეობას აძლევს შესაძლებლობას, ჰქონდეს შემოსავლის დამატებითი წყაროები და მიაღწიოს ფინანსურ მდგრადობას. მოსახლეობა ძირითადად აგროვებს შემდეგ პროდუქტებს: ტყის სოკოს, ველურ მოცვს, მაყვლის ნაყოფსა და ფოთლებს, მოცხარს, ველურ ვაშლს (მაჟალო), გარეულ მსხალს, ევკალიპტის ფოთლებსა და ტოტებს, ასკილის ნაყოფს, ჩვეულებრივ მოცვს, სამკურნალო ბალახებსა და ველურ ყვავილებს - ბეგმონდარა, ფარსმანდუკი, შავბალახა, ჭინჭარი, ცხენკბილა, მრავალძარღვა და სხვ.

მეთოდოლოგია

კვლევის მიზანია გურიის რეგიონში ტყის არამერქნული პროდუქტების კომერციული გამოყენების პოტენციალის შეფასება.

კვლევის მეთოდოლოგია ეფუძნება:

- ტყის პროდუქტების შემგროვებლების, ტყის არამერქნული პროდუქტების გადამმუშავებელი საწარმოებისა და იმ ორგანიზაციებისთვის (სამთავრობო და არასამთავრობო) საჭიროებების კვლევის კითხვარის მომზადებას, რომლებსაც აქვთ პირდაპირი თუ ირიბი კავშირი და ცდილობენ, განავითარონ სექტორი სხვადასხვა პროექტითა და დამხმარე პროგრამებით;
- გამოკითხულთა სიის შედგენასა და გასაუბრების ჩატარებას შეხვედრებისა და სატელეფონო ზარების საშუალებით;
- სახელმწიფო და საერთაშორისო განხორციელებული პროექტებისა და პროგრამების ზემოქმედების შესწავლას;
- გურიაში ადგილობრივ კერძო შემგროვებლებსა და კომპანიებთან შეხვედრებსა და ტყის არამერქნული პროდუქტების მოყვანის არსებული პრაქტიკის გამოვლენას;
- დადგენილი ინტერვიუების მეშვეობით ქალებისა და მამაკაცების ჩართულობის დონის განსაზღვრა ტყის არამერქნული პროდუქტების შეგროვებისა და გადამმუშავების პროცესში და გენდერული ბალანსი;
- თანამედროვე აღჭურვილობისა და ტრანსპორტირების საჭიროებების განსაზღვრა ადგილობრივ კომპანიებსა და შემგროვებლებთან კომუნიკაციის გზით;
- ასოციაცია „საქართველოს ტყის პროდუქტის“ სამუშაო გამოცდილების საფუძველზე, ტყის არამერქნული პროდუქტების ბაზრის პოტენციალისა და შესაძლებლობების ანალიზი;
- დარგის შესაბამის ექსპერტებთან კოორდინაციით, ტყის არამერქნული პროდუქტების პერსპექტივის შეფასება შემდეგი კრიტერიუმებით: მოსახლეობის მაღალი ინტერესი კონკრეტული პროდუქტის მიმართ, მაღალი ფასი, კარგი გაყიდვების მაჩვენებელი და პროდუქციის კომერციულირაოდენობით არსებობა ტყეში;
- ინტერვიუების შედეგებისა და არსებული კვლევების ანალიზის საფუძველზე, გურიის

რეგიონში კომერციულად ყველაზე პერსპექტიული ტყის არამერქნული 5 პროდუქტის შერჩევა;

- ტყის არამერქნული რესურსებიდან გამოვლენილი 5 სახეობის პროდუქტის კომერციული პოტენციალის იდენტიფიცირება, როგორც საერთაშორისო (ევროკავშირის), ასევე ადგილობრივი ბაზრისთვის;
- ტყის არამერქნული პროდუქტის ექსპერტის ჩართულობით, გურიაში ტყის ფართობ(ებ)ის შერჩევა და ტყის არამერქნული პროდუქტის რესურსების მოცულობების, დასაქმების პოტენციალისა და შემოსავლის მიღების პოტენციალის შეფასება სავსე სამუშაოებით.

პროექტის ფარგლებში ჩატარდა აქტიური კონსულტაციები საქართველოს ეროვნული სატყეო სააგენტოს ექსპერტებთან და UNDP BIOFIN-ის საკოორდინაციო ჯგუფთან. სოფლის განვითარების სააგენტოსთან და UNDP BIOFIN ჯგუფთან მჭიდრო თანამშრომლობით, განხორციელდა სუბსიდირების არსებული სქემებისა და ტყის არამერქნული პროდუქტების პოტენციალის შეფასება.

კვლევა მოიცავდა საქართველოს ტყის პროდუქტის ასოციაციის წევრი კომპანიების მიერ 2021 წელს შემუშავებულ სარეკომენდაციო დოკუმენტს. დოკუმენტი ყურადღებას ამახვილებს ტყის არამერქნული ბაზრის საჭიროებებსა და გამოწვევებზე ადგილობრივ და საერთაშორისო ბაზრებზე. კვლევის პროცესში ჩატარდა კონსულტაციები დარგის წარმომადგენლობითი წამყვანი კომპანიების წარმომადგენლებისა და ექსპორტის მენეჯერებთან: შ.პ.ს „ჯეოფლაუერსი“, შ.პ.ს „კაკაბანი“, შ.პ.ს „ფარკონი“, შ.პ.ს „ბიპისი“ და შ.პ.ს „მილმარტ ბაუერი.“

ბაზრის პოტენციალი ტყის არამერქნული პროდუქტისთვის

საქართველოს ტყის არამერქნული
პროდუქტის ბაზრის მიმოხილვა,
გამოწვევები და გადაწყვეტილებები

საქართველოს ტყის არამერქნული პროდუქტების სექტორში მოქმედ კომპანიებთან (მათ შორის სამი ყველაზე მომგებიანი ტყის პროდუქტის შემგროვებელი და გადამამუშავებელი საწარმოები - შპს „გეოფლაუერსი“, შ.პ.ს „კაუკაზანი“ და შ.პ.ს „ფარკონი“, ასევე საშუალო ზომის საწარმოები და მეწარმეები: შპს მილმარტი - შემოქმედი, თიანეთი ნობათი, შპს „ბიპისი“, ინდ. მეწარმე დავით თენიშვილი, კოოპერატივი ნაგომარი), ბოლო წლებში გაიზარდა ტყის არამერქნული პროდუქტის შეგროვება. მიუხედავად იმისა, რომ ბაზარი შეზღუდულია - მხოლოდ 40-მდე საშუალო, მცირე და მსხვილი საწარმო აწარმოებს ტყის არამერქნულ პროდუქტს - ყოველწლიურად მაინც შეინიშნება ტყის არამერქნული პროდუქტის გაყიდვის მზარდი ტენდენცია, რაც მყარი ეკონომიკური მაჩვენებელია.

ზემოაღნიშნული წყაროების მიხედვით (ოფიციალური სტატისტიკა არ არსებობს), უნდა აღინიშნოს, რომ ტყის არამერქნული პროდუქტის დაახლოებით 80% ექსპორტირებულია, კერძოდ, დიდი მოთხოვნაა ევროკავშირის ბაზარზე. ადგილობრივ ბაზარზე მხოლოდ 20% რჩება. დაუხარისხებელი, დაუფასოებელი და არაბრენდირებული მასალა ექსპორტზე, ძირითადად, ხმელი სახით გადის, თუმცა საქართველოს ტყის გადამამუშავებული არამერქნული პროდუქტის მცირე ნაწილიც გადის ექსპორტზე, მაგალითად: მოცვის ჩაი, ვარდის წვენი და ა.შ.

საქართველოს ტყის არამერქნულ ბაზარზე ბოლო წლებში წარმოების მზარდი ტენდენციის მიუხედავად, კომპანიები ბაზრის გამოწვევებზე საუბრობენ. ყველა გამოკითხული კომპანია, რომელიც მუშაობს საქართველოს სხვადასხვა რეგიონში, ადასტურებს, რომ ყოველწლიურად რთულდება მუშახელის პოვნა, რაც სოფლის მოსახლეობის შემცირებით არის გამოწვეული. ამის უმთავრესი მიზეზი შიდა მიგრაციაა: ხალხი ტოვებს სოფლებს (საქსტატი, 2014).

2014 წლის ოფიციალური აღწერის შიდა მიგრაციის მონაცემებით, 30,000-ზე მეტმა ადგილობრივმა, მუდმივმა მცხოვრებმა დატოვა გურიის ტერიტორია და გადავიდა მეზობელ რეგიონებში. ეს

ეხება როგორც ქალაქებში, ისე სოფლად მიგრაციას. მთლიანი საქართველოსთვის ეს რიცხვები შემდეგნაირია:

- 2014 წლის მონაცემებით, 550 000-ზე მეტმა პირმა დატოვა მუდმივი საცხოვრებელი და გადავიდა სხვა ქალაქებსა და სოფლებში (საქართველოს სტატისტიკის სამსახური).

მიგრაციის საკითხთა სახელმწიფო კომისიის დასკვნები და სტატისტიკა, ასევე ინტერვიუები ტყის არამერქნული პროდუქტის საწარმოებთან, კიდევ უფრო ამყარებს საქართველოს მიგრაციისა და ემიგრაციის მზარდი ტენდენციის ვარაუდს.

ტყის არამერქნული პროდუქტის საწარმოებთან ყოველი ინტერვიუს მიხედვით, საქართველოს ერთ-ერთი მთავარი სამიზნე ევროკავშირის ბაზარია, სადაც ბოლო წლებში ქართული ტყის არამერქნული პროდუქტი წარმატებით გადის ექსპორტზე. თუმცა, კონკურენცია ევროკავშირის ტყის არამერქნულ ბაზარზე მაღალია, მაგალითად, ალბანეთი, ბულგარეთი, რუმინეთი და ა.შ. აწარმოებენ ტყის არამერქნულ პროდუქტს (ვარდი, ჟოლო, მოცვი, გარეული ფოთლები, სამკურნალო მცენარეები) გაცილებით დიდი რაოდენობით და იაფად. ასევე, აღნიშნული ქვეყნები გეოგრაფიულად უფრო ახლოს მდებარეობენ ევროკავშირის სხვა ქვეყნებთან, რაც ნიშნავს დაბალ ლოჯისტიკურ და სხვა ხარჯებს. საქართველოში დარგის წარმომადგენელი კომპანიები ადასტურებენ, რომ საქართველოში ტყის არამერქნული პროდუქტის ბაზრის გრძელვადიანი მდგრადი ზრდისთვის მნიშვნელოვანია მრავალი სახის ველური პროდუქტის (ასკილი, ჟოლო, მოცვი, ველური ფოთლები, სამკურნალო მცენარეები) დანერგვა და ხელშეწყობა; იმისათვის, რომ საქართველომ შეინარჩუნოს და გაზარდოს თავისი ბაზრის წილი ევროკავშირში, კულტივაცია გადამწყვეტი იქნება, რაც მრეწველობას საშუალებას მისცემს, გააფართოოს მიწოდებული საქონლის რაოდენობა და გახდეს საქართველოში სოფლის მეურნეობის ეკონომიკური სარგებლის მნიშვნელოვანი წყარო.

ნიშანდობლივია, რომ 2021 წლიდან ტყის არამერქნული პროდუქტების წარმოება საკანონმდებლო დონეზე აღიარებულია, როგორც სასოფლო-სამეურნეო საქმიანობა, რაც ფერმერებს უქმნის შესაძლებლობას, ჩაერთოს სახელმწიფო და საერთაშორისო სასოფლო-სამეურნეო პროგრამებში.

ქვემოთ მოცემულია, უფრო დეტალურად გამოწვევებისა და გადაწყვეტილებების სია საქართველოში ტყის არამერქნული პროდუქტის ბაზრის პოტენციალთან დაკავშირებით:

პროდუქტზე ცნობადობის ამაღლება

ტყის არამერქნული პროდუქტის შესახებ ცნობადობის ამაღლება როგორც ადგილობრივ, ისე საერთაშორისო ბაზარზე რჩება ინდუსტრიის ერთერთ გამოწვევად, რაც ხელს უშლის პროდუქციის უფრო დიდი რაოდენობით რეალიზაციას. ადგილობრივ ბაზარზე ტყის არამერქნული პროდუქტი არასწორად არის პოზიციონირებული, ასევე ადგილობრივ მომხმარებლებს არ აქვთ შესაბამისი ინფორმაცია პროდუქტის შესახებ, მის დადებით და სასარგებლო ასპექტებზე. ანალოგიურად, საექსპორტო ბაზრებზე მუშაობისას მნიშვნელოვანია ტყეებში წარმოშობილი თითოეული პროდუქტის პოზიციონირება, როგორც ტყის არამერქნული პროდუქტი, ხაზგასმა მის მახასიათებლებზე, რომლებიც განასხვავებს მათ სხვა მსგავსი კულტივირებული პროდუქტებისგან (ასოციაცია „საქართველოს ტყის პროდუქტი,“ წინასწარი საჭიროებების შეფასება, 2020).

ტექნოლოგიური განვითარება

აღსანიშნავია, რომ ტექნოლოგიური განვითარება ტყის არამერქნული პროდუქტის სფეროში ნელი ტემპებით მიმდინარეობს. ეს ეხება როგორც გადამამუშავებელ დანადგარებს, ასევე ხელსაწყოებს, რომლებსაც შემგროვებლები იყენებენ ნელი პროდუქტის მოპოვებაში. ტექნოლოგიური განვითარება მნიშვნელოვანია რამდენიმე მიმართულებით, კერძოდ: 1) ტყის არამერქნული პროდუქტის მდგრადი მოპოვება, რასაც ხელს შეუწყობს შესაბამისი სამუშაო ხელსაწყოები (როგორიცაა, არაპლასტიკური მასალები შეგროვებისთვის, ხის კალათა, სპეციალური საჭრელი ხელსაწყოები და ა.შ.); 2) მეტი დამატებითი ღირებულების პროდუქციის წარმოება, რაც გაზრდის ტყის არამერქნული პროდუქციის დარგობრივ ღირებულებას; 3) წარმოების ეფექტიანობა - მეტი გადამამუშავებელი დანადგარი გაზრდის ტყის არამერქნული პროდუქტის მთლიან წარმადობას და ამით სექტორს უფრო მიმზიდველს გახდის როგორც ადგილობრივ, ასევე საექსპორტო ბაზარზე (Giss Lab & AAP Ecology Georgia, 2020).

წარმოების თანამედროვე მიდგომები

მნიშვნელოვანია, რომ ტყის არამერქნული პროდუქტის სფეროში მომუშავე ბიზნესებს ჰქონდეთ სწორი ცოდნა კონკრეტული პროდუქტის შეგროვებისა და მათი წარმოების, მოსავლის შემდგომი მართვის კუთხით. მსგავსი მიდგომები მნიშვნელოვანია პროდუქციის მდგრადი წარმოებისა და ეკოსისტემის დაცვის მხრივ. ამ მიმართულებით

ცოდნის გაზრდა ხელს შეუწყობს პროდუქტის საბოლოო მომხმარებლისთვის სწორად და უსაფრთხოდ მიწოდებას. ეს ასპექტები განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენენ ბოლო ტენდენციებში, განსაკუთრებით განვითარებულ საექსპორტო ბაზრებზე, სადაც მომხმარებლები განსაკუთრებულ ყურადღებას აქცევენ პროდუქციის წარმოშობას, ხარისხსა და სხვადასხვა გარემოსდაცვით გარემოებას - რამდენად არის დაცული მდგრადი მოპოვება და გადამამუშავება პროდუქტის წარმოებაში. ეს ტენდენცია თანდათან პოპულარობას იძენს საქართველოშიც (CENN, 2022).

ტყის არამერქნული პროდუქტის სექტორში არსებული გამოწვევების გადაჭრის გზები

ბეზოლნიშნული გამოწვევების გადაჭრის გზა არის სექტორის წარმომადგენლებთან მეტი აქტივობების დაგეგმვა და სამთავრობო ინსტიტუტებთან, დონორ ორგანიზაციებთან და სხვა დაკავშირებულ მხარეებთან ერთად მუშაობა. სამართლებრივი საკითხების მოგვარების შემდეგ (წინა წლებთან შედარებით) მნიშვნელოვანია აქტიური მუშაობის დაწყება გაყიდვებისა და მარკეტინგის მიმართულებით. ყველაზე მნიშვნელოვანი საკითხი ტყის არამერქნული პროდუქტის შესახებ ცნობიერების ამაღლებაა, იმის გათვალისწინებით, რომ მომხმარებელს აქვს ინფორმაცია ტყის არამერქნული პროდუქტის შესახებ და შესაბამისი მარკეტინგული აქტივობების შედეგად -ყიდვის სურვილი. მარკეტინგული საქმიანობა მოიცავს პროდუქციის რეკლამას სხვადასხვა მიმართულებით, მათ შორის გამოფენებში/გაყიდვებში მონაწილეობას თბილისსა და რეგიონებში. ასეთი ინსტრუმენტების საშუალებით გაყიდვების სტიმულირება ეფექტიანი მეთოდია. მნიშვნელოვანია ადგილობრივ საცალო ქსელებთან, ფარმაცევტულ კომპანიებთან და Horeca სექტორის წარმომადგენლებთან კომუნიკაცია, პროდუქტის შეთავაზება და ამით გაყიდვების გაზრდა. აუცილებელია აგრეთვე სექტორის წარმომადგენლების ინფორმირება ფინანსებზე ხელმისაწვდომობის შესახებ. მნიშვნელოვანია, რომ ბიზნესი მონაწილეობდეს, რაც შეიძლება, მეტ საგრანტო ან თანადაფინანსების პროგრამაში, რაც ხელს შეუწყობს ბიზნესის განვითარებასა და დასაქმებული ადამიანების მოტივაციის ამაღლებას. ამავედროულად, საკვანძო საკითხია ტყის არამერქნული პროდუქტის ბიზნესის, განსაკუთრებით, პირველადი მწარმოებლების ტრენინგი და ცოდნის გაზრდა ეკოსისტემის დაცვისა და პროდუქტის მდგრადი მოპოვების უზრუნველსაყოფად.

გაყიდვების არხები და ლოჯისტიკა

არასტაბილური და არაორგანიზებული გაყიდვები ადგილობრივ ბაზრებში, ისევე, როგორც შესაბამისი ინფრასტრუქტურის არარსებობა, ამცირებს ტყის არამერქნული პროდუქტის კომერციულ ასპექტებს. შემგროვებლებმა მოსავალი სწრაფად უნდა გაყიდონ, რადგან არ არსებობს სათანადო შესანახი საწყობები, შესაბამისად იზრდება პროდუქტის გაფუჭების ალბათობა. რაც შეეხება ტყის არამერქნული პროდუქტის არასტაბილურ ლიკვიდურობას, შეიძლება ითქვას, რომ ტყის არამერქნული პროდუქტის ბაზარი, ძირითადად, B2C ტიპისაა, ანუ შემგროვებლები უმეტეს შემთხვევაში თავიანთ პროდუქტს ყიდნიან უშუალოდ მომხმარებლებზე. ხოლო Horeca სექტორის წარმომადგენლები, საცალო ქსელები, ხშირად არასტაბილური მყიდველები არიან. Horeca სექტორის არასტაბილურობის კარგი მაგალითია კოვიდ-პანდემია, როდესაც მთელი სექტორი გაჩერდა და ყველა დაკავშირებული ბიზნესი თუ კომპანია კრიზისში აღმოჩნდა. გარდა ამისა, ქართული ტყის არამერქნულ პროდუქტი, მისი დაბალი ცნობადობისა და მაღალი ღირებულების გამო, მიუღებელია Horeca-ს სექტორისთვის, როდესაც მათ აქვთ გაცილებით იაფი წვდომა ალტერნატიულ იმპორტირებულ პროდუქტებზე. ასეთ დროს მნიშვნელოვანია, რომ ტყის არამერქნულ პროდუქტი სარგებლობდეს მაღალი რეპუტაციითა და ადგილობრივ ბაზარზე აღიარებით. რაც შეეხება საექსპორტო ბაზრებს, ამ სექტორში მხოლოდ რამდენიმე ქართული კომპანიაა აქტიური, რომლებსაც შეუძლიათ სრული პროცესის მართვა (პროდუქტის მოპოვებიდან ექსპორტისთვის მომზადებამდე) და ექსპორტზე საბოლოო პროდუქტის გატანა (ასოციაცია „საქართველოს ტყის პროდუქტი“ წინასწარი საჭიროებების შეფასება, 2020). ამასთან დაკავშირებით, საქართველოს სატყეო სააგენტოს უპირველესი პასუხისმგებლობაა არსებული ახალი კანონმდებლობის (ტყის კოდექსი) დანერგვა ისე, რომ ტყის არამერქნული პროდუქტის შეგროვების ნებართვები უზრუნველყოფილი იყოს, რაც შეიძლება, სწრაფად, მეთოდურად და სამართლიანად, ასევე, თანმიმდევრულად მოამზადოს არსებითი ინფორმაცია კონკრეტული ტყის ტერიტორიებზე (მათ შორის, კოორდინატები) სად და რომელი ტყის არამერქნული პროდუქტი გროვდება, განახორციელოს მონიტორინგი და დაზუსტდეს დამოწმებული მონაცემები. საქართველოს მთავრობის 2021 წლის 18 მაისის N221 დადგენილებით დამტკიცებული „ტყის სარგებლობის წესის შესახებ“ დებულებით, მოპოვების ადგილმდებარეობა კონკრეტული სატყეოსა და შესაბამისი GPS კოორდინატების მითითებით უნდა წარმოადგინოს დაინტერესებულმა მხარემ. აქედან გამომდინარე, საქართველოს სატყეო სააგენტოს

სჭირდება დარგის სპეციალისტები ასეთი საქმიანობის განსახორციელებლად.

გარდა ამისა, დადგინდა, რომ გურიაში ადგილობრივი ფერმერები თავს არიდებენ დიდი რაოდენობით ტყის არამერქნული პროდუქტის შეგროვებას. ალტერნატიულობის ან ლოჯისტიკური მხარდაჭერის ნაკლებობის გამო (გაშრობა, შენახვა, ტრანსპორტირება), უპირატესობას ანიჭებენ ტყის არამერქნული პროდუქტის შეგროვებას მხოლოდ მაშინ, როდესაც არსებობს მსხვილ კომპანიაში სწრაფი მიწოდების შესაძლებლობა, რომელიც უზრუნველყოფს როგორც გადაზიდვას, ასევე - გამოშრობას. შედეგად, მცირე მეურნეობებს, როგორც წესი, აქვთ ტყის არამერქნული პროდუქტის შეზღუდული მარაგი და ყიდნიან პირველად რესურსებს ბიზნესებზე დაბალ ფასად.

კანონმდებლობა

ბოლო წლებში საკმაოდ პოზიტიური ნაბიჯებია გადადგმული საკანონმდებლო კუთხით, რასაც ადასტურებს საქართველოს მთავრობის ახალი „ტყის კოდექსის“ დადგენილება, რომელიც 2021 წლის იანვრიდან შევიდა ძალაში. შედეგად დარეგულირდა ხეტყის პროდუქტები და ამ ეტაპზე ეროვნული სატყეო სააგენტო (NFA), კანონმდებლობის შესაბამისად, ტყის არამერქნული რესურსების, მერქნიანი მცენარეების პროდუქტებისა და ხის მეორეხარისხოვანი მასალების დამზადების მიზნით გასცემს **ნებართვებს**. 1-წლიანი ლიცენზიის ღირებულებაა 200 ლარი (73 ევრო). რაც შეეხება გადასახადს, სიმბოლური გადასახადი დაწესდა ტყის არამერქნული პროდუქტის მოპოვებაზე, რომელიც 1 კგ-ზე 1 თეთრს შეადგენს. „ტყის კოდექსის“ მიხედვით, არამერქნულ მწარმოებლებს შეუძლიათ ტყის რესურსების კომერციული მიზნებისთვის მოპოვება, თუ ექნებათ შესაბამისი ლიცენზია. დადგენილების მიღებამდე შეზღუდვა არ არსებობდა კომერციული და პირადი მიზნებისთვის შეგროვებულ ტყის არამერქნულ პროდუქტებზე. ასევე, არ იყო დადგენილი წლიური კვოტები, რაზე მეტის მოპოვებაც არ შეუძლია შემგროვებელს. აღნიშნული გარემოებები საკმაოდ ართულებდა ტყის არამერქნული პროდუქტის შემგროვებლებს კანონის დაცვით ჯანსაღ გარემოში მუშაობას. აღსანიშნავია ასოციაცია „საქართველოს ტყის პროდუქტის“ დადებითი როლი ზემოაღნიშნული ცვლილებების ლობირებასა და ადვოკატირებაში. უფრო მეტიც, ასოციაცია აქტიურად არის ჩართული ლიცენზიების მოპოვების პროცესში და ეხმარება სექტორის წარმომადგენლებს ბიუროკრატიული პროცედურების წარმართვაში. ასევე, ასოციაცია აქტიურად იყო ჩართული ტყის კოდექსის მიღების სამუშაო პროცესში და

მნიშვნელოვანი როლი ითამაშა იმ სამართლებრივი დოკუმენტის შემუშავებაში, რომელიც ხელსაყრელ პირობებში აყენებს საქართველოში არსებულ კომპანიებს. (საქართველოს მთავრობის დადგენილება, 2021; Giss Lab & AAP Ecology. საქართველო, 2020).

შეზღუდული წვდომა ფინანსებსა და ინფორმაციაზე

ტყის არამერქნული პროდუქტების დარგში, რომელიც რეგიონული ეკონომიკის არასასოფლოსამეურნეო ნაწილია, შეზღუდულია ხელმისაწვდომობა ფინანსებსა და ინფორმაციაზე. საქართველოში არსებული საგრანტო პროგრამები, რომლებსაც ახორციელებენ როგორც სამთავრობო, ისე საერთაშორისო დონორები, არ ანიჭებენ პრიორიტეტს ტყის არამერქნული პროდუქტის დარგს, რაც ზღუდავს ბიზნესის ზრდას. ასეთი პირობები ხელს უშლის საწარმოს გადაწყობის, პერსონალის კვალიფიკაციის ამაღლებას, ტექნიკის ან სამუშაო ხელსაწყოების განახლება/დამატების შესაძლებლობებს, საწყობის/მეურნეობის მშენებლობას და ა.შ. ფინანსებზე ხელმისაწვდომობის გარდა, საკმაოდ დიდია ინფორმაციული ხარვეზი, რეგიონებში მცხოვრები ტყის რესურსების შემგროვებლები არ ფლობენ ინფორმაციას სხვადასხვა პროგრამის, ღონისძიებებისა თუ შესაძლებლობების შესახებ და, შესაბამისად, უფრო მეტად დამოკიდებულნი ხდებიან მათ დასაქმებულ კომპანიებზე. თუ მათ ექნებათ წვდომა ამ სახის ინფორმაციაზე, შესაძლებლობა ექნებათ, იპოვონ გაყიდვების დამატებითი არხები ბიზნესის განვითარებისთვის და გაზარდონ თავიანთი მიღებული/წარმოებული პროდუქციის პოპულარიზაცია. გარდა ამისა, არ არსებობს საქართველოში არსებული ტყის არამერქნული პროდუქტის სრული შეფასება, ყველა ეკონომიკური განვითარების პროგნოზი და კომერციული შეფასება (ასოციაცია „საქართველოს ტყის პროდუქტი“ წინასწარი საჭიროებების შეფასება, 2020).

ტყის არამერქნული პროდუქტის სექტორის განვითარებასა და ხელმისაწვდომობასთან ერთად უფრო ცხადი ხდება, რომ დარგი მაინც ვითარდება. სოფლის თემებისთვის ტყის არამერქნული პროდუქტი ძირითადად გამოიყენება კვებისა და სამკურნალო მიზნებისთვის, რაც მათი საერთო დიეტის და/ან ჯანმრთელობის ნაწილია. თუმცა, როგორც ითქვა, დარგი ასევე უზრუნველყოფს შემოსავალს ადგილობრივებისთვის, ყველაზე ღარიბთათვის კი შემოსავლის აუცილებელი წყაროა, რაც იცავს მათ მდგომარეობას კიდევ უფრო გაუარესებისგან. ტყის არამერქნული პროდუქტის შემოსავალი წარმოადგენს „ბუფერს“

სეზონური შემოსავლის დეფიციტის პერიოდებში. ტყის პროდუქტების არამერქნული პროდუქტების დარგს აქვს პოტენციური დაამარცხოს სიღარიბე, რადგან ადგილობრივი წარმოებისა და ვაჭრობის მეშვეობით საკმარისი შემოსავლის გამოშვებაა შესაძლებელი. ამას ასევე მხარს უჭერს ის ფაქტი, რომ ტყის ბევრ არამერქნული პროდუქტის წარმოებასა და ვაჭრობას აქვს ბაზარზე შესვლის დაბალი ბარიერი, ისევე, როგორც არ არის მაღალი კაპიტალის ინვესტიციების საჭიროება. მიუხედავად იმისა, რომ ტყის არამერქნული პროდუქტის სექტორი დაფუძნებულია მწვანე მენეჯმენტისა და მდგრადობის პრინციპებზე, ბიზნესი დაუცველია გარე ბაზრის შოკებისგან, როგორცაა ინფლაცია, ენერგეტიკული კრიზისი და, განსაკუთრებით, COVID-19 პანდემია. ბაზრის შოკი გავლენას ახდენს ტყის არამერქნული პროდუქტის სექტორის ღირებულების ჯაჭვებზე, ფასების ზრდის თვალსაზრისით. თუმცა, შემგროვებლები ამ შემთხვევაში ყველაზე მეტად ზარალდებიან, რადგან მათი ანაზღაურების რაოდენობა ნელა რეაგირებს ღირებულებათა ჯაჭვის ცვალებადობაზე. COVID-19 პანდემიამ უარყოფითი გავლენა მოახდინა საქართველოში ტყის არამერქნული პროდუქტის ღირებულების ჯაჭვების უმეტესობის შემოსავლებზე მას შემდეგ, რაც კრიზისმა შეაფერხა მსოფლიო ვაჭრობა და მოთხოვნა (ოჯახების შემოსავლების შემცირების გამო, HORECA და ა.შ.) ტყის არამერქნულ პროდუქტზე. უფრო მეტიც, რუსეთსა და უკრაინას შორის ომმა გაზარდა ტყის არამერქნული პროდუქტის ბაზრის შეზღუდვები საქართველოში, ვინაიდან ორივე ქვეყანაში გადის გურიაში მოპოვებული პროდუქტის მნიშვნელოვანი ნაწილი. კერძოდ, COVID-19-ის პანდემიამ აიძულა ტყის არამერქნული პროდუქტის არაერთი მწარმოებელი კომპანია, დროებით ან სამუდამოდ შეეწყვიტათ წარმოება. მაგალითად, ძმერხლის ექსპორტი 2022 წელს შეწყდა, რადგან უკრაინა იყო მთავარი იმპორტიორი ქვეყანა. თუმცა, მოსავლისა და წარმოების ზრდამ, შეიძლება, გამოიწვიოს არამდგრადი რესურსების გამოყენება (ტყის არამერქნული პროდუქტის რესურსების ხელმისაწვდომობაზე არასრული ინფორმაციის გათვალისწინებით), კონტროლი ადგილობრივ რესურსებზე, შეიძლება, დაიკავოს ადგილობრივმა ელიტამ, ან კომერციულ წარმოებაში ჩართულმა ერთეულმა. ამ ყველაფერმა, შეიძლება, შეუქმნას სოფლის მაცხოვრებლებს ხელმისაწვდომობის პრობლემები ტყის არამერქნულის პროდუქტის საკუთარი მიზნებისთვის მოპოვებისას.

მოსახლეობის გადინება რეგიონებიდან

სოფლის მოსახლეობის მიგრაცია ქალაქებში, ისევე, როგორც ემიგრანტების დიდი რაოდენობა

(რომელთა ძირითადი ნაწილი რეგიონის მცხოვრებლები არიან) ქმნის სამუშაო ძალის დეფიციტს, რაც, საბოლოო ჯამში, გავლენას ახდენს მოსავლისა და წარმოებული პროდუქციის რაოდენობასა და ხარისხზე. პრობლემის მთავარი მიზეზი არამიმზიდველი ხელფასია, რაც ქვეყანაში არსებული არახელსაყრელი ეკონომიკური მდგომარეობის ფონზე სოფლის მოსახლეობის აღნიშნულ სფეროში მუშაობის დემოტივაციას იწვევს. კომპანიები, რომლებიც იბარებენ ნედლეულ პროდუქტს, ინარჩუნებენ დაბალ ხელფასებს და ხარჯებს; ხოლო მოგების წილი (მარჟა) იზრდება, რაც პროდუქტი გადადის ტყის არამერქნული პროდუქტის ღირებულებათა ჯაჭვის ბოლოში, ანუ მომხმარებელთან. ამას განაპირობებს ის ფაქტი, რომ მუშახელს არ აქვს შემოსავლის სხვა ალტერნატივა და, შესაბამისად, „იძულებულია“ გამოიყენოს შემოსავლის ერთადერთი წყარო, რომლის მიღებაც შეუძლია (ანუ ნედლეულის მოსავლის აღება). ასეთი გარემოებები არასტაბილურს ხდის მუშახელის მიწოდების ბაზარს მოგების არათანაბარი განაწილებით მუშახელსა და მწარმოებელ კომპანიებს შორის. უფრო მეტიც, მუშახელის დეფიციტი ართულებს ტყის არამერქნული პროდუქტის შეგროვებას, რითაც მცირდება მიწოდება, რაც გამოიხატება გაყიდული პროდუქციის ფასების ზრდასა და გრძელვადიან პერსპექტივაში მიწოდებული პროდუქციის შემცირებაზე.

გარდა ამისა, „მდგრადად მოსავლის აღების წესები დაცული და ინტეგრირებული უნდა იყოს ახალი მარეგულირებელი მმართველობით“ (Pfund & Robinson, 2005: 39). სოფლის მოსახლეობის გადინების გამო აღარ იარსებებს ტრადიციული ცოდნა, დაიკარგება მდგრადად მოსავლის შეგროვების ტრადიციები. მოსავლის აღების ცოდნის დაკარგვა იწვევს „მოსავლის შემცირებულ ეფექტიანობას და მცირდება შემოსავალი მოსავლის ერთეულზე“ (Pfund & Robinson, 2005: 38). სუსტი ადგილობრივი ცოდნა და ცუდი ადგილობრივი მმართველობა დეცენტრალიზებულ სისტემაში მოიცავს რისკს, რომ „მიწის არმქონე/ღარიბი ადამიანები, რომლებიც ტრადიციულად აგროვებდნენ ველურ არამერქნულ პროდუქტებს (შესაძლოა მდგრადი მოსავლის პრინციპების შესაბამისად) ემუქრებათ მეტი სიდუხჭირე“ (Pfund & Robinson, 2005). უკეთესი ფასების მისაღწევად მნიშვნელოვანია ტყის არამერქნული პროდუქტის სერტიფიცირება, თუმცა, ეს მოითხოვს ცოდნას მოსავლის აღების, წარმოებისა და კომერციალიზაციის შესახებ, რაც მომავალში, შეიძლება, დაიკარგოს მოსახლეობის გადინების გამო.

ყველა ზემოაღნიშნული პუნქტის გათვალისწინების მიზნით, აუცილებელია მათი განხილვა, როგორც ერთი სისტემის ნაწილისა, რომელიც მუდმივ გაუმჯობესებას-გაახლებას საჭიროებს - Meinhold

et al. (2022) მას უწოდებს ტექნოლოგიური ინოვაციის სისტემას (TIS). TIS შედგება დაინტერესებული მხარეებისა და ქსელებისგან, ინსტიტუციებისა და ტექნოლოგიებისგან. მარტივად რომ ვთქვათ, დაინტერესებულმა მხარეებმა, ისევე, როგორც ინსტიტუციებმა, უნდა გააუმჯობესონ თავიანთი ცოდნა მდგრადი მოსავლის აღების შესახებ, ინსტიტუციებმა უნდა დაადგინონ სამართლებრივი და ეკონომიკური ჩარჩო და მოსავლის აღების ტექნოლოგია უნდა მოერგოს და გაუმჯობესდეს შესაბამის სამართლებრივ ჩარჩო პირობებთან მოსარგებად (Meinhold et al., 2022). შეკლტონის და სხვა (2015: გვ. 4-5) „ტყის არამერქნული პროდუქტის მენეჯმენტის უმეტესი პრინციპი ეფუძნება შეზღუდულ და ხშირად შეუმონებელ დასავლურ მეცნიერულ ვარაუდებსა და ცოდნას“ და ძირს უთხრის მოსავლის აღების ტრადიციულად განვითარებულ ტექნოლოგიებსა და წესებს, რომლებიც, როგორც აღვნიშნეთ, უნდა შენარჩუნდეს. აქედან გამომდინარეობს, რომ მოსავლის აღების სტრატეგიები (და ტექნოლოგიები) უნდა შემუშავდეს ადგილობრივ და საერთაშორისო ექსპერტებთან ერთად, გაირკვეს, თუ რომელი ტექნოლოგია გამოიყენება; ეს დამოკიდებულია, მაგალითად, თავად მცენარეზე. კაკლის ხე გაცილებით მდგრადია, ვიდრე ყურძნის ბუჩქი და, შესაბამისად, მისი მართვა უფრო მდგრადია (Ticktin, 2015). რა თქმა უნდა, შეიძლება იყოს პრობლემური ან შეუძლებელი მოსავლის აღება უზარმაზარი კომბაინით ძალიან ციცაბო ფერდობებზე (> 36°).

უფრო მეტიც, საქართველოში და, კონკრეტულად, გურიაში ტყის არამერქნული პროდუქტის მდგრადი მოსავლის პრინციპები და ტრადიციული ცოდნა ორიენტირებულია ადგილობრივ მოსახლეობაზე, რომელსაც ტრადიციულ ცოდნასთან ერთად აქვს გამოცდილება, მოიპოვოს ტყის არამერქნული პროდუქტი, როგორც პირადი, ასევე „კომერციული გამოყენებისთვის“. აღსანიშნავია, რომ გურიის ადგილობრივი მოსახლეობა ისე არ არის ჩართული მოპოვებაში, როგორც მეზობელი რეგიონის, აჭარის, მოსახლეობა, რომელიც მიგრირებს გურიაში ტყის არამერქნული პროდუქტის კომერციული მიზნებისთვის მოსავლის შესაგროვებლად. ტრადიციული ცოდნის შესანარჩუნებლად სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია ახალგაზრდა ადგილობრივი შემგროვებლების ინტერესების გაღვივება, რაც ერთ-ერთი უპირველესი დაბრკოლებაა, ადგილობრივი მოსახლეობის ნაკლებობა პრობლემებს ქმნის აგრეთვე, ველური კენკრისა და მცენარეების შეგროვებაში. ძალიან მნიშვნელოვანია შემგროვებელთა ინტერესების დაცვა (თანაბარი სამუშაო პირობები და გაზრდილი ხელფასები) და ნდობის დამკვიდრება ტყის მართვის ახალ სისტემაში ინფორმაციის ხელმისაწვდომობის გაზრდითა და ახალ ტყის კოდექსთან დაკავშირებულ პროცესებში ჩართვით. მნიშვნელოვან

ნია, რომ შემგროვებლების ინტერესები კარგად შესრულდეს სხვადასხვა სტანდარტის მიხედვით, როგორცაა FairWild, FairTrade და სხვა.

საექსპორტო პოტენციალის შეფასება

მნიშვნელოვანია ტყის არამერქნული პროდუქტის საექსპორტო პოტენციალის გამოყოფა. განვითარებულ ბაზრებზე (ევროკავშირი, აშშ, იაპონია, გალფის ქვეყნები, ისრაელი და ა.შ.), განსაკუთრებით COVID-19 პანდემიით გამოწვეული ცვლილებების შემდეგ ჯანსაღი და ნატურალური პროდუქტების პოპულარიზაცია იზრდება და სასურსათო პროდუქტები ყურადღების ცენტრშია. გარკვეულწილად, პანდემიამ გამოიწვია მომხმარებლის ქცევის ცვლილება, რაც აისახება მომხმარებელთა მეტი ზრუნვით საკუთარ ჯანმრთელობაზე. აქედან გამომდინარე, მომხმარებლები მეტ ყურადღებას აქცევენ პროდუქტის ეტიკეტს, რომელიც შეიცავს ინფორმაციას პროდუქტის ხარისხის, წარმოების მეთოდებისა და სხვა მნიშვნელოვანი ფაქტორების შესახებ (CBI, 2020).

სამიზნე ბაზრები

ზემოთ ჩამოთვლილ განვითარებულ ეკონომიკებს შორის, ევროკავშირის ქვეყნები, შეიძლება, მივიჩნიოთ საქართველოს ტყის არამერქნული პროდუქტის ყველაზე აქტუალურ და ამავდროულად ხელმისაწვდომ ბაზრად, რამდენიმე მნიშვნელოვან ფაქტორზე დაყრდნობით, რომლებსაც დიდი მნიშვნელობა აქვთ საექსპორტო ბაზრების იდენტიფიცირებისას, მაგალითად:

- საქართველოსა და ევროკავშირის შორის თავისუფალი ვაჭრობის შეთანხმება იძლევა შესაძლებლობას, საქართველოში წარმოებული პროდუქტის (პროდუქტი უნდა აკმაყოფილებდეს წარმოშობის წესებს და მინიჭებული ჰქონდეს ევრო 1 წარმოშობის სერტიფიკატი) ევროკავშირის წევრი ქვეყნების ტერიტორიაზე იმპორტის გადასახადის გარეშე შევიდეს. ეს ფაქტორი საერთაშორისო ვაჭრობის ყველაზე დიდი სტიმულია, რაც უზრუნველყოფს გრძელვადიან და სტაბილურ ვაჭრობას;
- ტრანსპორტი და ლოჯისტიკა ევროკავშირის ქვეყნების მიმართულებით მეტ-ნაკლებად დალაგებულია და არ წარმოადგენს დიდ ბარიერს ექსპორტიორებისთვის. საქართველოს აქვს სახმელეთო, საზღვაო და საჰაერო გადაზიდვები ევროკავშირის წევრ

ქვეყნებთან, რაც მწარმოებლებს საშუალებას აძლევს, აირჩიონ გადაზიდვის მათთვის ყველაზე მოსახერხებელი ტიპი და რეჟიმი. ასევე, ევროკავშირის წევრ ქვეყნებთან შედარებით მცირე მანძილი საქართველოს გარკვეულ უპირატესობას ანიჭებს ევროკავშირის სხვა არაწევრ ქვეყნებთან შედარებით, რადგან შესაძლებელია პროდუქციის მარტივად და დროულად მიწოდება;

- ევროკავშირის ბაზრის სტაბილურობა იძლევა სექტორში გრძელვადიანი ინვესტიციების შესაძლებლობას და აგრეთვე იმის გარანტიას, რომ ადგილობრივი მწარმოებლები შეძლებენ სტაბილური ბიზნესპარტნიორების პოვნას. ევროკავშირის ბაზარს არ ახასიათებს არასტაბილურობა და საწარმოების ნაკლებობა, განსხვავებით ტრადიციული სავაჭრო პარტნიორი ქვეყნებისგან (რუსეთი);
- ევროკავშირის ბაზარზე პროდუქციის პოპულარიზაციის მრავალი გზა არსებობს, მაგალითად:

1) სავაჭრო გამოფენები, რომლებიც აგროვებენ ათობით და ასეულ ათასობით მყიდველს ღონისძიების განმავლობაში. ეს არის საუკეთესო გზა პოტენციური სავაჭრო პარტნიორების მოსაძიებლად. 2) ტელევიზია და ბეჭდური მედია; 3) სოციალური მედია, რომელმაც განსაკუთრებული პოპულარობა მოიპოვა ბოლო წლებში და დღეს პროდუქტის მარკეტინგის ერთ-ერთი ყველაზე მოწინავე პლატფორმაა; 4) საკმაოდ დიდი რაოდენობით დარგობრივი ასოციაციები და ორგანიზაციები, რომლებიც განვითარებადი ქვეყნების წარმომადგენლებს საშუალებას აძლევს, დაამყარონ საქმიანი ურთიერთობა ევროკავშირის ტერიტორიაზე და არამარტო; 5) საქართველოს დიპლომატიური წარმომადგენლობები ევროკავშირის წევრ ქვეყნებში, რომელთა საშუალებითაც შესაძლებელია პროდუქციის განთავსება სხვადასხვა ღონისძიებასა და შეკრებებზე. ამ უკანასკნელ მიმართულებას ადგილობრივი მწარმოებლები ნაკლებად იყენებენ, თუმცა საელჩოების ჩართულობის ზრდა საკვანძო და უმნიშვნელოვანესი საკითხია ქართული პროდუქციის პოპულარიზაციის გაზრდისა და პოტენციური პარტნიორების მოძიებაში.

- ევროკავშირის მოსახლეობის მაღალი მსყიდველუნარიანობა ასევე ერთ-ერთი მასტიმულირებელი ფაქტორია იმისა, რომ EU საექსპორტო მიზნობრივ მიმართულებად ჩაითვალოს.

კონკრეტული სამიზნე ქვეყნები

ევროკავშირის ერთ პოტენციურ სავაჭრო პარტნიორად განხილვა შეცდომაა. ევროკავშირში შემავალ ყველა სახელმწიფოს აქვს ბაზრის სპეციფიკური მახასიათებლები, რაც ყველაზე მნიშვნელოვანი ფაქტორია ექსპორტის სტრატეგიის შემუშავებაში. აუცილებელია საექსპორტო ქვეყნების იდენტიფიცირება კონკრეტული პროდუქციის მიხედვით. ქვეყნების იდენტიფიცირებისას გასათვალისწინებელია მრავალი ფაქტორი, როგორიცაა: მანძილი, ქვეყნისა და პროდუქტის ინფორმირებულობა, სამიზნე სეგმენტების იდენტიფიცირების უნარი, კონკურენცია (იმპორტი, ექსპორტი და ადგილობრივი წარმოება), გადაამუშავებელი მრეწველობის რაოდენობა, რეექსპორტის პოტენციალი და ა.შ. ამ მეთოდოლოგიაზე უნდა შეირჩეს კონკრეტული საექსპორტო ბაზარი და მასზე აშენდეს მთელი საექსპორტო სტრატეგია.

სამიზნე ინდუსტრიები

ტყის არამერქნული პროდუქტის საექსპორტო პოტენციალის შეფასებისას უნდა აღინიშნოს, რომ პროდუქცია შეიძლება განლაგდეს სამი ძირითადი მიმართულებით, ესენია: კვების, ფარმაცევტული და კოსმეტიკური მრეწველობა. კვების მრეწველობის მიმართულებით შესაძლებელია როგორც პირველადი პროდუქტების მიწოდება ნედლეულის სახით, ასევე დამატებული ღირებულების საბოლოო პროდუქციის სახით. რაც შეეხება ფარმაცევტულ და კოსმეტიკურ მრეწველობას, ისინი ძირითადად იღებენ ნედლეულს, რომელსაც ამუშავებენ საბოლოო პროდუქციის წარმოებისას. თუმცა, სამიზნე ინდუსტრიების შერჩევისას, უნდა იდენტიფიცირდეს ტყის არამერქნული პროდუქტის ყველაზე გავრცელებული ხარჯები. ამ შემთხვევაში, ხარჯები განისაზღვრება ტრანსპორტირების და მოსავლის აღების ხარჯებად. კომპანიამ შესაძლოა ვერ გაწიოს ხარჯები რესურსებიდან და მდებარეობიდან გამომდინარე. ამის თავიდან ასაცილებლად საჭიროა ხარჯების უკეთ გააზრება, ანუ ტყის არამერქნული პროდუქტის რაოდენობრივი მონაცემების გაგება სხვადასხვა რეგიონებსა და ტყეებში, ზღვრული ხარჯების განსაზღვრა მიწოდების შემცირების ფონზე, ხარჯების განაწილება თანამშრომლებსა და კომპანიას შორის. უფრო მეტიც, გამოსაკვლევი კავშირი ფასებსა და მიწოდება/მოთხოვნის მრუდებს შორის. ეს დაემხარება დარგის ექსპერტებს, გაანალიზონ მარაგის ამონურვის და მოთხოვნის ფაზები და ზოგადად ტყის არამერქნული პროდუქტის სასიცოცხლო ციკლი. ეს ინფორმაცია, იძლევა რესურსების მართვის საშუალებას და ბაზრის შესაძლო ჩამოშლის თავიდან აცილებას.

გარდა ამისა, საჭიროა უკეთესი კვლევის ჩატარება ტყის არამერქნული პროდუქტის ღირებულების ჯაჭვზე, რადგან თავდაპირველად პროდუქტის შეგროვებისა და მის საბოლოო მოხმარებამდე დამატებულ ღირებულებაზე მწირი ინფორმაციაა. მსგავსი დასკვნები სასარგებლოა სამიზნე ინდუსტრიების შესაფასებლად და საექსპორტო ბაზრის მოთხოვნებისა და მიწოდების გასააზრებლად.

პროდუქციის ხარისხი

ევროკავშირის ბაზრის განხილვისას ყველაზე მნიშვნელოვანი საკითხია პროდუქციის ხარისხისა და უსაფრთხოების კონტროლი. ტყის არამერქნული პროდუქტის მიმართულებით განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს პროდუქციის ფიტოსანიტარიულ კონტროლს, რომელიც ეხება როგორც უშუალოდ კონკრეტულ პროდუქტს, ასევე შესაფუთ მასალებს. ექსპორტირებული პროდუქციის ფიტოსანიტარიული ანალიზები უნდა ჩატარდეს კონკრეტული საექსპორტო პარტიის მომზადებისას, ასევე, პროდუქციის შესაფუთი მასალები უნდა აკმაყოფილებდეს უსაფრთხოების სტანდარტებს. ხშირ შემთხვევაში იმპორტიორები ითხოვენ შესაფუთი მასალების შესაბამისობის სერტიფიკატს, რომელსაც გასცემს შესაფუთი მასალების მწარმოებელი კომპანია. ვინაიდან საქართველოში შესაფუთი მასალების წარმოება შეზღუდულია და ძირითადად გამოიყენება იმპორტირებული მასალები, მნიშვნელოვანია, რომ აღნიშნული შესაბამისობის სერტიფიკატი წარმოდგენილი იყოს მიმწოდებელი კომპანიისგან. იმპორტირებული შესაფუთი მასალების შეძენა ზოგიერთ შემთხვევაში დაკავშირებულია დროის დამატებით რესურსებთან, რაც გარკვეულწილად დაბრკოლებას წარმოადგენს მწარმოებლებისთვის. თუმცა, ამ მხრივ, თურქეთი დადებითად მოქმედებს წარმოების ეფექტიანობაზე, რადგან ლოჯისტიკურად თურქეთიდან იმპორტი მარტივი პროცედურაა. ასევე, ზოგიერთ შემთხვევაში ევროკავშირის ბაზარზე იმპორტიორები ითხოვენ დამატებით ლაბორატორიულ ანალიზს, რაც ქართველი ექსპორტიორებისთვის დაბრკოლებას წარმოადგენს ადგილობრივი ლაბორატორიული ინფრასტრუქტურის გაუმართაობის გამო. ასეთ შემთხვევებში ექსპორტიორები სარგებლობენ საქართველოს ფარგლებს გარეთ არსებული ლაბორატორიული მომსახურებით, რაც, თავის მხრივ, დამატებით დროსა და ფინანსურ ხარჯებთან არის დაკავშირებული.

სტანდარტები

ტყის არამერქნული პროდუქტზე მოთხოვნა გაიზარდა ბოლო წლების განმავლობაში კვების ჩვევების შეცვლის გამო, განსაკუთრებით დასავლეთის ქვეყნებში. ვეგანური პროდუქტები სულ უფრო მოთხოვნილია და კვების მრეწველობა ეძებს შესაბამის შემცვლელ პროდუქტებს. რაც უფრო მეტი კვლევა ჩატარდება ამ სფეროში, მით მეტი გამოყენება შეიძლება ჰქონდეს ტყის არამერქნულ პროდუქტს და მით უფრო დიდი იქნება მოთხოვნა (Meinhold et al., 2022).

აღსანიშნავია, რომ სერტიფიცირების სქემები დიდ წილს იკავებენ ევროკავშირის ბაზარზე. IFOAM Organics Europe-ის თანახმად, „2020 წელს, ევროკავშირის სასოფლო-სამეურნეო მიწებზე ორგანული მიწათმოქმედების მთლიანი ფართობი გაიზარდა 14,9 მილიონ ჰექტრამდე. 2019 წელთან შედარებით, ევროკავშირში ორგანული პროდუქტების მწარმოებელთა რაოდენობა 1,6%-ით გაიზარდა და 349 499-ს მიაღწია. ამ განვითარებას თანახმად ევროკავშირის ორგანული საცალო ბაზრის მნიშვნელოვანი ზრდა, რომელიც აღინიშნა რეკორდული, 15.1%-იანი, ზრდით და მიაღწია 44.8 მილიარდ ევროს, სიდიდით მეორე ბაზარს აშშ-ს შემდეგ, ჩინეთი მესამეა. მარკირებული ბაზრების ზრდასთან ერთად, მწარმოებლებს ეძლევათ ფინანსური სტიმული, გაიარონ ნებაყოფლობითი სერტიფიცირება, რათა მიიღონ, ან თუნდაც შეინარჩუნონ ბაზრის გარკვეული წილი ევროკავშირში. არსებობს მთელი რიგი სტანდარტები (სერტიფიკაციის სქემები), რომელიც ერგება ტყის არამერქნულ პროდუქტს. ეს მოიცავს სამართლიანი ვაჭრობის, სერტიფიცირებას, ორგანულ სერტიფიცირებას და ეკოლოგიურ სერტიფიცირებას (Fair Trade certification, Organic certification and Ecological certification).

სამართლიანი ვაჭრობა ორიენტირებულია მოსავლის აღების მწარმოებლებზე, რაც უზრუნველყოფს უსაფრთხო სამუშაო პირობების დაცვასა და თანამშრომელთა ხელფასების ადეკვატურობას.

ორგანული სერტიფიკატი ფოკუსირებულია პესტიციდების შეზღუდვა/არ გამოყენებაზე საწარმოო პროცესებში.

ეკოლოგიური სერტიფიცირების ქვაკუთხედი არის ეკოსისტემების მდგრადი მართვა, რაც ნიშნავს იმას, რომ შეგროვება ხდება მდგრადად. უნდა აღინიშნოს, რომ სერტიფიცირება, შესაბამისად, სერტიფიცირების სტანდარტების დაცვა რთულად მიღწევადია ტყის არამერქნული პროდუქტის მრავალი მწარმოებლისთვის საქართველოში, რადგან ის მოიცავს ორგანიზაციის მაღალ დონეს, ძლიერ

მმართველობას, პროდუქტის მიკვლევადობას და სხვ. ორგანიზაციული შესაძლებლობების ამაღლების გარდა, ასეთი სერტიფიკატების მოპოვება შეიძლება იყოს ძვირი, რაც იმას ნიშნავს, რომ ტყის არამერქნული პროდუქტის მწარმოებლებმა უნდა ჩაატარონ ხარჯსარგებლიანობის ანალიზი, სჭირდებათ თუ არა მათ სერტიფიკატი (ექსპორტის პოტენციალისა და ყველა დაკავშირებული ხარჯის გათვალისწინებით).

როგორც აღინიშნა, ევროკავშირის ბაზარი განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობს წარმოების სპეციფიკურ სტანდარტებს, რითიც მწარმოებელი ხელმძღვანელობს. აღსანიშნავია, რომ სტანდარტები არ არის სავალდებულო ქვეყნის საზღვრის გადაკვეთისთვის; თუმცა ისინი მნიშვნელოვანია კონკურენციის თვალსაზრისით, ვინაიდან კონკრეტული სტანდარტის (სერტიფიკაციის) არსებობა ხაზს უსვამს პროდუქციის უსაფრთხოებასა და მაღალ ხარისხს.

მნიშვნელოვანი სტანდარტები, რომლებიც გასათვალისწინებელია ევროკავშირის ბაზრისთვის:

გლობალური G.A.P.: პირველადი პროდუქტის სტანდარტი (კულტივაციის შემთხვევაში).

- GRASSP: პირველადი პროდუქტის სტანდარტი (კულტივაციის შემთხვევაში);
- HACCP: გადამამუშავებელი ქარხნის შემთხვევაში;
- ISO: გადამამუშავებელი ქარხნის შემთხვევაში;
- BRCS: გადამამუშავებელი ქარხნის შემთხვევაში;
- SEDEX: ეთიკური და სამართლიანი საერთაშორისო ვაჭრობის სტანდარტი;
- FairTrade: ეთიკური და სამართლიანი საერთაშორისო ვაჭრობის სტანდარტი;
- Fair Wild: გარემოსდაცვითი სტანდარტი, რომელიც გულისხმობს რესურსების მდგრად მოპოვებასა და ეკოსისტემის დაცვას და ა.შ.

სამწუხაროდ, ყველა ჩამოთვლილი სტანდარტის მასერტიფიცირებელი ორგანიზაციები არ არსებობენ საქართველოში. შესაბამისად, სტანდარტის მოსაპოვებლად, შესაძლოა, საჭირო გახდეს უცხოური მასერტიფიცირებელი ორგანიზაციის მონვევა.

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ, ზოგადად, პროდუქციის სერტიფიცირება და კონკრეტული სტანდარტების არსებობა მნიშვნელოვანია არა მხოლოდ საექსპორტო ბაზრისთვის, არამედ ადგილობრივი ბაზრისთვისაც. იმისათვის, რომ ქართული

პროდუქცია გახდეს კონკურენტუნარიანი და მიმზიდველი უცხოურ ბაზრებზე, რაც ასევე გაზრდის ტყის არამერქნული პროდუქტის ფასს, დამწყებ და საშუალო ბიზნესს სჭირდება სერტიფიცირების მხარდაჭერის პროგრამები. ტყის არამერქნული პროდუქტის ბაზრის პოტენციალის შესწავლით და შესაბამისი ანალიზით, შესაძლებელია სერტიფიცირების მხარდაჭერის პროგრამების დანერგვა და წახალისება. RDA-ს მნიშვნელოვანი როლი უჭირავს იმ თვალსაზრისით, რომ RDA, შეიძლება, განიხილებოდეს, როგორც ერთ-ერთი სუბიექტი, რომელიც დაეხმარება მცირე და საშუალო ბიზნესს საერთაშორისო სერტიფიკატების მოპოვებაში ფინანსური და ლოჯისტიკური მხარდაჭერის შეთავაზებით. მცირე და საშუალო საწარმოებს არ აქვთ წვდომა ინფორმაციაზე და პროცედურებსა და ტექნოლოგიებზე, რომლებიც აუცილებელია ასეთი სერტიფიკატების მისაღებად (FSC და ა.შ.). ამასთანავე, ბევრ საწარმოს და სამთავრობო ორგანოს არ აქვს ინფორმაცია სხვადასხვა სახის სერტიფიცირების სისტემის არსებობის შესახებ (იხილეთ აგრეთვე რეკომენდაციები).

უფრო მეტიც, უნდა აღინიშნოს, რომ საქართველოსა და ევროკავშირის შორის ასოცირების ხელშეკრულება, სხვა საკითხებთან ერთად, ასევე გულისხმობს საქართველოს კანონმდებლობის მაქსიმალურ დაახლოებას ევროკავშირში არსებულ კანონმდებლობასთან, რაც მოიცავს საწარმოო სტანდარტების ეტაპობრივ დანერგვას ადგილობრივი ბაზრისთვის.

გაუმჯობესებული სარგებლობის გაზიარება მდგრადი მოპოვების პრინციპებით ადგილობრივი შემგროვებლებისა და მათი ოჯახებისთვის

გურიის რეგიონი მდიდარია ტყის რესურსებით, რაც იძლევა ტყის მრავალფეროვნად გამოყენების შესაძლებლობას. ტყის ფონდის ფართობია 86,4 ათასი ჰა, აქედან ტყით დაფარულია 81,2 ათასი ჰექტარი. მერქნის უზარმაზარი რესურსების გარდა, რეგიონში გავრცელებულია ტყის არამერქნული პროდუქტის მნიშვნელოვანი რაოდენობა. მიუხედავად რეგიონში არსებული ტყის არამერქნული პროდუქტის რესურსების სიმრავლისა, გუ-

რიაში ამჟამად მცირე რაოდენობითაა წარმოდგენილი სავაჭრო პროდუქციის სახით და ვაჭრობაც შესაბამისად მიმდინარეობს.

გურიაში ადგილობრივი შინამეურნეობების გამოკითხვამ აჩვენა, რომ ტყის არამერქნული პროდუქტის შეგროვება ხშირად სეზონის განმავლობაში შემოსავლის ერთადერთი წყაროა და ამიტომ ისინი იძულებულნი არიან, შეაგროვონ ის პროდუქტის საბაზრო ფასის მიუხედავად. მაგალითად, გურიაში მარტის ბოლოს და აპრილის დასაწყისში მოცვის ფოთლების შეგროვება შემოსავლის ერთადერთი გზაა, სეზონის მიხედვით სოფლის მეურნეობის საქმიანობიდან შემოსავლის სხვა წყარო ამჟამად არ არსებობს. ადგილობრივი შემგროვებლები მიწოდების დაბალ ფასებზე საუბრობენ და მათ მიერ მოწოდებული ინფორმაციის მიხედვით, სხვა რეგიონებში შეგროვებული იმავე პროდუქციის მიწოდების ფასები უფრო მაღალია, ვიდრე გურიაში. საბოლოო გაყიდული პროდუქციის ფასიდან გურიაში შემგროვებელს საშუალოდ შემოსავლის 10-15% ხვდება.

მიუხედავად იმისა, რომ ადგილობრივ თემებს ტყის არამერქნული პროდუქტის მდგრადად შეგროვებისა და დამუშავების უნარ-ჩვევები და შესაძლებლობები აქვთ, ბაზრის ძალებისა და გაზრდილი მოთხოვნის გამო, რეგიონში ტყის არამერქნული პროდუქტი გადაჭარბებულად გამოიყენება (განსაკუთრებით მოცვის ფოთლები და ძმერხლი). უფრო მეტიც, ტყის არამერქნული პროდუქტი კვლავ ვერ უზრუნველყოფს საკმარის დასაქმებასა და შემოსავლის გენერირების შესაძლებლობებს რეგიონში. მეორე მხრივ, ტყის არამერქნული პროდუქტის არამდგრად შეგროვებას არასასურველი ზემოქმედება აქვს ტყესა და ბიომრავალფეროვნებაზე.

პროექტის ფარგლებში ჩატარდა ტყის არამერქნული პროდუქტის ინვენტარიზაცია ლიტერატურული წყაროების, ადგილობრივ დაინტერესებულ მხარეებთან ინტერვიუებისა და რეგიონში სავსე ვიზიტებზე დაყრდნობით. შედეგად, შემუშავდა კომერციული ღირებულებების მქონე ტყის არამერქნული პროდუქტების სია:

ცხრილი 1: კომერციული ღირებულებების მქონე ტყის არამერქნული პროდუქტების სია		
#	არამერქნული პროდუქტის დასახელება	ბოტანიკური დასახელება
1	ანწლი	<i>Sambucus ebulus L.</i>
2	ასკილი	<i>Rosa canina L.</i>
3	ბაბუნავერა	<i>Taraxacum officinale Weber ex Wigg.</i>
4	ბალბა	<i>Malva sylvestris L.</i>
5	გარეული ბეგქონდარა	<i>Thymus serpyllum L.</i>
6	გაზაფხულის ფურისულა	<i>Primula veris L.</i>
7	სააფთიაქო გვირილა	<i>Matricaria chamomilla L.</i>
8	დათვის კენკრას ფოთოლი	<i>Arctostaphylos uva-ursi (L.) Spreng.</i>
9	დიდგულა	<i>Sambucus nigra L.</i>
10	ვარდკაჭაჭა	<i>Cichorium intybus L.</i>
11	ვირისტერფა	<i>Tussilago farfara L.</i>
12	თავშავა	<i>Origanum vulgare L.</i>
13	ჩვეულებრივი თხილი	<i>Corylus avellana L.</i>
14	კაკალი	<i>Juglans regia L.</i>
15	კატაბალახა	<i>Valeriana officinalis L.</i>
16	კონახური	<i>Berberis vulgaris L.</i>
17	კრაზანა (ჩაის ყვავილი)	<i>Hypericum perforatum L.</i>
18	ჩვეულებრივი მათიტელა	<i>Polygonum aviculare L.</i>
19	ჟოლო	<i>Rubus fruticosus L.</i>
20	მთის მოცვი	<i>Vaccinium myrtillus L.</i>
21	წითელი მოცვი	<i>Vaccinium vitis-idaea L.</i>
22	მრავალძარღვა	<i>Plantago major L.</i>
23	გულყვითელა	<i>Calamintha Grandiflora (L) Moench.</i>
24	წითელი ჟოლო	<i>Rubus idaeus L.</i>
25	სამკურნალო სალბი	<i>Salvia officinalis L.</i>
26	ფარსმანდუკი	<i>Achillea millefolium L.</i>
27	ქრისტესისხლა	<i>Chelidonium majus L.</i>
28	შავბალახა	<i>Leonurus cardiaca L.</i>
29	შინდი	<i>Cornus mas L.</i>
30	ჭინჭარი	<i>Urtica dioica L.</i>
31	ძმერხლი	<i>Ruscus hypophyllum L.</i>
32	ხარისშუბლა	<i>Senecio rhombifolius (Willd.) Sch.Bip.</i>

გურიის რეგიონში ტყის არამერქნული პროდუქტის რესურსების შესახებ ინფორმაციის ნაკლებობის გამო, ხელმისაწვდომი ლიტერატურული წყაროებიდან მონაცემები მოპოვებულ იქნა მხოლოდ ოთხ პროდუქტზე:

#	ტყის არამერქნული პროდუქტის დასახელება	ბოტანიკური დასახელება	მოსავალი (ტონა)
1	მაჟალო	<i>Malus orientalis Uglitzk.</i>	1800
2	ტყემალი	<i>Prunus cerasifera Ehrh.</i>	500
3	მოცვი	<i>Vaccinium</i>	800
4	წაბლი	<i>Castanea sativa Mill.</i>	1500

მიუხედავად იმისა, რომ აქ ჩამოთვლილი 4 სახეობის შესახებ არსებობს მონაცემები, აქედან 2 სახეობა წაბლი და ტყემალი არ არის ნახსენები ზემოთ მოცემული კომერციული ღირებულების მქონე ტყის არამერქნული პროდუქტების ჩამონათვალში.

წაბლის შემთხვევაში, კომერციული ღირებულების არსებობისა და მიუხედავად ის ფაქტორი რომ ეს სახეობა წითელ ნუსხაშია აღრიცხული, მდგრადი მოპოვების პრინციპების გათვალისწინებით არ განიხილება ამ პროდუქტის (წაბლის ნაყოფი) კომერციული ღირებულება გრძელვადიან პერიოდში.

რაც შეეხება ტყემალს, ტყემალი არ არის ველური კულტურა, იგი გავრცელებულია ბუნებრივად ბაღებიდან და გაშენდა სატყეო არეალებში. ტყემლის ნაყოფის უმეტესი ნაწილის შეგროვება ხდება ბაღებში, ეზოებში და კერძო ტერიტორიებზე, შესაბამისად არ განიხილება ტყემალი როგორც ტყის პროდუქტი.

ხუთი პრიორიტეტული NTFP სახეობების რესურსების შეფასება

ადგილობრივ დაინტერესებულ მხარეებთან სავსე ვიზიტებისა და ინტერვიუების საფუძველზე (შემგროვებლები, მეტყევეები, სამთავრობო ორგანოები და ა.შ.), ოზურგეთის მუნიციპალიტეტი გამოვლინდა, როგორც გამორჩეული მუნიციპალიტეტი ტყის არამერქნული პროდუქტის მოპოვებითა და გადამუშავებით, კერძოდ, გამოიყო ბახმაროს მთის ფერდობების მიმდებარე სოფლები: შემოქმედი, გომი, ვაკიჯვარი, ასკანა, მთისპირი, მაკვანეთი, გოგიეთი, ლაითური, დაბა ნარუჯა, სილაური და ნაგომარი.

ოზურგეთის მუნიციპალიტეტის მერიაში თემის წარმომადგენლებთან, ფერმერებთან, დაინტერესებულ პირებსა და მოსახლეობასთან შეხვედრების, ინტერვიუების, სავსე ვიზიტების შედეგად გამოვლინდა მოსახლეობის მიერ პირადი მოხმარებისა და გასაყიდად შეგროვებული ტყის ძირითადი არამერქნული პროდუქტი.

შედეგად, შეირჩა ტყის არამერქნული პროდუქტის 5 სახეობა, რომლებიც გურიის რეგიონში გროვდება ყველაზე დიდი რაოდენობით და აქვს ეკონომიკური პოტენციალი, როგორც ადგილობრივ, ასევე საერთაშორისო ბაზრებზე: ველური მოცვი, ველური მაყვალი, ძმერხლი, ხარისშუბლა, წაბლი.

შეგროვებულ რესურსებს შორის პირველ ადგილზეა მოცვი, რომელიც იკრიფება პირადი გამოყენებისთვის და გასაყიდად. არის მიკროგადამუშავებული საწარმოები, რომლებიც ადგილობრივი მოსახლეობისგან აგროვებენ, ამუშავებენ, აბრუნდებიან და ყიდიან როგორც ადგილობრივ, ისე უცხოურ ბაზარზე.

ზოგადად, მოცვის ნაყოფი და ფოთლები გროვდება ოზურგეთისა და ჩოხატაურის მუნიციპალიტეტების ტერიტორიაზე. ოზურგეთის სოფლებიდან აღსანიშნავია: შემოქმედი, გომი, მთისპირი, ვაკიჯვარი, მაკვანეთი, ასკანა და ზღვის დონიდან 300-350 მ სიმაღლეზე მდებარე სხვა სოფლები, რომლებიც გეოგრაფიულად შემოსაზღვრულია ტყეებით.

ჩაისთვის ფოთლებს აგროვებენ ოთხივე სახეობიდან (იხილეთ ქვემოთ), ფოთლებს აგროვებენ მასიურად *Vaccinium arctostaphylos* სახეობიდან. გარდა ამისა, ჩაის ფოთლების შეგროვება იწყება ადრე გაზაფხულზე, თოვლის დნობის შემდეგ. ოთხივე სახეობის ნაყოფს აგროვებენ თითქმის სექტემბრის ბოლომდე.

საველე დაკვირვების საფუძველზე გამოიკვეთა მოცვის გავრცელება ზღვის დონიდან 350 მ სიმაღლეზე, სოფლების მიმდებარე ტერიტორიებზე, გზისპირებზე, სადაც მოსახლეობა ფოთლებს პირადი მიზნებისთვის აგროვებს, მაღლა ტყეში კი – გაყიდვის მიზნით. ფოთლების შეგროვება იწვევს ნაყოფის მოსავლიანობის შემცირებას, ზოგჯერ ყვავილობა და ნაყოფმსხმოიარობა, საერთოდ, აღარ ხდება, რასაც მოსახლეობა საუბარში ადასტურებს, ამიტომ მოცვის ჩაის ფოთლებსა და ნაყოფზე რესურსების შეფასება და კვოტის დადგენა აუცილებელია.

გურიაში გავრცელებულია მოცვის 4 სახეობა:

1. *Vaccinium arctostaphylos* L. - მაღალი მოცვი (კავკასიური მოცვი);
2. *Vaccinium myrtillus* L. - ჩვეულებრივი მოცვი;
3. *Vaccinium vitis idaea* L. - წითელი მოცვი;
4. *Vaccinium uliginosum* L. - ლურჯი მოცვი.

Vaccinium arctostaphylos L. - მაღალი მოცვი (კავკასიური მოცვი)

მოკლე ბოტანიკური აღწერა

მცენარე ეკუთვნის მოცვის (*Ericaceae*) ოჯახს. 2-4 მ სიმაღლის ბუჩქი ან ფოთლოვანი ხეა. მას აქვს მონითალო-თეთრი ზარის ფორმის ყვავილები. ნაყოფი შავი კენკრაა. ყვავილობს მაის-ივნისში, ნაყოფს იძლევა სექტემბერში.

გავრცელება

იზრდება ქვეტყის ზონაში, ზღვის დონიდან 2200 მ-მდე, შერეულფოთლოვანი, ფართოფოთლოვანი, მუქი ფოთლოვანი ტყის სარტყელში, წიფლის ტყეში, ნაძვნარ-სოჭნარში, ფიჭვნარში და სუბალპურ არყის ტყეში.

Vaccinium myrtillus L. - ჩვეულებრივი მოცვი

მოკლე ბოტანიკური აღწერა

მცენარე ეკუთვნის მოცვის (*Ericaceae*) ოჯახს. 50 სმ-მდე სიმაღლის ტოტიანი ბუჩქია. მიწისქვეშა ყლორტები ნიადაგში იზრდება სხვადასხვა მიმართულებით 1-2 მ სიგრძით, საიდანაც ვითარდება სხვადასხვა ასაკის ბუჩქები. ფოთლები თხელია, ღია მწვანე ფერის, 1-1,5 სმ სიგრძის, 0,5-1,5 სმ სიგანის, პრიალა, წვრილად დაკბილული კიდეებით. ზამთარში ფოთოლი სცვივა. ყვავილები ღია ვარდისფერია, მომწვანო-ნარინჯისფერი ან რბილი მუწამული ელფერი. ნაყოფი სფერული შავი კენკრაა, 6-10 მმ დიამეტრის, სასიამოვნო მოტკბო-მომჟავო გემოთი, დაფარული ცვალებადი ფიფქით, 1მმ-მდე ზომის კვერცხისებური თესლით. ყვავილობს მაის-ივნისში, ნაყოფი მწიფდება ივლის-აგვისტოში.

გავრცელება

გავრცელებულია საქართველოს მაღალმთიანეთში, სუბალპურ და ალპურ სარტყელში ფოთლოვან ტყეებში, მდელოებზე.

Vaccinium vitis idaea L. - წითელი მოცვი

მოკლე ბოტანიკური აღწერა

მცენარე ეკუთვნის მოცვის (Ericaceae) ოჯახს. წითელი მოცვი მარადმწვანე ბუჩქია გაშლილი ან ამოწეული ტოტებით, ფოთლები ტყავისებური, მოკლე ყუნწიანი, ელიფსური ან კვერცხუხრედისებური, 3 სმ სიგრძის, 2 სმ სიგანის, ზემოდან მუქი მწვანე ფერის. ყვავილები ზარის ფორმისაა, თეთრი ან ვარდისფერი. ნაყოფი სფერული, პრიალა კენკრაა, რომლის დიამეტრი 8 მმ-მდეა. თესლი ნაცრისფერი წითელი ფერისაა. ყვავილობს მაის-ივნისში, ნაყოფი მწიფდება აგვისტო-სექტემბერში.

გავრცელება

წითელი მოცვი იზრდება სუბალპურ და ალპურ ტყეებში, მდელოებზე, როდოდენდრონულ, დეკიან ზონებსა და კლდეებზე.

Vaccinium uliginosum L. - ლურჯი მოცვი

გავრცელებულია სუბალპურ ზონაში, ზღვის დონიდან 2400-2600 მეტრზე. ჩვეულებრივ, იზრდება შავ მოცვთან (*Vaccinium myrtillus*) ერთად კავკასიურ როდოდენდრონებში (დეკა). იზრდება კლდოვან ადგილებში. გავრცელების უბნები - საკორნია, ხინო, სარბიელა, მაკსვალთა.

გამოყენება

საკვებად - გამოიყენება როგორც ნედლი, ასევე - გადამუშავებული. მისი გამოყენება შესაძლებელია ჯემის, წვენის, კომპოტის მოსამზადებლად, ასევე შესაძლებელია მათი შენახვა გაყინული მდგომარეობაში. იგი ფართოდ გამოიყენება ხილის ღვინოების, ლიქიორების და სხვა სასმელების დასამზადებლად. პექტინის მაღალი შემცვე-

ლობით, მისგან მზადდება შესანიშნავი ჟელე. მისი ფოთლებისგან მზადდება მოცვის ჩაი.

მოცვი უძველესი დროიდან გამოიყენებოდა ხალხურ მედიცინაში. მოცვის ნაყოფის დეკორქცია ითვლება კუჭ-ნაწლავის მარეგულირებელ საშუალებად. ნეომირტიდინი, გლუკოზიდი, რომელიც შეიცავს მოცვის ფოთლებს, მნიშვნელოვნად ამცირებს სისხლსა და შარდში შაქარს და რეკომენდებულია დიაბეტის სამკურნალოდ.

მოცვი გამოიყენება შესანიშნავ საღებავად, ტექნიკური მიზნებისათვის. მჟავას ან ტუტის დამატებით მიიღება სხვადასხვა ფერის საღებავები. ის ასევე თაფლოვანი მცენარეა - მოცვის თაფლს უნიკალური თვისებებიც აქვს.

მდგრადი შეგროვება (ნაყოფი)

შეგროვებული ხილი უნდა იყოს მწიფე, მშრალი და სუფთა. მოცვის მოკრეფა შესაძლებელია ხელით ან მოსავლის ასაღები ხელსაწყოებით. თუ მოცვი შორ მანძილზე უნდა გადაიტანოთ, სასურველია მათი შეგროვება, მაშინ როცა ნაკლებად მწიფეა. ასევე არ არის სასურველი მოცვის ნაყოფის შეგროვება ნოტიო ამინდში, რადგან სველი ხილი ადვილად ღებება. ნაყოფის შერჩევა ხდება გაშრობამდე. მოცვის ნაყოფი, რომლის ტრანსპორტირება და გადამუშავება იგეგმება, უნდა შეგროვდეს ფოთლებთან ერთად, ხოლო თუ განკუთვნილია გასაშრობად - ნაყოფი სუფთა სახით, ფოთლების გარეშე უნდა დაიკრიფოს.

მოცვის ნაყოფის სხვადასხვა მიზნისთვის გამოყენების მიხედვით იგი სხვადასხვა დროს გროვდება. მაგალითად: ხილის წვენების, ექსტრაქტებისა და სიროფების დასამზადებლად, ხილი და კენკრა იკრიფება ნაყოფის სრული სიმწიფის ფაზაში.

ღვინის დასაყენებლადაც მოცვის ნაყოფს კრეფენ სიმწიფისას, რაც შეიძლება მეტი შაქრის დაგროვების დროს, როცა მეტია არომატული ნივთიერებების, ეთერზეთებისა და ვიტამინების წილი.

თუ მოცვის შეგროვება მდგრადია, მაშინ მისი დაკრეფა შესაძლებელია ყოველწლიურად. მოცვისგან მიღებული რესურსების ათვისება შესაძლებელია მხოლოდ მისი 80%-იანი ნაყოფის მოსავლიანობის შემთხვევაში. მოცვის ნაყოფის შეგროვებისას აკრძალულია ნაყოფის ტოტების მოჭრა ან მოტეხა. ნედლეულის შეგროვებისას რეკომენდებულია კენკრის მოსაკრეფიხელსაწყოს გამოყენება.

მდგრადი შეგროვება (ფოთლები)

მოცვის ფოთლები შეგროვება შესაძლებელია მცენარის ყვავილობის დროს. უნდა შეგროვდეს ღეროს შუა და ქვედა ნაწილში მდებარე სრულად განვითარებული ფოთლები. მდგრადობის მიზნით, გამოყოფილ ტერიტორიაზე რესურსის უნდა იყოს შეგროვებული არაუმეტეს 30%.

კომერციული გამოყენება

ველური მოცვი აქტიურად იკრიფება გურიის მაღალმთიან სოფლებში და მიეწოდება საწარმოებს როგორც გურიაში, ასევე მიმდებარე რეგიონებში. მთლიანობაში გურიაში ექსპლუატაციაშია მოცვის რესურსის დაახლოებით 15-20 პროცენტი.

ადგილობრივი ფერმერების თქმით, რეგიონში მოცვის მთლიანი რესურსის დათვლა შეუძლებელია. თუმცა, გურიაში ყოველწლიურად მინიმუმ 40-50 ტონა მოცვის ნაყოფი გროვდება, მეტის პოტენციალიც არსებობს. 2022 წელს 1 კგ ველური მოცვის (ნედლი) ფასი 10 ლარიდან (3,6 ევრო) დაიწყო. სეზონურად მოცვის შეგროვებაში 500-მდე ადგილობრივია ჩართული.

ველური მოცვის ფოთოლი ისეთივე აქტუალურია, როგორც მოცვის ნაყოფი და აგროვებენ იმავე სოფლებში დიდი რაოდენობით. ყოველწლიურად მინიმუმ 50 ტონა გროვდება. მოცვის ნედლი ფოთლის ფასი 2022 წელს 4 ლარიდან დაიწყო, ხოლო გადამუშავებული ნედლეულის ფასი 80 ლარი (29 ევრო) იყო ერთ კგ-ზე. მოცვის ფოთლებს აქტიურად იყენებენ ჩაისა და მედიკამენტების წარმოებაში.

ცხრილი 2: 2015-2020 წლებში გურიის რეგიონში შეგროვებული მოცვის პროდუქტები (ხილი, ფოთოლი)

#	კომპანია	დაკრეფილი ხილი/ფოთოლი	მთლიანი რაოდენობა (ტონა)
1	გეოფლაურსი	ხილი	20 ტონა
2	კაკაბანი	ხილი და ფოთლები	5 ტონა
3	მილმარტი	ფოთლები	1 ტონა

ძმერხლი (*Ruscus colchicus* Yeo. / *Ruscus hypophyllum* L.)

მოკლე ბოტანიკური აღწერა

შროშანისებრთა ოჯახის მარადმწვანე, 60 სმ-მდე სიმაღლის ბუჩქია. მისი ფოთლისმაგვარი ტოტები (კლადოდიუმი) 2-4 სმ სიგანისა და 1 სმ-მდე სიგრძისაა, ბოლოში მოკლე და საშუალო სიგრძის ბლაგვი წვეტი. ძმერხლის ფოთლები დაშლილია და ფურცლების ან კლადოდების ქვედა მხარეს შუა ნაწილში არის ქერქი, სადაც ასევე ვითარდება

ყვავილები. ორწახნაგოვანი მომწვანო ან მოთეთრო ყვავილები მტევანის სახით არის წარმოდგენილი კლადოდიუმის ქვედა მხარეს შუა ნაწილზე. ყვავილობის შემდეგ ვითარდება ბურთის მსგავსი წითელი კენკრა ნაყოფი.

გავრცელება

იზრდება, ძირითადად, ნესტიან ტყეებში, დასავლეთ საქართველოს რაიონებში, ზღვის დონიდან 1800 მეტრამდე. აღმოსავლეთ საქართველოში მხოლოდ ბორჯომის ხეობაში გვხვდება.

გამოყენება

აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ კლადოდიუმები გაშრობისას არ იცვლის ფორმას და ნათელ მწვანე ფერს. ამიტომ ის განსაკუთრებულ ინტერესს იწვევს ყვავილების მაღაზიებისთვის. ამის გამო დასავლეთ საქართველოს რიგ რაიონებში ყვავილების ზოგიერთი მწარმოებელი არამდგრად ექსპლუატაციას ახორციელებს. მართალია, ეს მცენარე ფართოდაა წარმოდგენილი, მაგრამ მისი მარაგი მცირეა, რომელიც ბოლო ათწლეულში კი-

დევ უფრო მკვეთრად შემცირდა ზემოაღნიშნული მცენარის მახასიათებლების გამო.

გურიის რაიონში მდინარის ხეობებში გავრცელებულია ძმერხლი. რელიქტური მცენარეა. მცენარე არ გამოირჩევა სიუხვით, თუმცა მოსახლეობა მას მაინც აგროვებს. მოსავლის აღება ძირითადად ხდება ოზურგეთის მუნიციპალიტეტის მთებთან ახლოს მყოფ სოფლებში, მდინარეების ჭარბტენიან ხეობებში (შემოქმედი, გომი, მთისპირი, ვაკიჯვარი, მაკვანეთი, ასკანა და ზღვის დონიდან 300-350 მ სიმაღლეზე მდებარე სხვა სოფლები, რომლებსაც გეოგრაფიულად ესაზღვრება ტყეები). ტყეში არსებული მარაგი მინიმუმ 50 ტონაა, საიდანაც მხოლოდ 20 პროცენტი ათვისებული.

კომერციული გამოყენება

ძმერხლს იყენებენ თაიგულების გასაფორმებლად. გარკვეული რაოდენობა ადგილობრივ ბაზარზე იყიდება, უმეტესობა კი სომხეთსა და უკრაინაში მიდის. იგი იყიდება შეკვრებით. 1 შეკვრა შედგება დაახლოებით 100 ღეროსგან, რომელთა წონაა 4-5 კილოგრამი. 1 შეკვრის საბაზრო ფასი 2022 წელს 4.5 ლარი (1.8 ევრო) იყო. ძმერხლის შეგროვებით, სეზონურად 150-მდე ადგილობრივია დაკავებული.

მდგრადი შეგროვება

აუცილებელია ინვენტარიზაცია, კვოტები, ბრუნვით-მონაცვლეობით შეგროვება.

მაყვალის (*Rubus*)

მოკლე ბოტანიკური აღწერა

მცენარე ვარისებრთა ოჯახს მიეკუთვნება. ბუჩქოვანი (ან ნახევრად ბუჩქოვანი) მცენარეა რკალისებურად მოხრილი ეკლიანი ყლორტებით, რომლის სიგრძე 1,5 მ-მდეა. ყვავილები დიდია, 3 სმ-მდე დიამეტრით. ნაყოფი შედგება ცალკეული თესლისგან, მრავალთავიანია, რომლებიც ერთმანეთზე და ყვავილის ძირზე არის მიმაგრებული, შავი ფერისაა. მაყვალის ყვავილობს ივნის-ივლისში, ნაყოფი მწიფდება აგვისტო-სექტემბერში.

გავრცელება

საქართველოში 37 სახეობაა, მათგან 27 ენდემურია. იზრდება ტყისპირებზე, მდელოებზე, ბუჩქებზე, გზისპირებზე, მდინარეებისა და ნაკადულების პირებზე.

გამოყენება

სამკურნალოდ გამოიყენება მაყვლის ნაყოფი, ფოთლები და ფესვები. მაყვლის ნაყოფი შეიცავს 3-5% შაქარს (გლუკოზა და ფრუქტოზა), 1,5%-მდე ორგანულ მჟავებს (ვაშლის, ლიმონის), მთრიმლავ ნივთიერებებს, პექტინს, ცელულოზას, B ჯგუფის ვიტამინებს, კაროტინს, ასკორბინის მჟავას, ასევე უამრავ კალიუმის მარილს, სპილენძს და მანგანუმს. ფოთლები შეიცავს მთრიმლავ ნივთიერებებს, ფლავონოიდებს, C ვიტამინს, ორგანულ მჟავებს, მცირე რაოდენობით ეთერზეთს. მწიფე მაყვლის ნაყოფი და წვენი გამოიყენება წყურვილის, გაცივებისა და მაღალი ტემპერატურის დასაწევად. მწიფე ნაყოფს იყენებენ როგორც საკვებად, ასევე საფალარათო საშუალებად ყაბზობის დროს, ხოლო რბილობი გამოიყენება, როგორც შემკვრელი.

მდგრადი შეგროვება (ნაყოფი)

შეგროვებული ნაყოფი უნდა იყოს მწიფე, მშრალი და სუფთა. მაყვლის მოკრეფა შესაძლებელია ხელით ან მოსავლის ასაღები ხელსაწყოებით. თუ მაყვლის ნაყოფი შორ მანძილზე უნდა გადაიტანოთ, სასურველია მისი შეგროვება, როცა ის ნაკლებად მწიფეა. ასევე არ არის სასურველი მაყვლის ნაყოფის შეგროვება ნოტიო ამინდში, რადგან სველი ნაყოფი ადვილად ლპება. ნაყოფის გარჩევა ხდება გამრობამდე. მაყვლის ნაყოფი, რომელიც უნდა გადაიტანოთ და გამოიყენოთ გადასამუშავებლად, სასურველია შეგროვდეს ფოთლებთან ერთად, ხოლო თუ იგი განკუთვნილია გასაშრობად - ნაყოფი შეგროვდეს სუფთა სახით, ფოთლების გარეშე.

მაყვალს აგროვებენ სხვადასხვა დროს ნაყოფის გამოყენების მიხედვით. მაგალითად: ხილის წვენების, ექსტრაქტებისა და სიროფების დასამზადებლად, ხილი და კენკრა იკრიფება ნაყოფის სრული სიმწიფის ფაზაში. ღვინის დასაყენებლად მაყვლის ნაყოფსაც კრეფენ სიმწიფის ფაზაში, რაც შეიძლება მეტი შაქრის დაგროვების დროს, როცა მეტია არომატული ნივთიერებები, ეთერზეთები და ვიტამინები.

მდგრადი შეგროვების პირობებში მაყვლის ნაყოფის მოსავლის აღება დასაშვებია ყოველწლიურად. რესურსის არაუმეტეს 80%-ის შეგროვება შეუძლებელია. მაყვლის ნაყოფის შეგროვებისას აკრძალულია ნაყოფის მომტანი ტოტების მოჭრა ან მოტეხა. შეგროვებისას რეკომენდირებულია კენკრის კრეფის ხელსაწყოების გამოყენება.

მდგრადი შეგროვება (ფოთოლი)

მაყვლის ფოთლები უნდა შეგროვდეს მცენარის ყვავილობის პერიოდში. იკრიფება ღეროს შუა და ქვედა ნაწილებში მდებარე სრულად განვითარებული ფოთლები. რესურსის არაუმეტეს 30%-ის შეგროვება შესაძლებელია მდგრადობის შესანარჩუნებლად.

კომერციული გამოყენება

ნაყოფი გროვდება მუნიციპალიტეტის თითქმის მთელ ტერიტორიაზე, როგორც სასოფლო-სამეურნეო ნაკვეთებზე, მიტოვებულ ჩაის პლანტაციებში, ასევე ტყის ფონდის ტერიტორიაზე (ძირითადად გასუფთავებულ, დეგრადირებულ ადგილებში). ნაყოფი ძირითადად იკრიფება პირადი მოხმარებისა და ადგილობრივი ბაზრისთვის. არ არსებობს გადამმუშავებული საწარმოები. ბოლო 3-4 წლის განმავლობაში მაყვლის მცირე რაოდენობით ფოთლისგან ჩაის დამზადება დაიწყო. მათ, ძირითადად, ტურისტები ყიდულობენ და საზღვარგარეთაც გააქვთ. გურიაში 10-მდე სახეობის მაყვალი იზრდება, რესურსი უხვადაა და კვოტების გარეშეც დასაშვებია შეგროვება.

ბრტყელოფოთლიანი ხარისშუბლა (*Senecio rhombifolius* (Willd.) Sch.Bip. *S. platyphylus* D.C.)

მოკლე ბოტანიკური აღწერა

მიეკუთვნება რთულყვავილოვან მცენარეთა ოჯახს. გულისებურ ფოთლიანი, გრძელფესვიანი, მრავალწლოვანი მცენარეა, რომელიც ჰორიზონტალურად იზრდება ნიადაგებში. აყვავებული ღეროს სიმაღლე 100-150 სმ-ია, ზოგან 200 სმ-ს აღწევს, რომელიც გარშემოწერილობით მრგვალია და სიგრძით თხელ ღარებიანი.

გავრცელება

ყვავილობს ივლის-აგვისტო-სექტემბერში. ჩვეულებრივ გვხვდება სუბალპურ ბალახეულობაში (მაღალი ბალახი). იზრდება სუბალპურ დაბალი სიხშირის ფოთლოვან და წიწვოვან ტყეებში. უფრო უხვად არის ტყის ნაკადულებთან და დაბალ ტენიან ადგილებში.

საქართველოში იზრდება ტყის ზედა და სუბალპურ სარტყელში, აჭარაში, სვანეთსა და აფხაზეთში. უფრო ხშირად - ზღვის დონიდან 1500-2500 მეტრ სიმაღლეზე. ალკალოიდები (პლატიფილინი, სენეციფილინი, ნეოპლატიფილინი, სარაცინი) გვხვდება ამ მცენარის ყველა ნაწილში.

კომერციული გამოყენება

„პლატიფილინის ჰიდროტარტრეტი“ მიიღება მცენარის ფესვებიდან და მიწისზედა ნაწილებიდან, რომელიც გამოიყენება მუცლის კუნთების სპაზმისთვის, ასევე გამოიყენება კუჭისა და თორმეტგოჯა ნაწლავის წყლულების, ბრონქული ასთმის, ჰიპერტენზიის, სტენოკარდიის, სისხლძარღვების სპაზმის დროს. ასევე ოფთალმოლოგიაში თვალის გუგის გასაშლელად. 2022 წელს პირველადი

ნედლეულის მიწოდების ფასი 0,90-1,20 ლარი იყო. (0.4 ევრო) რესურსის მოპოვება ხდება, ძირითადად, მაღალმთიან სოფლებში: ბახმარო, ზოტი, ჩხაკურა, ყვალდა.

მდგრადი შეგროვება (ფესვები)

დაუშვებელია ტერიტორიაზე არსებული ხარის-შუბლას 20%-ზე მეტის შეგროვება. მცენარის ფესვებისა და ღეროების მოპოვება არ შეიძლება ტყეების ეროზიისადმი მიდრეკილ, ზღვისპირა, ნიადაგდაცვით ადგილებში, ასევე ახალგაზრდა (სიხშირე 0,8-1,0) და არაკულტივირებულ ადგილებში. ბრტყელფოთლიანი ჯიშის ფესვები და ღეროები უნდა შეგროვდეს ნიჩბებითა და სეკატორებით მცენარის ვეგეტაციის ბოლოს, როდესაც მიწისზედა ნაწილები დაიწყებს ხმობას, რადგან შემდეგ მცენარის პოვნა საკმაოდ რთულია. ასევე შესაძლებელია შეგროვება მცენარის ზრდის დაწყებამდე ადრე გაზაფხულზე. მცენარის ფესვებისა და ღეროების ამოღებისას უნდა დარჩეს მიწისზედა ნაწილების ნარჩენები.

ტყის ნაბლი (*Castanea sativa*)

მოკლე ბოტანიკური აღწერა

ნაბლი წიფლისებრთა ოჯახის 30-35 მ-მდე სიმაღლის მცენარეა გადაშლილი, დატოტვილი ვარჯით. შესულია საქართველოს წითელი ნუსხაში როგორც მოწყვლადი სახეობა.

გავრცელება

ნაბლის (*Castanea sativa*) - გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას. საქართველოში გავ-

რცელებულია მთის ზედა და ქვედა სარტყლების ტყეებში.

ოზურგეთის მუნიციპალიტეტში და, ზოგადად, გურიის ფლორისტულ რაიონში ნაბლნარი (*Castanea sativa*) გავრცელებულია ზ. დ. 60-100 მ-დან 1200-1400 მ-მდე. გვხვდება ნაბლის წმინდა როგორც (მონოდომინანტური), ასევე შერეული (პოლიდომინანტური) ჯგუფების სახით.

ნაბლი, როგორც საუკეთესო მერქნის მქონე ხე, ოდითგან გამოიყენებოდა სამშენებლო მასალად, ავეჯის წარმოებაში, ღობეებად, ბოძებად და ა.შ. ნაბლის ტყეების ექსპლუატაციისა და მოვლის წესების უხეშმა დარღვევებმა ჩვენი მთის (უფრო ადრე - ბარის) ნაბლნარების დიდი ნაწილი შეინირა, ისინი თანდათანობით შეიცვალა მეორადი (წარმოებული) ტყეებით, ძირითადად, რცხილნარით (*Carpinus cauc*) ნაბლის ტყეები არა მხოლოდ საუკეთესო მერქნის მნიშვნელოვანი მარაგის შემცველია, არამედ მთათა კალთებზე ეკოლოგიური წონასწორობის დაცვის ერთ-ერთი ფაქტორიცაა.

კომერციული გამოყენება

ნაბლი თაფლოვანი მცენარეა, რის გამოც მეფუტკრეები მას აშენებენ თითქმის ყველგან, ყველა ტიპის ნიადაგებზე.

განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ნაბლის ნაყოფი, რომელიც ბოლო პერიოდში ერთ-ერთ შემოსავლის წყაროდ იქცა ოზურგეთის მუნიციპალიტეტში. ნაყოფის შეგროვება ხდება მუნიციპალიტეტის თითქმის ყველა სოფელში ჩაის პლანტაციების მიმდებარედ, გზისპირებზე, მდინარეთა და პატარა ნაკადულების ხეობებში არსებულ ერთეულ ეგზემპლარებზე და ტყის ფონდის ტერიტორიაზე არსებულ ნაბლნარ ტყეებში. ნაყოფის შეგროვება ასევე ხდება გარკვეულ ადგილებში გაშენებულ ნაბლის საბაღო ფორმებიდან. მოსახლეობა აგროვებს პირადი მოხმარებისთვის, ასევე იყიდება ადგილობრივ ბაზარზე და გადის უცხოეთშიც, ძირითადად - სომხეთში).

ერთ-ერთი გამორჩეული სოფელი ნაბლის შეგროვების მხრივ არის ნაგომარი, სადაც დაახლოებით ყოველწლიურად 10 ტონამდე ნაბლი გროვდება, რაც არსებულ სატყეო ერთეულზე საერთო მარაგის 50% პროცენტია, ნაბლს ასევე მოიპოვებენ დაბა ნაჯურში, სადაც წელს (2022), მაგალითად, 5 ტონამდე ნაბლი დაიკრიფა, რაც არსებული მარაგის ასევე დაახლოებით 50%-ია. ნაბლის მოპოვება და ჩაბარება პოპულარულია სხვა მიმდებარე სოფლებშიც და ყოველწლიურად საშუალოდ 40-50 ტონამდე ნაბლის მოპოვება ხდება. ნაბლის საერთო მარაგზე ოზურგეთის მუნიციპალიტეტში

ბუსტი ციფრის დასახელებით რთულია, ვინაიდან, აქამდე არ მომხდარა არსებული რესურსის დათვლა და შესწავლა.

მდგრადი შეგროვება

ბოლო პერიოდში საქართველოში (როგორც სხვა ქვეყნებში) ნაბლსა და მის ტყეებს დიდი ზიანი მიაყენეს სხვადასხვა მავნებელმა თუ დაავადებებმა, რომლებმაც თითქმის გაანადგურეს სუფთა ნაბლნარები.

ნაბლი წითელი ნუსხის მცენარეა, საჭიროა კვოტირება და მონიტორინგი, რათა ნაყოფის რაოდენობა მაინც დარჩეს ტყეში აღწარმოქმნილი სათვის.

გენდერული განაწილება შეგროვების პროცესში

ასოციაცია „საქართველოს ტყის პროდუქტის“ წევრებთან ერთად (სულ 30 მცირე და საშუალო ბიზნესის) მიერ ჩატარებული კვლევის მიხედვით, მთელი საქართველოს მასშტაბით სეზონურად 3000-ზე მეტი ადამიანი დასაქმებული ტყის არამერქნული პროდუქტის ნედლი სახით შეგროვებასა და საწარმოებში ჩაბარებაზე. გარდა ამისა, შემგროვებელთა უმრავლესობა - 70% - ქალია, ხოლო 30% - მამაკაცი. იმავე გამოკითხვამ აჩვენა, რომ 30 ორგანიზაცია, რომელიც გამოიკითხა, შეგროვების გარდა ასაქმებს დამატებით 400 ადამიანს გადამმუშავებელ საწარმოებში (გადამმუშავებელი ქარხნები, სასაწყობო საწარმოები და ა.შ.), სადაც დასაქმებულთა დაახლოებით 70% ქალები არიან.

მსგავსი ვითარებაა გურიის რეგიონში, სადაც ქალები შეადგენენ შემგროვებელთა დაახლოებით 70%-ს (მოცვის ფოთლები, მაყვლის ფოთლები, ძმერხლის ტოტები) და გადამმუშავებაში (ჩაის გადამმუშავებელ საწარმოებში). ტყის არამერქნული პროდუქტის შეგროვებითა და გადამმუშავებით დაკავებული ადამიანების უმეტესობა 40-დან 60 წლამდე ასაკისაა და მუშაობენ როგორც კომპანიებში (წარმოება, გაშრობა, დისტრიბუცია, ა.შ.), ასევე ველზე (ველური მცენარეების შეგროვება).

ვინაიდან ტყის არამერქნული პროდუქტების ფასები განისაზღვრება მათი ხარისხისა და სეზონის მიხედვით, მოსავლის თითო კილოგრამზე შემოსავალი განისაზღვრება პროდუქტის ფასით შეგროვების პროცესში. კილოგრამზე შემოსავალი ერთნაირია როგორც მამაკაცებისთვის, ასევე ქალებისთვის. .

ბიზნესებთან მუშაობისა და ველური ტყის არამერქნული პროდუქტის მიწოდების გარდა, შემგროვებლები ადგილობრივ ტურისტებს კილოგრამობით სთავაზობენ ველურ მოცვსა და ჟოლოს, რაც ხშირია მაღალმთიან საკურორტო რეგიონებში. მაგალითად, ბახმაროში მოცვი, პრაქტიკულად, ყველა ადგილზე იყიდება. შემგროვებლები ამტკიცებენ, რომ ასეთ პერიოდებში პროდუქცია უფრო მომგებიანია და უფრო ძვირად იყიდება.

გამოვლენილი 5 ყველაზე პერსპექტიული ტყის არამერქნული პროდუქტი კომერციული და ეკონომიკური პოტენციალის თვალსაზრისით

ასოციაციამ „საქართველოს ტყის პროდუქტები“ ინტერვიუები ჩაატარა გურიის რეგიონში NTFP პროდუქციის ადგილობრივ შემგროვებლებთან. ინტერვიუების მიზანი იყო, განესაზღვრა ხუთი ყველაზე პერსპექტიული პროდუქტი კომერციული და ეკონომიკური პოტენციალის თვალსაზრისით. გამოვლენილი ტყის არამერქნული პროდუქტების პოტენციალი შიდა და საერთაშორისო ბაზრებისთვის შეფასდა. პროდუქტების შერჩევის მეთოდოლოგია ემყარება შემდეგ კრიტერიუმებს: 1) პროდუქტის რაოდენობა, რესურსი; 2) პროდუქტი არ უნდა იყოს IUCN წითელ ნუსხაში; 3) პროდუქტის ფასი მომგებიანობის თვალსაზრისით; 4) ლოჯისტიკა (როგორიცაა ტრანსპორტირების საჭიროებები და შენახვის პირობები). ევროკავშირი განიხილება ყველაზე მიმზიდველ საექსპორტო მიმართულებად ქართული ტყის არამერქნული პროდუქტისთვის.

გურიაში ტყის არამერქნული პროდუქტების წარმოების უმეტესი ნაწილი ველური მოცვისა და მაყვლის ფოთლის ჩაი (ჩაი ნაგომარი, ჩაი შემოქმედი). უკვე დამუშავებული და დახარისხებული ჩაი იყიდება ადგილობრივი სავაჭრო ქსელებით. ნედლეულის გადაზიდვა ხდება შეფუთვის გარეშე, შემდეგ შრება და ხარისხდება შეკვრებში. გურიაში მოყვანილი მოცვისა და მაყვლის ფოთლების პროცენტი, რაც ადგილობრივ ბაზარზე იყიდება (დაფასებული ჩაი) დაახლოებით 15%-ია, დანარჩენი 85% გამხმარი და დახარისხებული პროდუქტი იგზავნება ევროკავშირისა და რუსე-

თის ბაზრებზე. შიდა ბაზრის გარდა, დაფასობული და ბრენდირებული ჩაის ნედლეულის ნაწილი რუსეთში იგზავნება.

გამხმარი ფოთლების 95% ექსპორტზე გადის გერმანიასა და პოლონეთში, რომლებიც ევროკავშირში ველური მოცვისა და მაყვლის ფოთლების მთავარი იმპორტიორები არიან.

გურიაში შეგროვებულ ტყის არამერქნული პროდუქტს ყიდულობენ იმერეთის მეზობელ რეგიონებში მოქმედი მსხვილი კომპანიები (შპს „ჯეოფლაურსი“, „ფარკონი“ და „კავკასიანი“) და აჭარაში („Eukafarm“). ყველაზე მეტი მოცვისა და მაყვლის ფოთლის მოსავალს „ჯეოფლაური“ გურიიდან იღებს (15 ტონამდე).

კილოგრამი დაფასობული მოცვისა და მაყვლის ფოთლები ადგილობრივ ბაზარზე 70-80 ლარია (30 ევრო). ევროკავშირის ბაზარზე მოცვისა და მაყვლის გამხმარი ფოთლები 30-35 ევრო ღირს.

ადგილობრივი მწარმოებლები განმარტავენ, რომ მიუხედავად იმისა, რომ ადგილობრივ ბაზარზე გასაყიდი ფასები მნიშვნელოვნად არ განსხვავდება ნედლეულის საექსპორტო ფასებისგან, ექსპორტი გაცილებით მომგებიანია, რადგან არ საჭიროებს დამატებით ადამიანურ რესურსებს და მატერიალურ ხარჯებს შეფუთვისა და ბრენდირებაზე, ასევე არ უწევთ სავაჭრო ქსელებში შესვლის საფასურის გადახდა, რაც ძალიან მაღალია და ხშირად, როგორც საშუალო საწარმოები აცხადებენ, ვერ იხდიან.

გარდა ამისა, ექსპორტს გაცილებით დიდი პოტენციალი აქვს, ვინაიდან საქონელზე საგრძნობლად მაღალი მოთხოვნაა და დიდი რაოდენობით საქონლის ტრანსპორტირება ამცირებს ხარჯებს.

ველური მოცვის ნაყოფის შეგროვება, ძირითადად, გურიის მაღალმთიანეთში ხდება და საკმაოდ შრომატევადი პროცესია. შემგროვებლების 80% აჭარიდან გადმოდის. ნედლი მოცვის 40% ადგილზე იყიდება (ბაზმაროში დამსვენებლებზე, ადგილობრივ მოსახლეობაზე) და ფასი სეზონის მიხედვით საშუალოდ 15-40 ლარს შორის მერყეობს. დანარჩენ 60%-ს ყიდულობენ ქართული ფარმაცევტული და ჩაის საწარმოები. გურიაში შეგროვებული ოდენობის დიფერენცირება შეუძლებელია, ვინაიდან აჭარელი შემგროვებლები გურიასა და აჭარაში მოკრეფილ მოცვს ერთმანეთში ურევენ და ერთად ყიდიან. თუმცა კომპანიებისა და შემგროვებლების გამოკითხვამ აჩვენა, რომ მთლიანი მოცულობიდან დაახლოებით 15-20 ტონა კენკრა გროვდება გურიის მაღალმთიან სოფლებში.

ძმერხლს ადგილობრივები ხშირად აგროვებენ. შემგროვებლები ამტკიცებენ, რომ ძმერხლის შეგროვება შემცირდა 2021-2022 წლებში და მიზეზად

COVID-19 პანდემიას ასახელებენ. 2022 წელს ერთ-ერთ უმსხვილეს იმპორტიორთან, უკრაინასთან ექსპორტი შეწყდა რუსეთის მიერ დაწყებული ომის გამო.

ძმერხლი ექსპორტზე, ძირითადად, სამი მიმართულებით გადის: სომხეთში, რუსეთსა და უკრაინაში. 2015-დან 2020 წლამდე შეგროვდა და გაიგზავნა 50-60 ტონამდე ნელეული.

2022 წელს მხოლოდ 20 ტონა ძმერხლი დაიკრიფა, რაც გასული წლის მთლიანი რაოდენობის ნახევარია. ძმერხლის მოსავლის შემცირების ერთ-ერთი მიზეზი, ადგილობრივების თქმით, არის ის, რომ იგი გამოიყენება როგორც თაიგულების გასაფორმებელი მასალა, ასევე რეკრეაციული მიზნებისთვის. წინა ხუთი წლის განმავლობაში, ძმერხლი შედარებით უკონკურენტო იყო; მისი გამოყენება უფრო პოპულარული იყო; თუმცა, სხვა მარადმწვანე დეკორატიული მცენარეების (სახეობების) გამოყენება თანდათან პოპულარული ხდება, რის გამოც ბოლო წლებში ძმერხლზე მოთხოვნა შემცირდა.

2022 წელს მხოლოდ 20 ტონა ძმერხლი შეგროვდა, რაც წინა წლის მოსავლის ნახევარია. ძმერხლი გამოიყენება როგორც რეკრეაციული მიზნებისთვის, ასევე დეკორატიული მიზნებისთვის თაიგულების გასაფორმებელ მასალად. ადგილობრივების თქმით, ძმერხლის მოსავლის შემცირების ერთ-ერთი მიზეზი ის არის, რომ სხვა მარადმწვანე დეკორატიული მცენარეების (სახეობების) გამოყენება თანდათან ფეხს იდგამს, რაც ამცირებს ძმერხლის საჭიროებას ბოლო წლებში. ძმერხლი შედარებით უკონკურენტო იყო წინა ხუთ წელიწადში.

მაყვლის ფოთლები გროვდება მცირე რაოდენობით, მაგრამ იყიდება როგორც შიდა, ისე საერთაშორისო ბაზარზე. გურიის ველური მაყვლის ფოთლების შეგროვება ველური მოცვის ფოთლების შეგროვების დამკვირდების შემდეგ დაიწყო. 2021 წლიდან მოყოლებული ყოველ სეზონზე მაყვლის ფოთლის მოსავალი 4-5 ტონას შეადგენს. კილოგრამი მაყვლის ფოთოლი დაახლოებით იგივე ღირს, რაც კილოგრამი მოცვის ფოთოლი, ფასი 3-დან 4 ლარამდე (1,6 ევრო) მერყეობს. მაყვლისა და მოცვის ფოთლის ბაზრები გაყიდვების მხრივ ეკვივალენტურია.

გურიაში გამოვლენილი ტყის არამერქნული 5 პროდუქტის სია

შემდეგი 5 პროდუქტი ითვლება ყველაზე პერსპექტიულად გურიის რეგიონში ეკონომიკური და კომერციული თვალსაზრისით, როგორც შიდა, ისე საერთაშორისო ბაზარზე. ტყის არამერქნული ხუთი პროდუქტი ყველაზე დიდი ეკონომიკური პო-

ტენციალით შეირჩა შემდეგი კრიტერიუმებით:

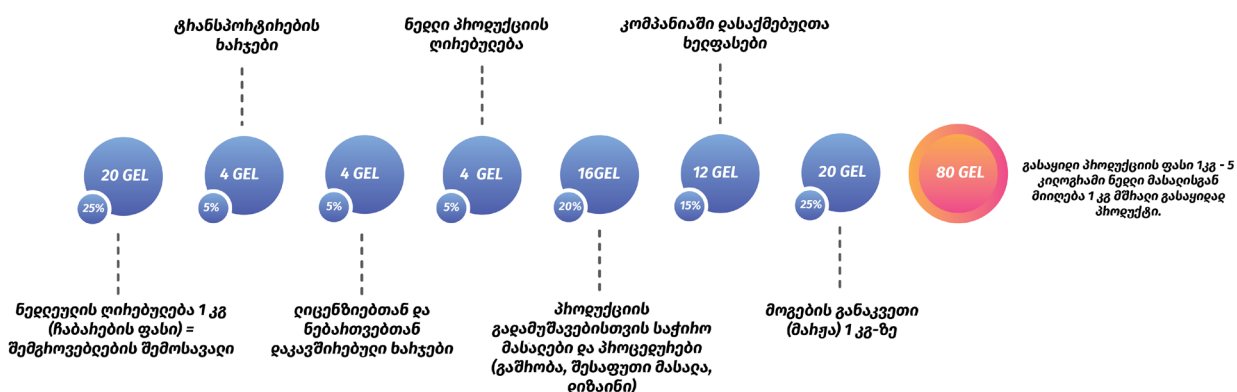
- გურიის ადგილობრივი შემგროვებლების დაინტერესების ხარისხი და სეზონური ჩართულობა;
- ადგილობრივი ბიზნესის მიერ ყოველწლიურად გამომუშავებული პროდუქციის რაოდენობა;
- შემოსავლები პროდუქტის წარმოებიდან;
- ბაზრის მოთხოვნა, მათ შორის ფასი და რაოდენობა; ღირებულებათა ჯაჭვის მოცულობა;
- მარაგების რაოდენობა ტყეში.

ცხრილი 3: ხუთი იდენტიფიცირებული ტყის არამერქნული პროდუქტი (NTFPs) საქართველოში				
ველური მოცვის მოსავალი. ლათინური დასახელება: Vaccinium angustifolium	ველური მოცვის ფოთლები. ლათინური დასახელება: Vaccinium angustifolium	ველური მაყვლის ფოთლები. ლათინური დასახელება: Rubus moluccanus	ძმერხლი. ლათინური დასახელება: Ruscus aculeatus	ხარისშებლა. ლათინური დასახელება: Senecio rhombifolius
HS კოდი: 081040	HS კოდი: 121190	HS კოდი: 121190	HS კოდი: 060290	HS კოდი: 060290
ფასი საქართველოში (პირველადი ნედლი პროდუქტები): 1 კგ – 10+ GEL	ფასი საქართველოში (პირველადი ნედლი პროდუქტები): 1 კგ – 4 GEL	ფასი საქართველოში (პირველადი ნედლი პროდუქტები): 1 კგ – 3-4 GEL	ფასი საქართველოში (პირველადი ნედლი პროდუქტები): 1 შეკვრა – 4.5 GEL (1 შეკვრა=4-5 კგ)	ფასი საქართველოში (პირველადი ნედლი პროდუქტები): 1 კგ – 0.9 GEL

ინტერვიუების დროს გამოკითხულმა კომპანიებმა მოგვანოდეს დეტალური ინფორმაცია გაყიდვებისა და ტრანსპორტირების ფასებსა და ასევე არსებულ ხარჯებთან დაკავშირებით, რის საფუძველზეც შევძელით, წარმოგვედგინა გურიაში მოცვისა და მაყვლის ფოთოლთან დაკავშირებული პროდუქციის ღირებულებათა ჯაჭვის ცხრილი.

ცხრილი აჯამებს ტყის არამერქნული პროდუქტის გადამამუშავებელი საწარმოების მიერ საბოლოო პროდუქციის წარმოებაში გაწეულ ხარჯებს. თითოეული ღირებულება (გადაზიდვა, შეფუთვა და ა.შ.) განისაზღვრება საბოლოო პროდუქტის გასაყიდი ფასის პროპორციულად 1 კგ მშრალ ნედლეულზე. აღსანიშნავია, რომ საბოლოო 1 კილოგრამი ხმელი პროდუქტის მისაღებად საჭიროა 4-5 კილოგრამი ნედლი მაყვლისა და მოცვის ფოთოლი; ეს ფაქტი მხედველობაში მიიღება ხარჯების გაანგარიშებისას. ფასების გარდა, ცხრილში ნაჩვენებია შემგროვებლების წილი, რომელიც წარმოადგენს კომპანიაში ძირითადი ნედლეულის მიწოდების ღირებულებას 1 კგ-ზე. მოგების მარჟა გამოითვლება ყველა დანახარჯის გამოკლების შემდეგ. ცხრილის პროცენტული განაწილება და პროცენტები ეფუძნება მოცვისა და მაყვლის ფოთლის ჩამბარებელი კომპანიების მონაცემებს.

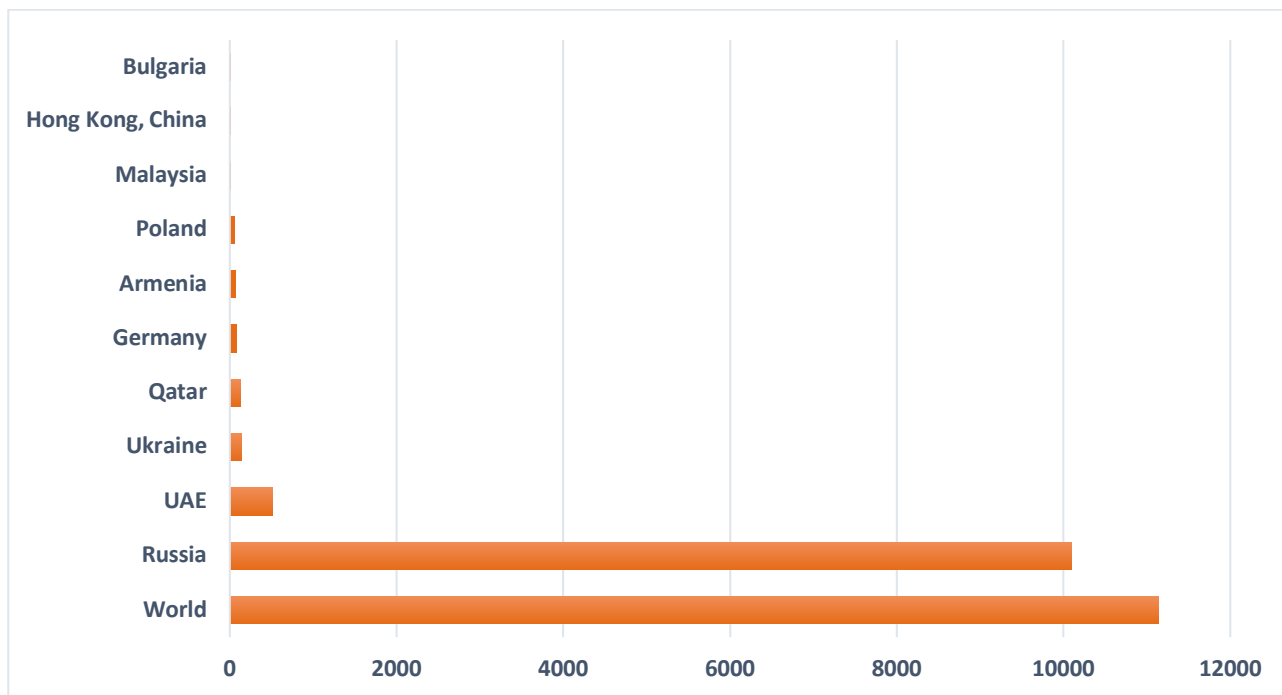
ცხრილი 4: ველური მოცვის ფოთლების ღირებულებათა ჯაჭვი (კომპანიის ხარჯები, შემოსავლები, მოგება + შემგროვებლებისა და კომპანიის თანამშრომლების შემოსავლები):

იმის გამო, რომ ტყის ბევრ არამერქნული პროდუქტს არ აქვს საკუთარი ცალკეული HS კოდები, მაგრამ ექვემდებარება კულტივირებული სახეობების კოდებს, უკიდურესად რთულია ტყის არამერქნული პროდუქტის ზუსტი რაოდენობის დადგენა საერთაშორისო ვაჭრობის თვალსაზრისით. მაგალითად, ველური

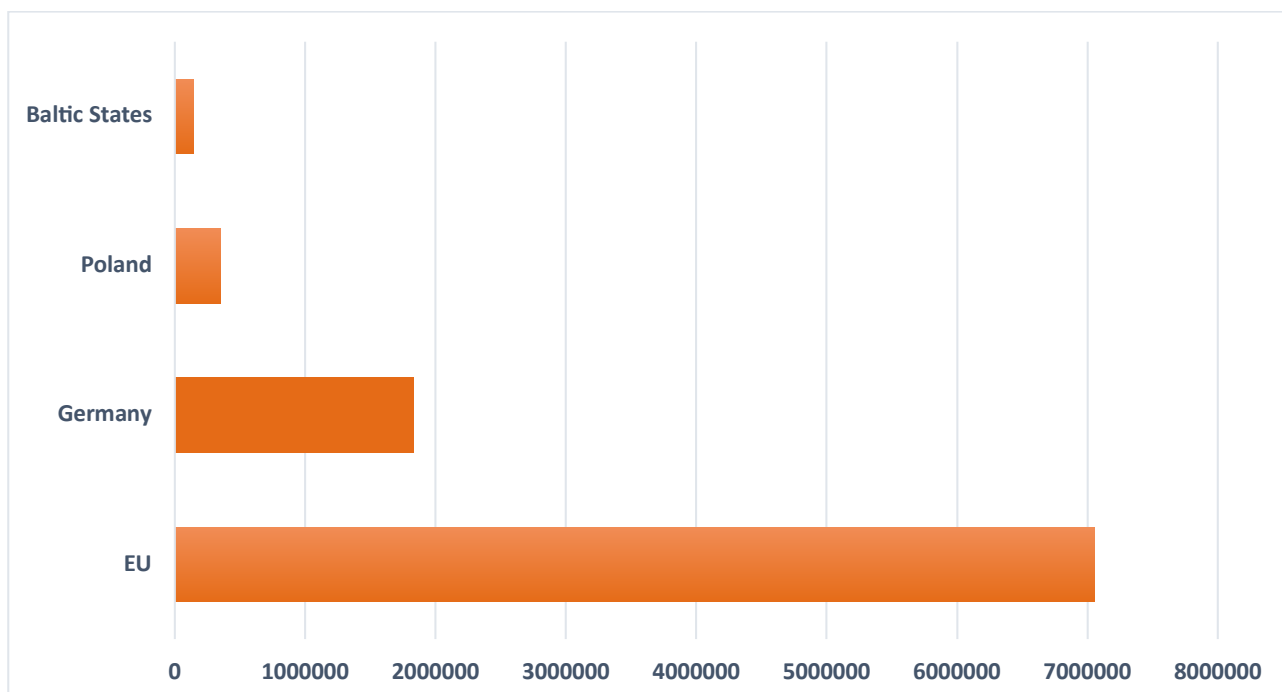
მოცვი შერეულია კულტივირებულ მოცვთან და არ გააჩნია საკუთარი კოდირება. იგივე ეხება მაყვალს, მოცვის ფოთლებსა და სხვა მრავალ პროდუქტს. ხარისშებლა და ძმერხლი არის ერთი კოდის ქვეშ (060290) და ასევეა ველური მოცვისა და მაყვლის ფოთლების შემთხვევაშიც. შედეგად, ქვემოთ წარმოდგენილი სტატისტიკა არ არის მხოლოდ ტყის არამერქნული პროდუქტისთვის, არამედ პროდუქტების ნაკრებისთვისაც, რომელიც შეიცავს ტყის არამერქნული პროდუქტის სახეობებს.

გამოსახულება 1. საქართველოს მიერ ექსპორტირებული პროდუქტის 10 ტოპიმპორტიორი. პროდუქტი: (hs კოდი 081040) ლურჯი მოცვი, წითელი მოცვი და მოცვის გვარის სხვა ნაყოფი. ერთეული: ათასი აშშ დოლარი. (2017-2021)

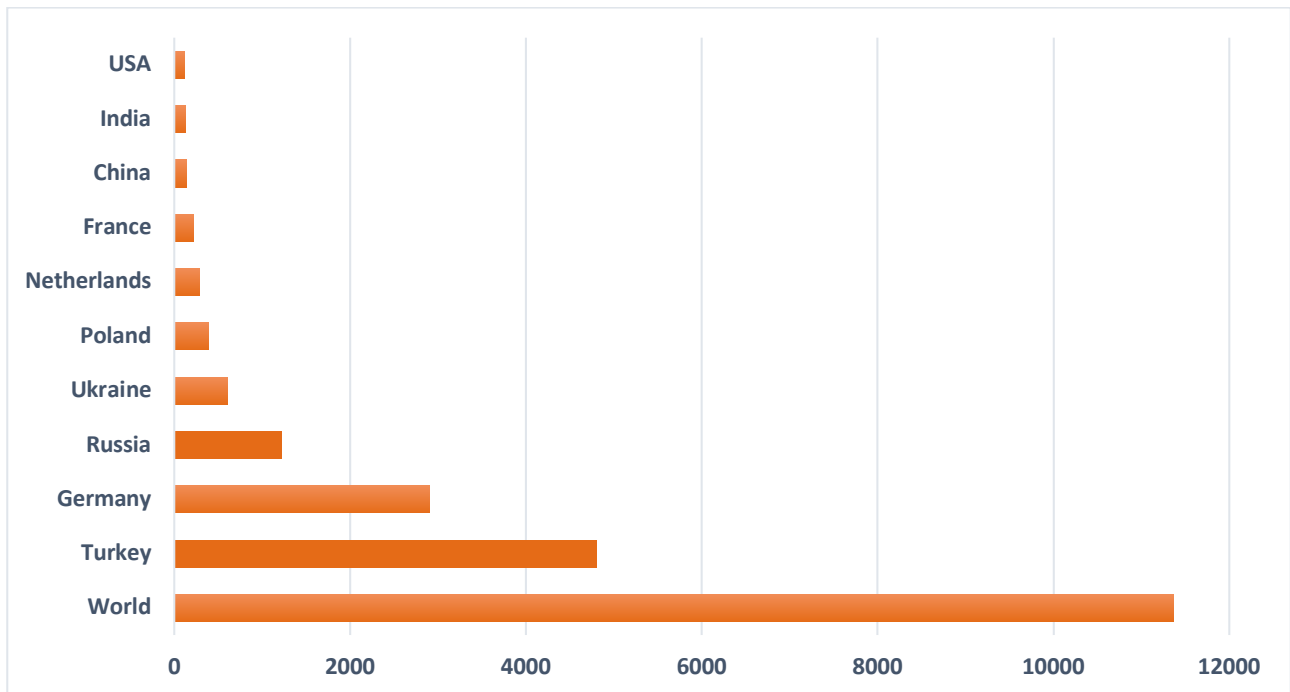
წყარო: Intracen Trademap

გამოსახულება 2. იმპორტირებული ევროკავშირისა და მიზნობრივი ბაზრების მიხედვით. პროდუქტი: (hs კოდი 081040) მოცვი და Vaccinium გვარის სხვა ნაყოფი. ერთეული: ათასი აშშ დოლარი. (2017-2021)

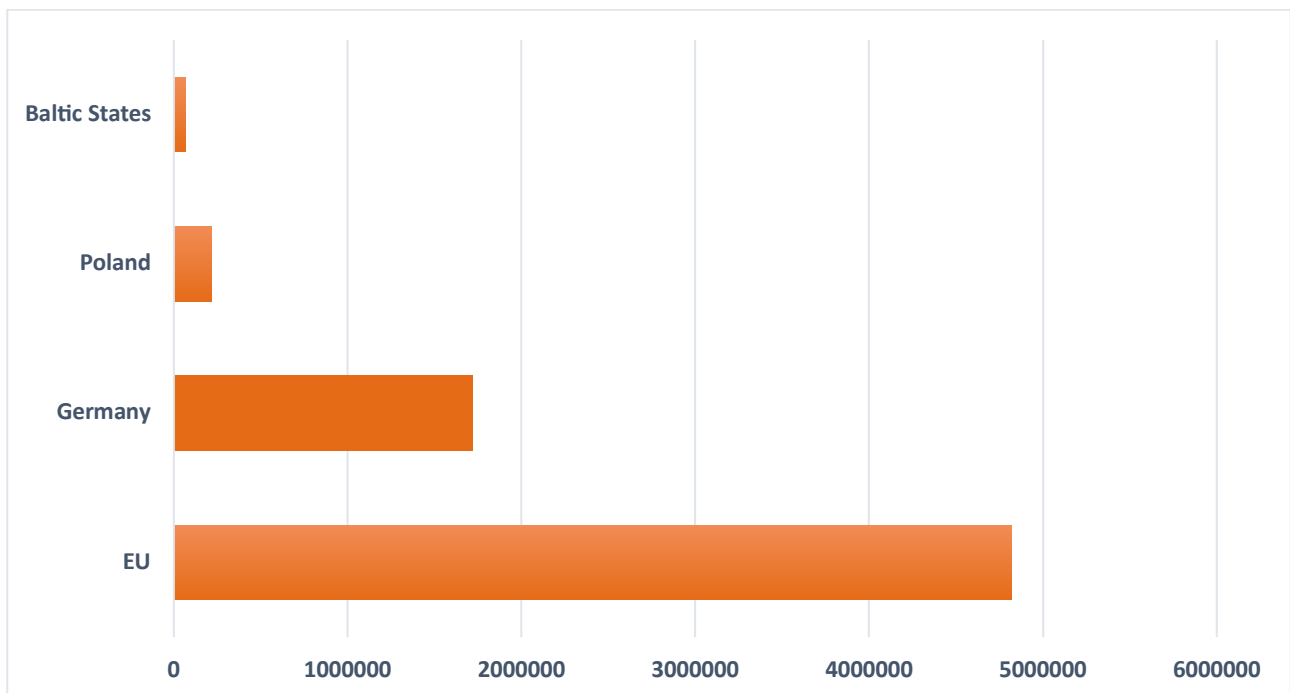
წყარო: Intracen Trademap

გამოსახულება 3. საქართველოს მიერ ექსპორტირებული პროდუქტის 10 ტოპიმპორტიორი ბაზარი. პროდუქტი: (hs კოდი 121190) მცენარეები, მცენარეების შემადგენელი ნაწილები (ფესვი, ყვავილი, ღერო, ფოთოლი). ერთეული: ათასი აშშ დოლარი. (2017-2021)

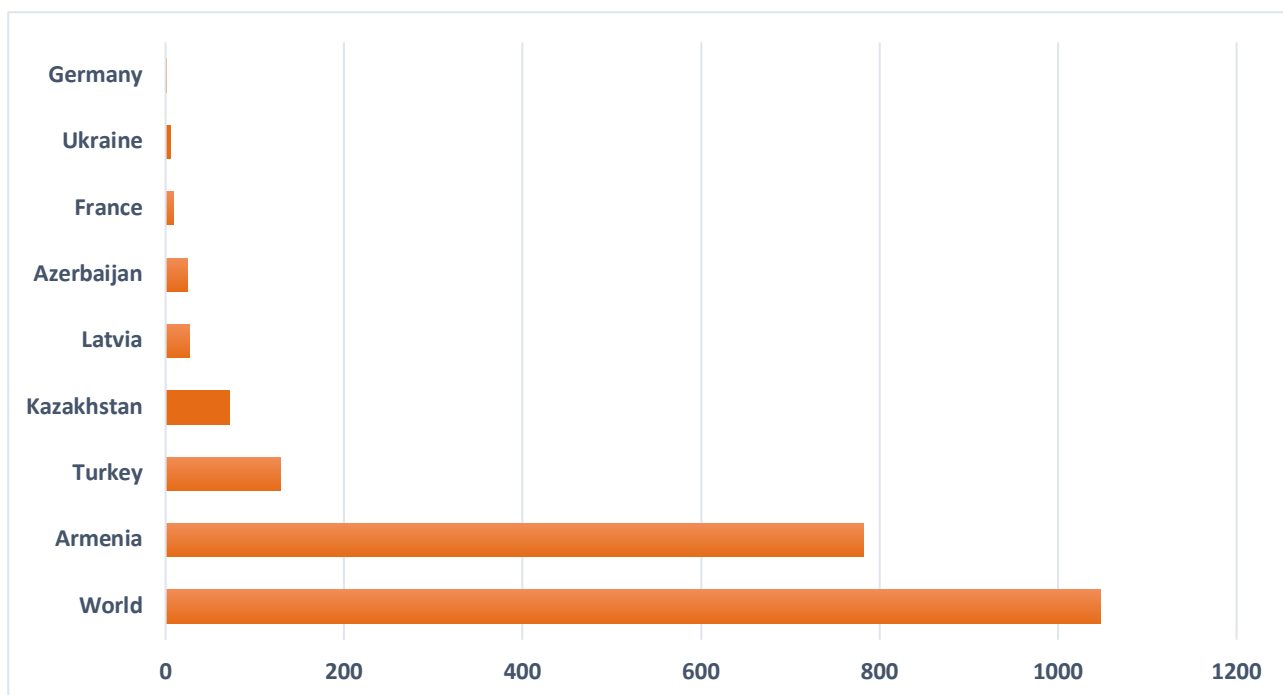
წყარო: Intracen Trademap

გამოსახულება 4. იმპორტირებული ევროკავშირისა და მიზნობრივი ბაზრების მიხედვით. პროდუქტი: (hs კოდი 121190) მცენარეები, მცენარეების შემადგენელი ნაწილები. ერთეული: ათასი აშშ დოლარი. (2017-2021)

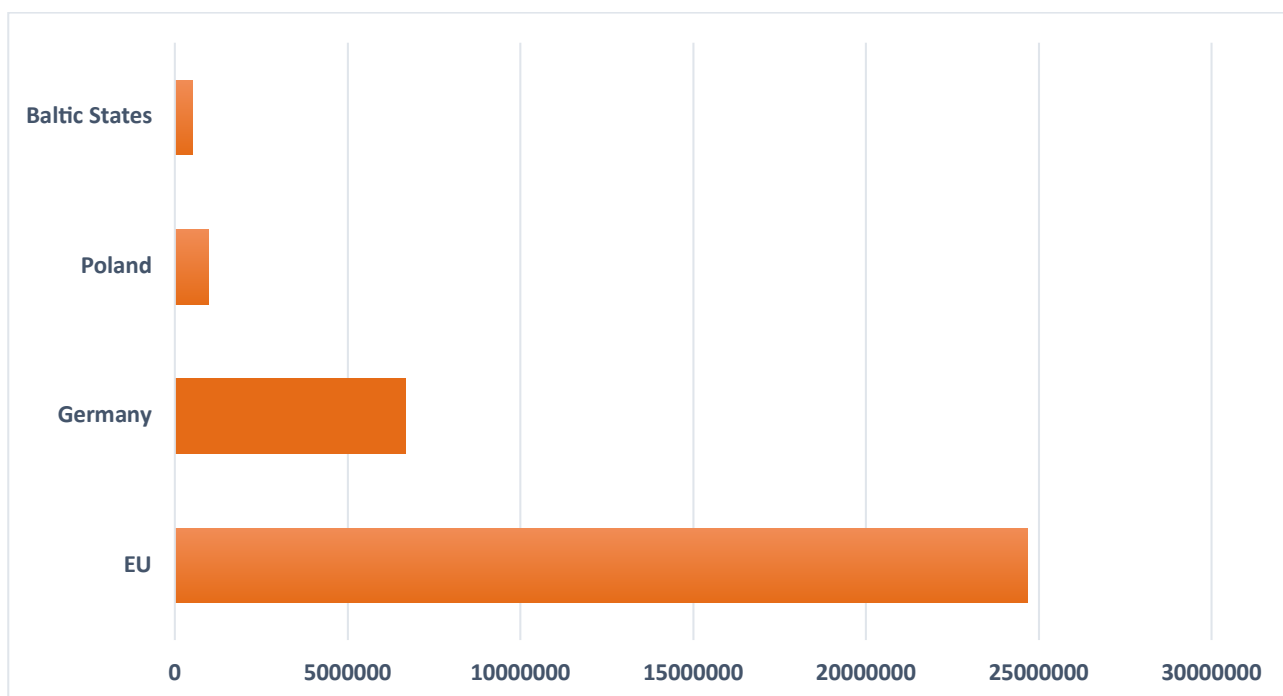
წყარო: Intracen Trademap

გამოსახულება 5. საქართველოს მიერ ექსპორტირებული პროდუქტის ყველაზე მსხვილი იმპორტიორი ბაზრები. პროდუქტი: (hs კოდი 060290) ცოცხალი მცენარეები. ერთეული: ათასი აშშ დოლარი. (2017-2021)

წყარო: Intracen Trademap

გამოსახულება 6. იმპორტირებული ევროკავშირისა და მიზნობრივი ბაზრების მიხედვით. პროდუქტი: (hs კოდი 060290) ცოცხალი მცენარეები. ერთეული: ათასი აშშ დოლარი. (2017-2021)

წყარო: Intracen Trademap

საექსპორტო ბაზრების დივერსიფიკაცია საქართველოს ერთ-ერთი ყველაზე რთული პრობლემაა. მოცვის მოსავლის მნიშვნელოვანი ნაწილი რუსეთში იგზავნება. მიზანშეწონილია ფოკუსირება ჩამოყალიბებულ და სტაბილურ ბაზრებზე. ზოგადად, ქართულ პროდუქტს აქვს გამოუყენებელი პოტენციალი ევროკავშირში, რომელიც უნდა იქნეს რეალიზებული და რასაც ესაჭიროება შესაბამისი საექსპორტო სტრატეგია.

მოსავლის მდგრადი მოცულობა და კულტივირების პოტენციალის შეფასება

ასოციაციის წევრი კომპანიების წარმოების შესახებ შეგროვებული მონაცემებიდან და გურიაში ადგილობრივი შინამეურნეობების, ფერმერებისა და შემგროვებლების მიერ მოწოდებული ინფორმაციის საფუძველზე ირკვევა, რომ გურიაში ტყის არამერქნული პროდუქტის მოპოვება ნაკლებად გავრცელებულია, ხოლო რაოდენობები და რეალიზაცია შედარებით დაბალია საქართველოს სხვა რეგიონებთან შედარებით (მაგალითად, აჭარა, მცხეთა-მთიანეთი, რაჭა). აღნიშნული გვაძლევს შედარებით მონაცემს ტყის არამერქნული პროდუქტის შეგროვებული მოცულობების შესახებ, სადაც სეზონის განმავლობაში აჭარაში მოცვის მოსავალზე 1000-მდე ადამიანი დასაქმებული, ხოლო გურიაში გამოვლენილი ტენდენციის მიხედვით, აჭარელი შემგროვებლები აგროვებენ ველური მოცვის უფრო მეტ წილს, ვიდრე ადგილობრივი მოსახლეობა. ადგილობრივი მოსახლეობის გამოკითხვის მიხედვით, გომის მთის ბაზმაროს ფერდობზე მდებარე 10 სოფელში მხოლოდ 150 ადამიანი აგროვებს ძმერხლს, მოცვის ფოთლებს, მოცვის ნაყოფს, ნაბლისა და მაყვლის ფოთლებს.

ქვემოთ მოცემულია იმ ადგილობრივი შემგროვებლების და მსხვილი კომპანიების მონაცემებით გაყიდული NTFP-ების რაოდენობების შესახებ:

- 20 ტონა ველური მოცვის ნაყოფი (შეგროვებაში 100-მდე ადამიანი ჩართული);
- 40 ტონა ველური მოცვის ფოთოლი (შეგროვებაში ჩართულია 150-მდე ადამიანი, მოცვის ნაყოფის შემგროვებლების ჩათვლით);
- 30 ტონა ძმერხლი (შეგროვებაში ჩართულია 100-მდე ადამიანი);
- 15 ტონა ხარისშუბლა (შეგროვებაში 50-მდე ადამიანი ჩართული);
- 5 ტონა მაყვლის ფოთლები (შეაგროვა 50-მდე ადამიანი, მათ შორის მოცვის შემგროვებლები).

გურიაში ოზურგეთის მუნიციპალიტეტის მიმდებარე სოფლებში გაშენებულია მოცვის ვრცელი პლანტაციები. ჩვენ არ გვაქვს ველური მოცვის შეგროვების ცალკეული მაჩვენებლები, რადგან ველური და კულტივირებული მოცვი იზიარებენ ერთიან საიდენტიფიკაციო კოდს. თუმცა, რამდენიმე დაინტერესებულ მხარესთან ინტერვიუების საფუძველზე დადგინდა, რომ ველური მოცვის წილი საქართველოს მთლიან ბაზარზე და გურიაში უმნიშვნელოა (უკვე გაშენებულია მოცვის პლანტაციები 2100 ჰექტარზე).

ფინანსურად 2020-2022 წლებში მოცვის (როგორც ველური, ასევე კულტივირებული) გაყიდვიდან მიღებული მოგება იყო 3,769 მილიონი აშშ დოლარი (3,769 მილიონი ევრო), გაიყიდა 363 ტონა მოცვი. წერის მომენტისთვის, 2022 წლისთვის გაყიდული მოცვის რაოდენობა 1600 ტონას აჭარბებს, მიღებული შემოსავალი კი 8 მილიონი აშშ დოლარია. კულტივირებული მოცვის საექსპორტო საშუალო ფასი 6,5 აშშ დოლარია (ადგილობრივი ფასი - 8-10 ლარი/3,3 ევრო).

ფასის მხრივ ველური მოცვი გაცილებით ძვირადღირებულია, ვიდრე კულტივირებული. ფერმერების მიერ მოწოდებული ინფორმაციით, 2022 წელს კულტივირებული მოცვის ფასი 8 ლარიდან დაიწყო, ხოლო ველური მოცვის გასაყიდი ფასი - 20 ლარიდან 20 (7.3 ევრო), ხოლო ზოგიერთ შემთხვევაში ველური მოცვიდან შემოსავალმა 40 ლარს (14.7 ევრო) გადააჭარბა.

ადგილობრივი შემგროვებლების მიერ მოწოდებული ინფორმაციისა და კომპანიების მიერ მოწოდებული მონაცემების მიხედვით, ველური მოცვის პროცენტული რაოდენობა საქართველოში მოცვის მთლიან წარმოებაში 5%-ს არ აღემატება. აღსანიშნავია, რომ გურიაში მხოლოდ მოცვის კულტივირება ხდება. დარჩენილი NTFP-ები ტყეში მოიპოვება (ძმერხლი, შეგიძლიათ, იხილოთ ებო-ებში რეკრეაციული მიზნებისთვის).

საჭიროებების შეფასება და რეკომენდაციები ბუნებისადმი პოზიტიური ინვესტიციისთვის

ბაზარზე წვდომის მოთხოვნები

სტანდარტები და პროცედურები, რომლებიც ვრცელდება ევროკავშირის წევრ ქვეყნებში წარმოებულ საქონელზე, უნდა აკმაყოფილებდეს იმპორტირებულ პროდუქტებს (გადამუშავებული და დაუმუშავებელი). პროდუქციის შეფუთვა და ეტიკეტირება, პესტიციდების გამოყენება, ჰიგიენა და სხვა სპეციფიკური მოთხოვნები გასათვალისწინებელია ევროკავშირის ბაზარზე გასვლის შემთხვევაში. მოქალაქეებისთვის უსაფრთხოების უმაღლესი დონის უზრუნველყოფა ევროკავშირის პოლიტიკის პრიორიტეტია. იმპორტირებული ან ადგილობრივად წარმოებული საკვები პროდუქტების უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად ექსპორტიორებმა უნდა დაამტკიცონ, რომ მათი საქონელი ვარგისია გამოსაყენებლად და იცავს ევროკავშირის სასურსათო კანონს (სასურსათო პროდუქტების შემთხვევაში). პროდუქციას ეკრძალება ევროპულ ბაზარზე შესვლა, თუ შესაბამისი სტანდარტები არ არის დაცული. ზოგადი სასურსათო საკანონმდებლო ჩარჩოს მიხედვით, ექსპორტიორებს მოეთხოვებათ, ჰქონდეთ მიკვლევადობის სისტემა მთელი მიწოდების ჯაჭვზე. ეს კეთდება იმისთვის, რომ საკვები პროდუქტების ხარისხი დამოწმებული იყოს მომხმარებელიდან მწარმოებელამდე მიკვლევადობის სისტემის გამოყენებით. ევროკავშირი ავალდებულებს ექსპორტიორებს, ამოიღონ, ან გაიტანონ ნებისმიერი საქონელი ევროპულ ბაზარზე შესვლის შემდეგ, რომელიც აღარ არის გამოსაყენებლად ვარგისი. გარდა ამისა, ევროკავშირი იურიდიულად ვალდებულია, ამის შესახებ დაუყოვნებლივ ეცნობოს, რათა მათ შეძლონ სიტუაციის მონიტორინგი და შესაბამისი ზომების მიღება სურსათის უვნებლობის უზრუნველსაყოფად. თუ ეს არ გაკეთებულა, შეიძლება, დაზარალებულ კომერციული კავშირები ევროპელ მომხმარებლებთან, ისევე როგორც კომპანიის რეპუტაცია ევროკავშირის ბაზარზე.

მცენარეთა ჯანმრთელობის რეგულაციები ვრცელდება ევროკავშირში ტრანსპორტირებულ მცენარეული წარმოშობის პროდუქტებზე. ევროკომისიამ მიიღო ფიტოსანიტარიული ზომები ევროპაში მცენარეებისა და მცენარეული პროდუქტებისთვის მავნე ორგანიზმების შეყვანისა და გავრცელების შეზღუდვის მიზნით. ამ რეგულაციებს მართავენ სურსათის უვნებლობის შესაბამისი სააგენტოები იმპორტიორ და ექსპორტიორ ქვეყნებში.

ორგანული პროდუქტები

ამჟამად, განვითარებადი ქვეყნებიდან (განვითარებადი ევროკავშირის არანევრი ქვეყნები) ორგანული პროდუქტების ევროკავშირში იმპორტის ორი განსხვავებული სისტემა არსებობს:

1. ევროკავშირის მიერ მესამე ქვეყნების აღიარება (ეკვივალენტობა): ქვეყნები, რომელთა ორგანული საკვების წარმოების სისტემა შეესაბამება ევროკავშირის ორგანული წარმოების პრინციპებსა და სტანდარტებს.
2. მაკონტროლებელი და სერტიფიცირების ორგანოების/ინსტიტუციების აღიარება ევროკავშირის მიერ: კონკრეტული ქვეყნების ეკვივალენტობა არ არის აღიარებული ევროკავშირის მიერ, მაგრამ ევროკავშირი ინდივიდუალურად ანიჭებს უფლებას, გააკონტროლოს და მისცეს ორგანული სერტიფიკატი (ეკვივალენტობა) მასერტიფიცირებელ ორგანოს.

საქართველოში ორგანული სერტიფიცირების პასუხისმგებელი და უფლებამოსილი ორგანოა შპს „კავკასსერტი“ (ევროპის კომისია).

მარკირება

თუ პროდუქტი დამზადებულია ევროკავშირის საზღვრებს გარეთ, იმპორტიორი კომპანია პასუხისმგებელია სურსათის ეტიკეტზე არსებული ინფორმაციის სიზუსტეზე. შედეგად, იმპორტიორები მუდმივად ურთიერთობენ ექსპორტიორებთან ეტიკეტირების საკითხებსა და ეტიკეტების შესახებ ინფორმაციის შემოწმებაზე. საკვებთან დაკავშირებული ინფორმაცია არ უნდა იყოს შეცდომაში შემყვანი. სურსათის მახასიათებლები, მათ შორის, მისი სახეობა, ხარისხი, შემადგენლობა, რაოდენობა, ვარგისიანობის ვადა, წარმოშობის ქვეყანა ან წარმოშობის ადგილი, წარმოების მეთოდი ან წარმოების პროცესი, არ უნდა შეიცავდეს არაზუსტ ინფორმაციას. გარდა სამართლებრივი მოთხოვნებისა, ყოველთვის მნიშვნელოვანია ეტიკეტის ესთეტიკური მხარის დადასტურება იმპორტიორთან (დიზაინი, შრიფტები, ფერები და ა.შ.). ეტიკეტის ენა უნდა იყოს იმპორტიორი სახელმწიფოს ოფიციალურ ენაზე. ასევე შესაძლებელია ორენოვანი ეტიკეტი, თუმცა იმპორტიორმა უნდა გადაამოწმოს და დაადასტუროს მეორე ენაც. ეტიკეტზე უნდა იყოს შემდეგი:

- პროდუქტის სახელი;
- რაოდენობა;

- ვარგისიანობის თარიღი;
- შენახვის პირობები;
- წარმოშობის ქვეყანა;
- გამოყენების ინსტრუქცია;
- სერიის ნომერი;
- კვებითი მახასიათებლები (თუ შესაძლებელია).

დიდი რაოდენობით ექსპორტის დროს საჭირო ინფორმაცია უნდა დაიბეჭდოს სტიკერზე და დამაგრდეს შესაფუთი მასალის გარეთ. იმპორტიორებს ზოგჯერ მოეთხოვებათ ეტიკეტის შესახებ ინფორმაციის მიწოდება დაბეჭდილი ცალკეული დოკუმენტების სახით (ევროპის კომისია: [Access2Markets](#)).

შეფუთვა

ძალიან მნიშვნელოვანია, რომ შესაფუთი მასალების წარმოებაში გამოყენებული მასალის ხარისხი შეესაბამებოდეს მოთხოვნებს, რომლებიც ვრცელდება ევროკავშირის კონკრეტულ იმპორტიორ ქვეყანაში. მაგალითად, არის თუ არა შესაფუთი მასალა გადამუშავებადი და ბიოდეგრადირებადი. მსგავსი ტიპის შესაფუთი მასალების არარსებობის შემთხვევაში უნდა შეირჩეს გარემოსთვის ყველაზე ნაკლებად საზიანო ვარიანტები. საცალო და საბითუმო ქსელები ცდილობენ, მაქსიმალურად გაითვალისწინონ გარემოს დაცვა და თავიანთი მომწოდებლებისგან იყიდონ მხოლოდ სათანადოდ შეფუთული პროდუქცია. სურსათის შესაფუთი მასალები უნდა აკმაყოფილებდეს იმპორტიორი ქვეყნის რეგულაციებს და იმპორტიორს შეუძლია მოითხოვოს შესაფუთი მასალების ხარისხის შესაბამისობის სერტიფიკატი. შესაბამისობის სერტიფიკატს გასცემს შესაფუთი მასალების მწარმოებელი კომპანია (ადგილობრივი ან/და იმპორტირებული). ასევე, შესაბამისობა შეიძლება განისაზღვროს ლაბორატორიული ანალიზის საფუძველზე (ევროპის კომისია: [Access2Markets](#)).

ბაზრის ტენდენციები

ქვემოთ მოცემულია ხარისხის კრიტერიუმები, რომლებიც განსაზღვრავენ ტყის არამერქნული პროდუქტის ბაზრის ტენდენციებს.

- **ჯანმრთელობა:** ევროკავშირის მომხმარებელი უფრო ყურადღებიანი და ინფორმირებულია საკუთარი ყოველდღიური კვების წესების მიმართ. მაგალითად, ადამიანებს შეუძლიათ, უფრო ჯანსაღად იკვებონ და გაიძლიერონ იმუნური სისტემა. Covid-19-ის პანდემიის შემდეგ ეს ტენდენცია სულ უფრო თვალსაჩინო ხდება;
- **სწრაფი მიწოდება:** საცალო და საბითუმო ქსელებს სურთ, ითანამშრომლონ გამყიდველებთან, რომლებსაც შეუძლიათ საქონლის სწრაფად ტრანსპორტირება. ეს გამოიწვია განსაკუთრებით გაზრდილმა ლოჯისტიკურმა ხარჯებმა;
- **პროდუქციის ხარისხი:** ორგანული პროდუქტების ბაზარი ფართოვდება საერთაშორისო დონეზე, განსაკუთრებით ევროკავშირში. ხალხი სულ უფრო მეტად ეძებს ორგანულ საქონელს, ორგანული მაღაზიები და რესტორნები კი სწრაფად ფართოვდებიან;
- **გარემო:** ევროკავშირის მომხმარებლები უკიდურესად ფრთხილები არიან, როდესაც საქმე ეხება გარემოსდაცვით საკითხებს. მომხმარებლები ცდილობენ, შეიძინონ პროდუქტები მინიმალური შეფუთვით, ყოველთვის კითხულობენ ეტიკეტებს, მათ შორის - ინფორმაციას საქონლის დამუშავების შესახებ.

ცხრილი 6-ში მოცემულია ტყის არამერქნული პროდუქტის ბაზრის გამოწვევები და რეკომენდაციები.

ცხრილი 6: ტყის არამერქნული პროდუქტის ბაზრის გამოწვევები და რეკომენდაციები			
N	გამოწვევა	რეკომენდაცია	განმახორციელებელი
	არ არსებობს ოფიციალური სტატისტიკური მონაცემები ველური ტყის არამერქნული პროდუქტების ბაზრის პოტენციალისა და ზომის დასადგენად.	მნიშვნელოვანია, რომ ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრომ და სოფლის მეურნეობისა და გარემოს დაცვის სამინისტრომ შეიმუშაონ ტყის არამერქნული პროდუქტების მონიტორინგის მეთოდოლოგია განსხვავებული კოდების მინიჭებისა და ადგილობრივად გაყიდული პროდუქციის ფასზე დაფუძნებული წლიური ანგარიშების წარმოებისა და ექსპორტის განვითარებისთვის.	MOESD (ჯეოსტატი) და MEPA
		კონკურენტული უპირატესობების დასადგენად მნიშვნელოვანია კონკურენციის შესწავლა და კვლევის ჩატარება, რომელიც შეადარებს ხარისხსა და ფასებს საქართველოსა და ევროკავშირის ბაზრებს შორის.	ასოციაცია „საქართველოს ტყის პროდუქტი“ (GFPA)
	დეფიციტისა და წარმოების მაღალი დანახარჯების გამო, ქართული არამერქნული პროდუქტია ვერ უწევს კონკურენციას იმპორტირებულ საქონელს ადგილობრივ ბაზარზე (მუშახელი, შეგროვება, ტყიდან გამოტანა, მაღალი გადასახადები სავაჭრო ქსელებში).	ადგილობრივი ბაზრისთვის გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს საერთო NTFP სავაჭრო ნიშნის შემუშავებას, რომელიც გააერთიანებს ყველა პროდუქტს და გაზრდის მიმზიდველობას, ნდობასა და მაღალი ხარისხის აღქმას ადგილობრივ ბაზარზე.	GFPA
		ტყის პროდუქტების კულტივაცია გადამწყვეტია ამ მიმართულებით ბაზრის გაფართოებისთვის, ფასების შემცირებისა და წარმოების გაზრდის თვალსაზრისით. სხვადასხვა სახეობის კვლევისა და კონკრეტული ტერიტორიების შეჩვენების შემდეგ უნდა შემუშავდეს კულტივაციის სტრატეგია გლობალური პრაქტიკისა და ადგილობრივი ტყის რესურსების (ნიადაგი, ჰაბიტატი და გარემო პირობები) გათვალისწინებით.	GFPA
		საქართველოს ტყეებში მოპოვებული ყველა არამერქნული პროდუქტი უნდა გაერთიანდეს ერთიანი ხარისხის ნიშნის ქვეშ, რაც ამ პროდუქტებს მკაფიო იდენტურობას მისცემს.	

	მცირე და ახლად დაარსებული ბიზნესებისთვის, პროდუქციის გაყიდვისა და ბიზნესის გაზრდის შესაძლებლობები შეზღუდულია. მათ არ აქვთ წვდომა საერთაშორისო დონორებსა და ევროკავშირის იმპორტიორ ქვეყნებთან, ასევე არ აქვთ საკმარისი ინფორმაცია საერთაშორისო სტანდარტებზე, პროცედურებსა და საექსპორტო პროცესებზე.	აგრარულ საკითხთა კომიტეტმა აქტიურად უნდა მიიღოს მონაწილეობა ახლად შექმნილი კომპანიების მხარდაჭერაში საერთაშორისო გამოფენების, გაყიდვების, ბიზნესტრენინგების კუთხით. მნიშვნელოვანია ასევე, კომიტეტმა ითანამშრომლოს „ანარმოე საქართველოსთან“, GITA-სთან, USAID-თან, RDA-სა და დარგობრივ ორგანიზაციებთან (როგორიცაა ტყის პროდუქტების ასოციაცია და ექსპორტის განვითარების ასოციაცია). სახელმწიფო და საერთაშორისო თანადაფინანსების პროგრამებმა უნდა გაითვალისწინონ არსებული NTFP ბიზნესსტრატეგიები.	აგრარულ საკითხთა კომიტეტი MEPA
	კონკრეტული მონაცემების შეგროვების დროს ბევრი ფირმა და დისტრიბუტორი თავს იკავებს ციფრების დაზუსტებისგან, რაც ართულებს ზუსტი ანალიზის გაკეთებას.	მეტი თანამშრომლობა აუცილებელია ადგილობრივი ხელისუფლების, სატყეო სააგენტოს წარმომადგენლებსა და ადგილობრივ კომპანიებსა და შემგროვებლებს შორის. საჭიროა საინფორმაციო შეხვედრები, კონსულტაციები. ადგილობრივ შემგროვებლებს არ აქვთ ნდობა და არ ესმით ახალი ტყის კოდექსის კონცეფცია, რაც იწვევს სკეპტიკურ და შეუსაბამო დამოკიდებულებას.	საქართველოს ეროვნული სატყეო სააგენტო
	ბაზარზე კომპეტენტური მუშახელის დეფიციტია. ასევე შიდა და გარე მიგრაციის შედეგად ტყის არამერქნული პროდუქტის ნაკლები შემგროვებელია. გარდა მიგრაციისა, გამოკვლეულ ორგანიზაციებში პერსონალის დიდი ნაწილი 40-დან 60 წლამდეა. ამ ინდუსტრიაში მომუშავე ახალგაზრდების ნაკლებობის გამო, ტრადიციული ცოდნა და შეგროვების ტექნიკური უნარ-ჩვევები საფრთხეშია.	მნიშვნელოვანია სასწავლო პროგრამებისა და კურსების უზრუნველყოფა, რომელიც საშუალებას მისცემს ახალგაზრდებს, გაიფართოონ თავიანთი ცოდნა ტყის არამერქნული პროდუქტების წარმოებისა და NTFP ბაზრის შესახებ. აუცილებელია NTFP დარგში დამწყები კომპანიებისთვის რეგიონული მხარდაჭერის პროგრამების უზრუნველყოფა.	MEPA

რეკომენდაციები

პირველი ოფიციალური რეკომენდაციები გაკეთდა 2021 წელს საქართველოს პარლამენტის გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების კომიტეტის მიერ დამტკიცებული „მწვანე ბიუჯეტის პროექტის“ ფარგლებში, რომელიც მომზადდა CENN-ის მიერ ავსტრიის განვითარების თანამშრომლობის (ADC) მხარდაჭერით. გურიის რეგიონში მოქმედ კომპანიებსა და ტყის არამერქნული პროდუქტის შემგროვებლებთან განხილვისას საკმაოდ დიდია პოტენციალი და ინტერესი შემდეგი სახელმწიფო პროგრამების მიმართ: ფერმერებისთვის ეფექტიანი ექსტენციის სერვისების მიწოდება; სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივების აღჭურვა ტექნიკით; თანამედროვე ხეხილის ბაღების ხელშეწყობა; ქართული ჩაის წარმოების ხელშეწყობა; ფერმერებისთვის მოსავლის აღების ტექნიკის შესყიდვის თანადაფინანსება; ხარისხის სქემების შემუშავება ეროვნულ და რეგიონულ დონეზე; საერთაშორისო სტანდარტების დანერგვა და პროდუქციის პოპულარიზაცია; ქართული აგროსასურსათო პროდუქტების პოპულარიზაციის ხელშეწყობა/ლონისძიების განხორციელება; და საკრედიტო/ლიზინგის თანადაფინანსება.

რაც შეეხება ტყის არამერქნული რესურსების პოტენციურ როლს გურიის სოფლის განვითარებასა და ადგილობრივი ეკონომიკის დივერსიფიკაციაში, სახელმწიფო მხარდაჭერის გაძლიერება ამ მიმართულებით მნიშვნელოვანია. ამ მხრივ, შეგვიძლია, განვიხილოთ სოფლის განვითარების სააგენტოს (RDA) ბიზნესის განვითარების ხელშეწყობის პროგრამების გაფართოება სოფლის მეურნეობის სექტორში. მხარდაჭერის პროგრამები უნდა იყოს მორგებული ბიზნესის ბრუნვასა და შესაძლებლობებზე (დამწყები / „სტარტაპები“, მცირე, საშუალო და დიდი), ხოლო პროგრამები ადაპტირდეს კონკრეტულ რეგიონულ გამოწვევებზე. ვინაიდან ჯერ კიდევ არ არსებობს ცალკე არამერქნული პროდუქტის მხარდაჭერის პროგრამა და ხდება დარგის ინტეგრირება სხვა სასოფლო-სამეურნეო აქტივობებთან, პროგრამამ უნდა იმუშაოს რეგიონულ დონეზე კერძო სექტორის წარმომადგენლებთან, რათა უპასუხოს ინდივიდუალური NFTP სექტორის გამოწვევებსა და თავისებურებებს. RDA-ს ამჟამად აქვს ორი მიმდინარე პროექტი, რომლებიც დახმარებას უწევენ ტყის არამერქნული პროდუქტის საწარმოებს: 1) თანადაფინანსება შემნახველი გადამამუშავებელი კომპანიებისთვის - 40% გრანტი 500,000.00 ლარამდე (დაახლოებით 175,013.00 ევრო). 2) საპილოტე რეგიონების ინტეგრირებული პროგრამის ფარგლებში პროგრამას შეუძლია, სრულად დაა-

ფინანსოს ბიზნეს სესხის საპროცენტო განაკვეთი ორი წლის განმავლობაში და უზრუნველყოს 30%-იანი გრანტი ერთ მილიონ ლარამდე და არანაკლებ 300,000.00 ლარის (დაახლოებით 105,000.00 ევრო) ღირებულების პროექტებისთვის. BIOFIN ძირითადად ორიენტირებულია არამერქნული ტყის პროდუქტების რესურსების შეფასებაზე. მათი სამომავლო გეგმები კი მოიცავს სუბსიდირებისა და ხელშეწყობის პროგრამების განხორციელებას.

RDA-ის პროგრამის კორექტირება უნდა განვიხილოთ როგორც ცოცხალი პროცესი, რომელიც გავლენას ახდენს სოფლის მეურნეობის დარგობრივ განვითარებაზე. ყოფილა შემთხვევები როდესაც არსებული პროგრამების კონტექსტში ტყესთან დაკავშირებული კომპანიები იღებდნენ სუბსიდირებს და კრედიტებს. გურიის კონტექსტში უმნიშვნელოვანესი ერთი ან ორი RDA პროგრამის იდენტიფიცირება და მათ განახლებაზე თანამშრომლობა არამერქნულ სექტორის კუთხით. ტექნიკური დახმარება ასევე შეიძლება იყოს მნიშვნელოვანი პოლიტიკური მხარდაჭერის მოსაპოვებლად. კვლევის შედეგებიდან გამომდინარე, ჩვენ ვვარაუდობთ, რომ ყველაზე მნიშვნელოვანია არჩევანის გაკეთება შემდეგი RDA პროგრამებიდან: ბიონარმოების ხელშეწყობის პროგრამა, ეროვნული და რეგიონალური ხარისხის სქემები, საერთაშორისო სტანდარტების გამოყენება და პროდუქტის მარკეტინგი, სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივების შემნახველი საწარმოების თანადაფინანსების სახელმწიფო პროგრამა, სასოფლო-სამეურნეო მექანიზაციის თანადაფინანსების სახელმწიფო პროგრამა, საპილოტე რეგიონების ინტეგრირებული განვითარების პროგრამა. თემატურად, ასევე მიგვაჩნია, რომ ჩაის პლანტაციების რეაბილიტაციის პროგრამის გაფართოება მოცვისა და მაყვლის ჩაის ჩათვლით, ასევე ველური ჩაის პლანტაციებიდან „ველური ჩაის“ ბრენდის შექმნა, რომელსაც ასევე, შეიძლება, ვუწოდოთ ტყის პროდუქტი, წარმატებული ვარიანტი იქნება.

ასევე, რეკომენდებულია ტყის არამერქნული პროდუქტის შეგროვებისა და რეალიზაციის სრული აღრიცხვა საქართველოში. ვინაიდან ტყის არამერქნული პროდუქტის უმეტესობას არ გააჩნია უნიკალური HS კოდები, როგორც ეს იყო განხილული ვაჭრობის სტატისტიკის თავში, უაღრესად რთულია პროდუქტის პოტენციალის შეფასება არსებული სავაჭრო მონაცემების გამოყენებით. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნულ სამსახურთან (საქსტატი) ინტერვიუში დადგინდა, რომ ტყის არამერქნული პროდუქტის შესახებ ინფორმაცია მცირეა. საქსტატის ჩანაწერებში ნაჩვენებია მხოლოდ 13 კომპანია (30-ზე მეტი კომპანია GFP-ის წევრია), რომლებიც რეგისტრირებულია ველური მცენარეების შემგროვებლად და არაფე-

რია ცნობილი მათი გამომუშავების, შეგროვების არეალის ან რაოდენობის შესახებ. საქსტატის ინფორმაციით, ტყის არამერქნული პროდუქტები აღრიცხული არ არის, რადგან არ არის საკმარისი მონაცემები ბაზარსა და მის წარმომადგენლობით კომპანიებზე; NTFP საბაზრო კაპიტალიზაცია დაბალია და არცთუ ისე მიმზიდველია ფინანსური თვალსაზრისით. სახელმწიფო უწყებებმა (შემოსავლების სამსახური, MESD, MEPA) უნდა აწარმოონ ოფიციალური სტატისტიკური მონაცემების შეგროვება დარგში არსებული ბიზნესების შესახებ და განასხვავონ ველური ტყის არამერქნული პროდუქტები კულტივირებული NTFP-ებისგან. უფრო მეტიც, აღრიცხვა უნდა განხორციელდეს ტყის არამერქნული პროდუქტის მოსავლის მოცულობებზე ცალკე და გაყიდული პროდუქციის რაოდენობაზე - ცალკე. ტყის არამერქნული პროდუქტების (რეალიზაცია, ექსპორტი და შიდა ბაზარი) ოფიციალური სტატისტიკის არარსებობის ერთ-ერთი შესაძლო ახსნა არის ის, რომ სანარმოებისთვის ტყის არამერქნული პროდუქტების ლეგალური მოპოვება და რეალიზაცია სახელმწიფო კანონმდებლობით მხოლოდ ერთი წლის წინ დაიშვა (2021 წ.) ამრიგად, ტყის არამერქნული პროდუქტების პოტენციალის ზუსტი და დროული შეფასებისთვის და არსებული ხარვეზის დასაფარად აუცილებელია ოფიციალური სტატისტიკური მონაცემების შეგროვების ჩარჩო მეთოდოლოგიის შექმნა. მონაცემები უნდა შეიცავდეს:

- ტყის რამდენი არამერქნული პროდუქტი ინარმოება საქართველოში სახეობებისა და გეოგრაფიული მდებარეობების მიხედვით;
- რამდენია იმპორტირებული და რამდენი იყიდება საქართველოში წარმოებული ადგილობრივ ბაზარზე (პირველადი პროდუქტი - ნედლეული);
- რამდენია იმპორტირებული და რამდენი იყიდება საქართველოში წარმოებული ადგილობრივ ბაზარზე (გადამუშავებული პროდუქტები - ხილის წვენები, მურაბები, სოუსები, ჩირი, კოსმეტიკა, ფარმაცევტული პროდუქტები).

როგორც ეროვნული სატყეო სააგენტოს, ასევე თითოეული ადგილობრივი კერძო სექტორის წარმომადგენელი კომპანიის ინტერესებისათვის მნიშვნელოვანია, განისაზღვროს კონკრეტული ტყის რესურსებზე კვოტები სატყეო ერთეულების მიხედვით, რაც დაიცავს კომპანიების ინტერესებს პროდუქტების შეგროვებისას ერთსა და იმავე სატყეო უბანზე და აგრეთვე ეროვნულ სატყეო სტრატეგიის ინტერესს, რომ არ მოხდეს გადაჭარბებულად და ქაოსურად ტყის რესურსების მოპოვება.

საექსპორტო ბაზრების შესასწავლად და მოთხოვნის დასადგენად ასეთი მონაცემების შეგროვება მნიშვნელოვანია.

როგორც ადრე ითქვა, შეგროვებული/წარმოებული NTFP-ების უსაფრთხოების სტანდარტების კონტროლი კრიტიკულია, რადგან პერსპექტიულ სავაჭრო პარტნიორებად იდენტიფიცირებული ქვეყნები მიჰყვებიან მიმდინარე ტენდენციებს, რაც მომხმარებელთა შედარებით მკაცრ მოთხოვნებში აისახება. სერტიფიცირება გრძელვადიანი კომერციული ურთიერთობების საფუძველია, რასაც მოჰყვება დადებითი საჯარო "იმიჯი," მყარი რეპუტაცია და მაღალი ხარისხის საქონელი.

ქართული NTFP არის სოფლის მეურნეობის სექტორის ერთ-ერთი განვითარებადი და პერსპექტიული დარგი, რომელსაც აქვს პოტენციალი, გახდეს მაღალი ხარისხის, ეკოლოგიურად სუფთა საქონლის მწარმოებელი. თუმცა, აუცილებელია, გადაიდგას აუცილებელი ნაბიჯები, როგორიცაა შემგროვებლების მომზადება რესურსების მდგრადი შეგროვებისა და მოსავლის აღების შემდგომ მენეჯმენტში, გაყიდვების მიმართულებების განვითარება განვითარებული ქვეყნების შიდა და საერთაშორისო ბაზრებზე, ინვესტიცია ლოჯისტიკურ ინფრასტრუქტურასა და ხარისხის სტანდარტებში და ა.შ.

აგრონომიული ჩარევა მნიშვნელოვანია კულტივირების დაწყებამდე, რათა შევარჩიოთ შესაბამისი სახეობები და NTFP-ის ჯიშები რეგიონების მიხედვით (ნიადაგის ანალიზი, ჯიშების შერჩევა). გარდა ამისა, მნიშვნელოვანია სახეობებზე საბაზრო მოთხოვნის გათვალისწინება.

საქართველომ ცალ-ცალკე უნდა აწარმოოს მონაცემების შეგროვება ადგილობრივ და საერთაშორისო ბაზრებზე გაყიდული ველური და კულტივირებული NTFP-ების რაოდენობების, საქართველოს თითოეული რეგიონის მიხედვით, რაც საშუალებას მოგვცემს დავადგინოთ ოფიციალური და ზუსტი მონაცემები ცალკეული ველური პროდუქტების შესახებ. აღნიშნული საფუძველია იმისა, რომ შემუშავდეს საქართველოს ეკონომიკური და სოციალური სტრატეგია არამერქნული ტყის ბაზრის განვითარებისთვის, ასევე, განავითაროს შესაბამისი პროგრამები NTFP სექტორის მხარდასაჭერად თითოეულ რეგიონში. ამისათვის აუცილებელია, რომ ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრომ, გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროსთან თანამშრომლობით, შეიმუშაოს არამერქნული ტყის პროდუქტების აღრიცხვის მექანიზმი რეგიონულ დონეზე, საქსტატმა მიანიჭოს ცალკეული კოდები არამერქნულ პროდუქტებს, აწარმოოს სტატისტიკა საქართველოს არამერქნული ტყის ბაზარზე.

საქართველოს კონკურენტული უპირატესობის დასადგენად მიზნობრივ ბაზრებზე (ევროკავშირი, შიდა ბაზრები და რუსეთი), იმპორტიორი ქვეყნების ბაზრები ცალ-ცალკე უნდა იქნეს შესწავლილი ფასების, მოცულობისა და ხარისხის მიხედვით. ასევე, უნდა შევისწავლოთ ტყის არამერქნული პროდუქტების მწარმოებელი ქვეყნები, საიდანაც ხდება იმავე პროდუქტების (ტყის ყველაზე მოთხოვნადი არამერქნული პროდუქტები) ექსპორტირება საქართველოში, რა პროდუქტებიც ადგილობრივ ბაზარზე იწარმოება. ასოციაცია „საქართველოს ტყის პროდუქტის“ მხრიდან მუდმივი კომუნიკაციისა და თანამშრომლობის შენარჩუნება სავაჭრო ჯგუფებთან, სექტორულ ასოციაციებსა და კლასტერებთან სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია.

იმისათვის, რომ საქართველოში NFTP ბაზარი იყოს მდგრადი გრძელვადიან პერსპექტივაში, მნიშვნელოვანია ველური მცენარეების სახეობების კულტივირების მეთოდების კვლევა და ველური მცენარეების კულტივირების პროგრამის განხორციელება. ამან უნდა გააფართოოს პროდუქციის რაოდენობა და გახადოს ქართული საქონელი კონკურენტუნარიანი ევროკავშირის ბაზარზე ფასების კუთხით. აღნიშნული ასევე დაეხმარება ახალ მწარმოებლებს და ხელს შეუწყობს ახალი სტარტაპების გაჩენას საქართველოს ტყის არამერქნული პროდუქტების უკვე გაჯერებულ ბაზარზე.

კვლევიდან გამომდინარე, გურიის რეგიონში ფუნქციონირებს მიკროგადამამუშავებელი საწარმოები, რომლებიც ადგილობრივი მოსახლეობისგან აგროვებენ ზემოაღნიშნული არამერქნული პროდუქტებიდან ძირითადად 5 სახეობას მეტნაკლები რაოდენობით და ამუშავებენ/ყიდიან როგორც ადგილობრივ, ისე უცხოურ ბაზარზე. თუმცა, სსიპ ეროვნულ სატყეო სააგენტოს მიერ 2022 წელს, გურიაში ტყის არამერქნული რესურსების, მერქნიანი მცენარეების პროდუქტებისა და ხის მეორეხარისხოვანი მასალების დამზადების მიზნით გაცემულია ნებართვები მხოლოდ ძმერხლის მოსაპოვებლად, შესაბამისად, წარმოების პროცესისათვის სსიპ ეროვნულ სატყეო სააგენტოსთვის აუცილებელია გათვალისწინებულ იქნას არსებული ტყის რესურსები, ეს კი თავის მხრივ მოითხოვს ამ რესურსების აღწერას და მათი მოხმარების კვოტების დადგენას მდგრადობის შესანარჩუნებლად, რათა არ მოხდეს გადაჭარბებულად და ქაოსურად ტყის რესურსების მოპოვება.

დასკვნა

- არამერქნული რესურსების პოტენციალის სამომავლო განვითარებისათვის ზემოთ აღნიშნული წინადადებები და დასკვნები, შეიძლება, ჩამოყალიბდეს შემდეგნაირად: ტყის არამერქნული პროდუქტების შემგროვებლებმა უნდა მიიღონ მეტი განათლება/ტრენინგები და მოხდეს მათი მონიტორინგი, რათა უზრუნველყოფილი იყოს რესურსების მდგრადი მოპოვება და ეკოსისტემის კონსერვაცია. ამ პროგრამას უნდა ხელმძღვანელობდნენ სამთავრობო ინსტიტუტები (ეროვნული სატყეო სააგენტო, საქსტატი, აგრარულ საკითხთა კომიტეტი), დონორი ორგანიზაციები და ასოციაცია „საქართველოს ტყის პროდუქტები“;
- ასოციაციისა და დონორი ორგანიზაციების დახმარებით ადგილობრივ საცალო ქსელებთან კომუნიკაცია და თანამშრომლობა გაყიდვების არხების გაზრდისა და ტყის არამერქნული პროდუქტისადმი ინტერესის გაზრდის მიზნით;
- ასოციაციისა და დონორი ორგანიზაციების ჩართულობით მარკეტინგული სტრატეგიის შემუშავება და განხორციელება, როგორც ადგილობრივ, ისე საექსპორტო ბაზრებზე პროდუქციის პოპულარიზაციის კუთხით. მნიშვნელოვანია, საექსპორტო ბაზრებზე სარეკლამო ღონისძიებებში მონაწილეობის გარდა, საქართველოს დიპლომატიური წარმომადგენლობების მაქსიმალური ჩართულობა, რომ არამერქნული ტყის პროდუქტების ბაზრის წარმომადგენელ კომპანიებს შესაძლებლობა მიეცეს, მონაწილეობა მიიღონ მაღალი დონის საერთაშორისო ბიზნესფორუმებსა და გამოფენებში საზღვარგარეთ. ეს ხელს შეუწყობს პროდუქციის პოპულარიზაციასა და პოტენციური სავაჭრო პარტნიორების მოძიებას;
- დონორი ორგანიზაციებისა და სახელმწიფო ინსტიტუტების ჩართულობის გაზრდა, დარგის გათვალისწინება სხვადასხვა ხელშეწყობით პროექტში;
- აქტიური მუშაობა ლოჯისტიკის საკითხებზე (ტრანსპორტირება, საწყობები) პროდუქციის უსაფრთხოებისა და ხარისხის უზრუნველსაყოფად. აღნიშნულში ჩართული უნდა იყოს ყველა შესაბამისი მხარე: სახელმწიფო ინსტიტუტები (MEPA, RDA, Enterprise Georgia), ასოციაციები, დონორი ორგანიზაციები და კერძო სექტორი (მწარმოებლები და მსხვილი შემგროვებლები);
- სხვადასხვა სახის თანამშრომლობის წახალისება და მხარდაჭერა პროდუქციის გა-

ყიდვების გაზრდის მიზნით (ხშირ შემთხვევაში მცირე რაოდენობით გაყიდვები ხელს უშლის გრძელვადიანი სავაჭრო ურთიერთობების ჩამოყალიბებას);

- შესწავლილ უნდა იქნეს ტყის არამერქნული პროდუქტის კულტივირების ალტერნატივები, რათა მინიმუმამდე შემცირდეს რისკები, რომლებიც დაკავშირებულია სეზონურობასთან, მიწოდების დეფიციტსა და ბაზრის წილთან.

წყაროები:

- Bürgener, M. (2007) Trade Measures – Tools to Promote the Sustainable Use of NWFP An Assessment of Trade-Related Instruments Influencing the International Trade in Non-Wood Forest Products and Associated Management and Livelihood Strategies, Non-Wood Forest Products Working Document no 6, FAO, Rome.
- CENN, (2014) National Forest Concept of Georgia.
- Clark, L. (2001): #10 – Non-Timber Forest Products. Economics and Conservation Potential.
- Ecolution, GIS-Lab. 2020. Development of new regulation system for non-regulated Non-timber Forest Products (unpublished draft).
- Gelashvili, B. (2021, May 13). არამერქნული ტყის პროდუქტებით სარგებლობა არ იკრძალება. REPORT NEWS AGENCY.
- <https://report.ge/economics/aramerknuli-tqis-produktebit-sargebloba-ar-ikrdzaleba/>.
- Gudabandze, G. (2020) Association “Georgian Forest Product” Needs Assessment.
- Meinhold, K., Dumenu, W. K., & Darr, D. (2022): Connecting rural non-timber forest product collectors to global markets: The case of baobab (*Adansonia digitata* L.). Forest Policy and Economics, Volume (134), PP. 1-13.
- <https://doi.org/10.1016/j.forpol.2021.102628>.
- Patarkalashvili, T. (2016): Some problems of forest management of Georgia. Annals of Agrarian Science, Volume (14), PP. 108-113.
- <http://dx.doi.org/10.1016/j.aasci.2016.04.002>.
- Pfund, J.-L., Robinson, P. (2005): NTFPs and Development: Elements of Synthesis. In: Pfund, J.-L., & Robinson, P. (Eds.): Non-Timber Forest Products between poverty alleviation and market forces. Intercooperation. PP. 36-44.
- Pullankikattil, D., & Shackleton, C. M. (2019): Poverty Reduction Strategies and Non-timber Forest Products. In: Pullankikattil, D., & Shackleton, C. M. (Eds.): Poverty Reduction Through Non-Timber Forest Products. Personal Stories. Springer. PP. 3-14.
- https://doi.org/10.1007/978-3-319-75580-9_1.
- Ruiz Pérez, M. (2005): Poverty Alleviation and Forest Conservation: The Role of Non-Timber Forest Products. In: Pfund, J.-L., & Robinson, P. (Eds.): Non-Timber Forest Products between poverty alleviation and market forces. Intercooperation. PP. 8-13.
- Shackleton, C. M., Delang, C. O., Shackleton, S., & Shanley, P. (2011): Non-timber Forest Products: Concept and Definitions. In: Shackleton, S., Shackleton, C. M., & Shanley, P. (Eds.): Non-timber Forest Products in the Global Context. Springer. PP. 3-22.
- https://doi.org/10.1007/978-3-642-17983-9_1
- Shackleton, C. M., Ticktin, T. & Pandey, A. K. (2015): Introduction: the need to understand the ecological sustainability of non-timber forest products harvesting systems. In: Shackleton, C. M., Pandey, A. K., & Ticktin, T. (Eds.): Ecological Sustainability for Non-timber Forest Products. Dynamics and Case Studies of Harvesting. People and Plants International Conservation. Routledge. PP. 3-11.
- Ticktin, T. (2015): The ecological sustainability of non-timber forest product harvest: principles and methods. In: Shackleton, C. M., Pandey, A. K., & Ticktin, T. (Eds.): Ecological Sustainability for Non-timber Forest Products. Dynamics and Case Studies of Harvesting. People and Plants International Conservation. Routledge. PP. 31-52.
- UNIQUE study team: “Strengthening Livelihoods and Social Inclusion in Georgia’s Forest Sector Reform”, 2021.
- საქართველოს მთავრობის დადგენილება, „ტყითსარგებლობის წესის შესახებ“, 2021
- ლევსკვერიძე დ., მ.ბოლქვაძე. 2012. საქართველოს სამკურნალო მცენარეები წიგნი I. თბილისი, 176გვ.
- ლევსკვერიძე დ., მ.ბოლქვაძე. 2013. საქართველოს სამკურნალო მცენარეები წიგნი II. თბილისი, 176გვ.

ნიჟარაძე ა., ბუჩუკური ა. 1979. საქართველოს გარეული ხილი და მისი სამრეწველო გამოყენება. თბილისი, 342გვ.

სკლიარევსკი ლ.ი., გუბანოვი ი.ა. 1993. სამკურნალო მცენარეები ოჯახურ პირობებში. გამომც. „დილა“, თბილისი, 366 გვ.

ქიქავა გ., გოგიჩაიშვილი ლ. 1997. ველური სამკურნალო მცენარეების რესურსები და კვლევის მეთოდოლოგია. გამომც. „კუნა გეორგიკა“. თბილისი, 78გვ.

ხიდაშელი შ., პაპუნძე ვ. 1985. საქართველოს ტყის სამკურნალო მცენარეები. გამომც. „საბჭოთა აჭარა“, ბათუმი, 351გვ.

გამოყენებული საიტები:

Centre for the Promotion of Imports from Developing Countries: www.cbi.eu

International Trade Center: www.trademap.org

European Commission: Access2Markets

ASSESSMENT OF THE POTENTIAL OF NON-TIMBER FOREST PRODUCTS FOR NATURE- POSITIVE RECOVERY IN GEORGIA

Tbilisi, 2022

This study was prepared by the Caucasus Environmental NGO Network within the framework of the Assessment of the Potential of Non-Timber Forest Products for Nature-Positive Recovery in Georgia project, implemented by GIZ.

The views expressed by the authors in this document do not necessarily reflect the views of GIZ.

Supported by:

based on a decision of
the German Bundestag

Table of Contents

Executive summary	42
Introduction	43
Methodology	43
Market potential for NTFPs	44
Overview of the non-timber forest products market of Georgia, challenges and solutions.....	44
Evaluation of export potential.....	47
Improved benefit sharing with sustainable extraction principles for local collectors and their families	49
Five target NTFP species resource assessment.....	51
Gender distribution in the collection process	56
Five most promising NTFPs in terms of commercial and economic potential.....	57
Sustainable harvesting volumes and assess potential for cultivation .	63
Needs assessment and recommendations for nature-positive investment.....	64
Conclusion	69

Executive summary

Non-timber forest products (NTFPs) are “all biological materials other than timber, which are extracted from forests for human use” (Shackleton et al., 2011, p. 7). According to Shackleton et al. (2011), wooden products such as branches are also NTFPs as long as they are not harvested by large-scale companies, but by small-scale local traders and locals for their own use. Acceptable NTFPs include berries, mushrooms, leaves as well as animal products and are used by humans both for food and for medicine (Clark, 2001).

Clark (2001) points out that NTFPs “provide small but significant sources of income, particularly for women and for families that do not have access to agricultural markets provide critical supplies of food during periods when agricultural crops fail” (Clark, 2001, p. 2). Due to this steady supply, Pullanikkatil and Shackleton (2019) find that NTFPs play an important part in lifting people out of poverty and therefore, an important role in achieving the United Nations Sustainable Development Goal (SDG) 1 (No Poverty). However, because NTFPs have little economic value, using them alone is often not enough to escape poverty. The economic use of NTFPs must be integrated in Poverty Reduction Strategies that take into account sustainable forest management, for example, which is the basis for NTFPs, as well as educational programmes on ecological and sustainable harvesting strategies due to a lack of specific knowledge. Ecological and sustainable harvesting can be labelled accordingly, resulting in higher prices and higher revenues (Pullanikkatil & Shackleton, 2019). Pérez (2005) also indicates that the integration of NTFPs into a state’s economic policy strategy is necessary to achieve prosperity.

To stimulate further revenue from NTFPs, not only economic policy attention is needed. According to Meinhold et al. (2022), the potential of NTFPs is far from fully exhausted. For example, in Georgia 98% of forests are lo-

cated in mountainous regions and in these regions, up to 78% are located on steep or very steep slopes. This means that harvesting is only possible under the most difficult technological conditions (Patarkalashvili 2016). In order to simplify harvesting, technology must be enhanced and developed accordingly. In addition, Meinhold et al. (2022) emphasize that the food, chemical and Pharmacy industries should intensify their research on NTFP related products in order to be able to produce more (intermediate) goods.

In order for the economic potential of NTFPs in Georgia to be effectively utilized, a legal basis is required in addition to an ecological and technological one. The “Forest Use Role”, as part of the “New Forest Code” from 2020, established a legal mechanism for sustainable forest management that includes the legal sale of NTFPs and thus simplifies access to the NTFP market (Gelashvili, 2021).

In all regions of Georgia, the local population is engaged in collecting and selling non-timber forest products. It can be said that this activity represents one of the main sources of income for the population living in rural areas. The sale of the extracted products is mainly sold as raw materials, however, in some cases the products are sold in a value-added form as well (e.g., jam and tea from various fruits). The main consumers of forest products harvested by collectors are open markets and, in rare cases, pharmacies and the Horeca sector (hotels and restaurants) (UNIQUE study team, 2021; Association “Georgian Forest Product” Preliminary Needs Assessment, 2020).

Introduction

Forests are a key domain of Earth's genetic biodiversity. About 400 species of trees and shrubs grow in the natural forests of Georgia, which accounts for about 95-98% of the total forested area. Of these, 61 species are endemic to Georgia, and 43 are endemic to the Caucasus (CENN, 2014). The forests of Georgia are included in the "priority places" of the World Wildlife Fund (WWF) and the "biodiversity hotspots" as defined by "Conservation International". This, coupled with the conservation value of Georgian forests, determines its economic value as well. The forests of Georgia, rich in biodiversity, continuously supply the country's population with vital resources, which, in turn, ensures the functioning of various sectors of the economy, the well-being of local populations, reduction of poverty and the creation of a favourable environment for sustainable development of the country. Consequently, extraction of non-timber forest resources is a traditional source of income for local populations in the regions of Georgia.

The practice of collecting non-timber forest products (NTFPs) and using them for personal or commercial purposes is commonplace in almost all regions of Georgia. Extraction and sale of the aforementioned resources is, in many cases, one of the main sources of income for local populations. Guria is significant in this regard as 48% of its territory is occupied by forests (Administration of the State Trustee in the municipalities of Lanchkhuti, Ozurgeti and Chokhatauri).

The population of Guria is mainly employed in agriculture (fruit growing, horticulture, tea making). The most important agricultural products in the region are nuts, tea and citrus fruits, and in recent years, blueberry production has significantly expanded. In terms of NTFPs, the collection of fruits and berries as well as medicinal herbs is popular.

Following amendments to the Forest Code in 2021 to regulate the non-timber forest market and introduce sustainable harvesting practices, it became possible to facilitate and support commercial extraction of non-timber forest resources. This has increased the interest of residents living in the region to obtain additional commercial benefits from the non-timber forest resources, which will in turn improve the economic situation of the people living in the region.

The emergence of an economic opportunity is accompanied by the risks of unsustainable and spontaneous extraction, which will endanger various species, since at this stage the stocks of NTFPs of a particular forest have not been studied and accounted for, and therefore the annual usage volumes have not been determined. Assessment of and accounting for non-timber forest product stock is important both for private collectors and companies to effectively plan and implement resource extraction, and primarily to ensure the issuance of permits for commercial exploitation of natural resources by the state.

A variety of non-timber forest resources in Guria creates an opportunity for the population living in the region to create additional sources of income and for the rural population to gradually achieve financial sustainability. The population mainly obtains the following products: forest mushrooms, fruits and leaves of wild blueberries and blackberries, currants, wild apples (Majalo), wild pears, eucalyptus leaves and branches, Rose hip, and Common Bilberry. Medicinal herbs and wild flowers are also collected, such as: thyme, German Chamomile, Common Yarrow, Motherwort, nettle, horse-tooth, immortelle, multi-veined, yarrow, etc.

Methodology

The goal of the study is to evaluate the non-timber forest products' potential for commercial application in the Guria region.

The following was the cornerstone for the study's methodology:

- Creating a needs assessment questionnaire for organizations (both governmental and non-governmental) that have a direct or indirect relationship with and are working to develop the sector through various projects and supporting programs, as well as for forest product collectors, NTFP processing businesses, and those organizations;
- Creation of a list of interviewees and conduct of telephone and in-person interviews;
- Screening of the effects of state - and international-implemented initiatives and programs;
- Meetings in person with local private collectors and businesses in Guria, disclosure of the existing method of cultivating non-timber forest products;
- Through the established interviews, understanding the level of involvement of women and men in the process of collecting and processing NTFPs and the gender balance;
- Determining the needs for modern equipment and transportation through communication with local companies and collectors;
- Based on the work experience of the "Georgian Forest Product" Association, analysis of the market potential and opportunities of NTFPs;
- In coordination with relevant experts in the field, evaluation of the prospects of non-timber forest products with the following criteria: population's high interest in specific products, high price, good sales indicator and the presence of commercial quantities of products in the forest;
- Based on the results of the interviews and analysis of existing studies, selection of the 5 most commercially promising NTFPs in the Guria region;

- Identification of the commercial potential of the 5 identified NTFPs, both for international (EU) and local markets;
- With the involvement of an NTFP expert, selection of forest area(s) in Guria and estimation of the volumes, employment potential and income generation potential of non-timber forest products resources through field work.

Within the project framework, active consultations were conducted with experts from the NFA and the UNDP BIOFIN coordination group. Through interviews with RDA and close collaboration with the UNDP BIOFIN Group, assessment of existing subsidy schemes and potential for NTFPs as well as potential harmful incentives were conducted. The study included a recommendations document developed by the member companies of the Association of Georgian Forest Products in 2021. The document focuses on the needs and challenges of the non-timber forest market in local and international markets. During the research process, consultations were held with the production and export managers of leading companies representing the sector: Geoflower LLC, Caucasian LLC, Farkon LLC, Bipis LLC, and Milmart LLC, Martin Bauer Group.

Market potential for NTFPs

Overview of the non-timber forest products market of Georgia, challenges and solutions

According to interviews with companies in Georgia's NTFP sector (including the three most profitable non-timber forest products collecting and processing enterprises - LLC Geoflower, LLC Caucasian, LLC Farkon, as well as medium-sized enterprises and entrepreneurs: LLC Milmart - Shemokmedi, Tianeti Nobati, LLC BPC, Ind. Entrepreneur Davit Tenieshvili, cooperative Nagomari), non-timber forest product collection has increased in recent years. Despite the fact that the market is limited, with only around 40 medium, small, and big firms manufacturing non-wood forest products, there is still an increasing trend in non-timber forest product sales every year, which is a solid economic indicator.

As per to the sources cited above (no official data is available), around 80% of NTFP products are exported, with particular demand in the EU market. Only 20% remain in the local market. Unsorted, unpackaged, and unbranded material is primarily shipped in dry form, while a tiny portion of processed Georgian forest non-mineral goods, including blueberry tea and rosehip juice, are also exported.

Despite the recent increase in output in Georgia's non-timber forest industry, the companies highlight the market's challenges. All of the enterprises interviewed that work in various regions of Georgia acknowledge that finding manual labour becomes more difficult every year due to a drop in the rural population, citing internal migration as the primary cause. Individuals leave villages to work in cities and administrative centres. As a result, each year

fewer people live in villages (GeoStat, 2014).

According to internal migration figures from the 2014 official census, more than 30,000 local permanent inhabitants departed the Guria region and migrated to neighbouring regions. This applies to both urban and rural migration, and the numbers for Georgia as a whole are as follows:

- As of 2014, more than 550,000 individuals had left their permanent residence and relocated to other cities and villages (Statistics Service of Georgia).

The State Commission on Migration Issues' findings and statistics, as well as interviews with NTFP enterprises, further support the assumption of Georgia's rising trend of migration and emigration.

According to every interview with NTFP enterprises, one of Georgia's key target markets is the EU market, where Georgian NTFP products have been successfully exported in recent years. However, competition in the EU's non-timber forest market is high. For example, Albania, Bulgaria, and Romania produce NTFPs (i.e., rosehip, raspberry, blueberry, wild leaves, and medicinal plants) in much larger quantities at a cheaper price, and they are also geographically closer to other EU countries, which means lower costs due to logistics, economies of scale and more. Companies representing the sector in Georgia affirm that it is critical to introduce and promote the cultivation of many types of wild products (rosehip, mint, raspberry, medicinal plants, and so on) for the long-term sustainable growth of the NTFP market in Georgia. Cultivation will be crucial for Georgia to maintain and enhance its market share in the EU, allowing the sector to boost the quantity of goods provided and become a significant source of agricultural economic gains in Georgia.

It is critical to note that, as of 2021, the production of non-timber forest products has been legally recognized as an agricultural activity, providing farmers with an extra option to participate in state and international agricultural programs.

To elaborate, the following are a list of difficulties and solutions related to the market potential of NTFPs in Georgia:

Product awareness

Raising awareness of non-timber forest products in both domestic and foreign markets remains one of the industry's hurdles, preventing larger-scale sales. Non-timber forest products are not well positioned in the local market, and local customers lack essential knowledge about the products, which includes the positive and beneficial characteristics of the goods. Similarly, when working in export markets, it is critical to position each forest-derived product as an NTFP, emphasizing its positive and possibly unique characteristics that distinguish them from other similar cultivated products (Association "Georgian Forest Product" Preliminary Needs Assessment, 2020).

Technological development

It should be noted that technical advancement in the sector of non-timber forest products is modest. This applies to both processing machinery and collector instruments used in primary product extraction. Technological advancement is critical in several areas, including: 1) sustainable extraction of non-timber forest products, which will be aided by appropriate working tools (such as non-plastic materials for collection, wooden baskets, special cutting tools, and equipment for inaccessible and difficult terrain); 2) production of more value-added products, which will increase the sectoral value of non-timber forest products; 3) Production efficiency - additional processing equipment would boost non-timber forest products' overall productivity and raise the sector's appeal on both domestic and international markets (Giss Lab & AAP Ecology Georgia, 2020).

Modern approaches to production

It is important that businesses operating in the field of non-timber forest products have the right knowledge in terms of collecting specific products and their production, i.e., the post-harvest management. Similar approaches are important in terms of sustainable production of products and protection of the ecosystem and increasing knowledge in this direction will help to deliver the product to the end user correctly and safely. These aspects are gaining special importance in recent trends, especially in developed export markets, where consumers pay special attention to the origin of products, quality and various environmental issues, i.e., to what extent the sustainable extraction and processing are protected in the production of food products. This trend is gradually gaining popularity in Georgia as well (CENN, 2022).

Solutions to challenges in the NTFP sector

The way to solve the above-mentioned challenges is to plan more activities with the representatives of the sector and work together with government institutions, donor organizations and other related parties. After the relative settlement of legal issues (compared to previous years), it is important to start active work in the direction of sales channels and marketing. The most important issue is to improve the awareness regarding the NTFPs, given that the consumer has information about the non-timber forest products and, as a result of relevant marketing activities, the willingness to purchase. Marketing activities include advertising of products through various channels, as well as participation in exhibitions/sales in Tbilisi and regions. Stimulating sales through such tools is an effective method. It is important to communicate with local retail chains, pharmaceutical companies and representatives of the Horeca sector in order to offer them products and increase sales through this communication. Also, it is necessary to inform the representatives of the sector regarding the access to finance. It is important that busi-

nesses participate in as many grant or co-financing programs as possible, which will contribute to business development and increase the motivation of employed people. At the same time, it is a key issue to train and increase the knowledge of non-timber forest products businesses, especially primary producers, to ensure ecosystem protection and sustainable product extraction.

Sales channels and logistics

Unstable and unorganized sales markets in the local bazaars as well as lack of appropriate infrastructure reduce the commercial aspects of non-timber forest products. Collectors need to sell the harvested products quickly, as there are no proper storage warehouses, which increase the probability of product spoilage. As for the unstable liquidity of NTFPs, it can be said that the market of non-timber forest products is mainly of B2C type, that is, collectors sell their products directly to consumers in most cases, while retail chains, pharmacies and representatives of the Horeca sector are often, unstable buyers. A good example of the volatility of the Horeca sector is the Covid pandemic, when the entire sector came to a standstill and all related businesses or companies found themselves in crisis. In addition, Georgian non-timber forest products, due to low awareness and their high value, are not acceptable for the Horeca sector when they have much cheaper access to alternative imported products. At such times, it is important that non-timber forest products enjoy a high reputation and recognition in the local market. As for the export markets, only a few Georgian companies are active in this sector, being able to manage the complete process (from product extraction to preparation for export) and export both final products and value-added raw materials (Association "Georgian Forest Product" Preliminary Needs Assessment, 2020). In this regard, the NFA's primary responsibility is to implement existing new legislation (Forest Code) so that permits for collecting NTFPs are provided as fast, methodically, and fairly as possible, as well as to consistently prepare the essential information on specific forest areas (incl. coordinates) where and what NTFPs are collected which is to be monitored, triangulated and validated for data accuracy. It must be noted that according to the regulation "On Forest Use" authorized by the Government of Georgia's resolution N221 on May 18, 2021, the interested party is required to submit the location of the harvest concerning the particular forest area and the relevant GPS coordinates. Hence, NFA is to need specialists of the field to carry out such activities.

Furthermore, it was revealed that local harvesters in Guria avoid collecting large quantities of NTFPs due to a lack of equipment or logistical support (drying, storage, transportation), favouring to collect NTFPs only when there is a possibility of fast delivery to large corporations that provide both shipping and drying. As a result, small farms usually have limited non-timber forest product stocks and must sell primary resources to businesses at a low cost.

Legislation

Legislative progress has been made recently, as seen by the Government of Georgia's decision to adopt a new "Forest Code" that entered into effect in January 2021. The National Forestry Agency (NFA) is now providing pertinent permits in accordance with the resolution, which stipulates that non-timber forest product extraction has been regulated. A license for one year costs GEL 200 (EUR 73). Regarding the tax, a nominal fee of 1 Tetri per kilogram was imposed on the extraction of non-timber forest products. According to the "Forest Code," now the non-timber producers could extract forest resources for commercial purposes if they have the appropriate license. Before the adoption of the resolution, there was no limit for non-timber forest products harvested for commercial and personal purposes. Also, there were no established annual quotas for which the collector should not exceed, etc. The mentioned circumstances made it quite difficult for the collectors of non-timber forest products to work in a healthy environment in compliance with the law. It is worth noting the positive role of the Association "Georgia Forest Product" in lobbying and advocacy of the above-mentioned amendments. What is more, the association is actively involved in the process of obtaining licenses and helps representatives of the sector navigate through bureaucratic procedures. Also, the association was actively involved in the working process of the adoption of the resolution and played a major role in the development of a legal document that is best suited for harvesters (Decree of the Government of Georgia, 2021; Giss Lab & AAP Ecology Georgia, 2020).

Limited access to finance and information

The NTFP sector, constituting one of the largest components of the non-farm part of the rural economy, still experiences challenges in terms of limited access to finance and information. The existing grant programs in Georgia that are implemented by both governmental and international donors do not prioritize the NTFP sector, limiting the growth of the businesses. Such conditions handicap the possibilities of retooling the enterprise, raising the qualification of personnel, updating/adding machinery or work tools, construction of warehouse/storage farms, etc. In addition to access to finance, there is a rather large informational gap, due to which non-timber forest resource collectors living in the regions do not have information about various programs, events or possibilities and thus, rendering them more dependent on existing companies that employ them. If they have access to this kind of information, they will have the opportunity to get a chance to find additional sales channels for business development and increase the promotion of their obtained/produced products. In addition, there is no full assessment of the existing NTFPs in Georgia, which is the stepping stone of all economic development forecasts and commercial evaluations (Association "Georgian Forest Product" Preliminary Needs Assessment, 2020).

As more information on the NTFP industry becomes accessible, it is obvious that these products are gaining traction in trading activities and becoming more prevalent than they were previously. NTFPs are mostly utilized for nutritional and health purposes in rural populations, as part of their overall diet or for health restoration. However, as previously stated, NTFPs also provide revenue for the community, providing critical sources of income for the poorest, preventing their situations from deteriorating further. NTFP revenue serves as a "cushion" during seasonal income shortages and can even be regarded the foundation for earning enough income through local production and commerce to function as a source of poverty alleviation. This is further backed by the fact that many NTFP manufacturing and trading have a low entry skill level as well as a requirement for capital inputs. Despite the fact that the NTFP sector is built on green management principles, the industry is exposed to external market shocks such as inflation, energy crises, and, most notably, the COVID-19 Pandemic. In terms of price increases, market shocks hit the majority of the NTFP sector's value chains, but harvesters suffer the most in regards of reimbursements since wage adjustments are slow to adapt to the remaining value chain volatility. Since the COVID-19 epidemic hindered global trade, the demand for NTFP goods (due to declines in household incomes, HORECA, etc.), and logistics, it has had a detrimental effect on the revenues of most NTFP value chains in Georgia. Given that both nations get a sizable share of Guria's exports, the conflict between Russia and Ukraine has worsened NTFP market restrictions in Georgia. In addition, the COVID-19 epidemic has compelled a number of NTFP enterprises to either halt manufacturing or permanently end operations. Furthermore, considering Ukraine was the principal importer, butcher's broom exports were stopped in 2022. However, an increase in NTFP harvesting and production can trigger unsustainable resource use (considering incomplete information on the availability of NTFP resources), control over local resources containing tradable products may be captured by local elites or outsiders engaged in commercial production, which can create accessibility problems to the rural communities on harvesting NTFPs for their own purpose.

Population outflow from the regions

Migration of the rural population to the cities, as well as a large number of immigrants (the main part of which are residents of the region) creates a shortage of labour force, which ultimately affects the quantity and quality of the products harvested and produced. The main cause of the problem is the unattractive salary, which, against the background of unfavourable economic situation in the country, demotivates the rural population work in the mentioned field. The harvesting companies keep the salaries and prices low, while the share of profits increase as the NTFP moves to the closer end of the value chain, that is, to the consumer. This is fuelled by the fact that the harvesters do not have other options of income in the area and are therefore "forced" into the only revenue source

they can get (i.e., harvesting raw materials). Such circumstances render the supply market of harvesters unstable with unequal distribution of profits between the harvesters and producer companies. What is more, the labour shortage makes it difficult to collect non-timber forest products, thus reducing the supply, which is reflected in the increase in the prices of sold products, and in the long term it is possible to reduce the delivered products.

In addition, “traditionally developed harvesting rules have to be respected and integrated in any development of new regulatory regime” (Pfund & Robinson, 2005: 39). With a rural outflow, first, there will no longer be an alliance working to preserve these rules, and second, these rules will be lost. The loss of harvesting knowledge leads to “lowered harvesting efficiency and the income per unit amount harvested is reduced” (Pfund & Robinson, 2005: 38). A weak alliance and a poor local governance within a decentralized system harbours the risk that “the landless/poor people who traditionally collected from the wild (perhaps along sustainable harvesting principles) have a strong risk of being excluded” (Pfund & Robinson, 2005). In order to achieve better prices, it is beneficial to have the NTFP certified. However, this requires knowledge about harvesting, production and trade, which could be lost with an outflow of people.

In order to take into account all the aforementioned points, it is beneficial to consider them as part of a system that needs to be continuously improved – Meinhold et al. (2022) call it the technological innovation system (TIS). The TIS consist of actors and networks, institutions and technology. Simply put, actors or stakeholders, as well as institutions need to improve their knowledge about sustainable harvesting, institutions need to set the legal and economic framework and harvesting technology needs to be adapted and improved to the respective framework conditions (Meinhold et al., 2022). Following Shackleton et al. (2015: pp. 4-5) “management of most NTFPs is based on limited and frequently untested western scientific assumptions and knowledge” and undermines the traditionally developed harvesting technologies and rules, that, as mentioned, need to be preserved. It follows, that harvesting strategies (and technologies) must be developed hand in hand with local and international experts. Which technology is used depends, for example, on the plant itself. A walnut tree is much more resistant than a grape bush and therefore can be managed more sustainably (Ticktin, 2015). And, of course, it can be problematic or impossible to harvest with a huge harvester on very steep slopes (> 36°).

What is more, in Georgia and specifically in Guria, NTFPs sustainable harvesting principles and traditional knowledge is focused within the local population, who, together with theoretical/traditional knowledge, have experience in NTFP harvesting for both commercial and personal use. It must be noted that the locals from Guria are not as involved locally as the neighbouring region’s Adjarian population, who migrate to Guria for harvesting commercial volumes of NTFPs. To preserve traditional knowledge, it is

vital to stimulate the attention of young local collectors. One of the primary obstacles is a lack of interest of young generations, as well as a lack of participation of local people in gathering wild berries and plants year after year. It is critical to defend collectors’ interests (equitable working conditions and increased salaries) and install trust in the new forest management system by increasing access to information and inclusion in the processes related to the new Forest Code. It is important that the collectors’ interests are well implemented through the adoption of various standards, such as FairWild, FairTrade and more.

Evaluation of export potential

It is important to highlight the export potential of non-timber forest products. In developed markets (EU, USA, Japan, Gulf countries, Israel, etc.), especially after the changes caused by the COVID-19 pandemic, the promotion of healthy and natural products is increasing, and food products are at the centre of attention. To some extent, the pandemic has led to a change in consumer behaviour, which is reflected in consumers taking more care of their health. Based on this, consumers pay more attention to the product label, which contains information about product quality, manufacturing methods and other important factors (CBI, 2020).

Target markets

Among the developed economies listed above, the EU countries can be considered the most relevant and at the same time, affordable market for non-timber forest products of Georgia, based on several important factors that are of great importance when identifying export markets, such as:

- The free trade agreement between Georgia and the European Union provides an opportunity for products originating in Georgia (the products must meet the rules of origin and be awarded the EURO 1 certificate of origin) to enter the territory of the EU member states without import tax. This factor is the biggest stimulator of international trade, which guarantees long-term and stable trade;
- Transportation and logistics in the direction of EU countries are more or less sorted and do not represent a big barrier for exporters. Georgia has land, sea and air transportation with the EU member states, which allows manufacturers to choose the type and mode of transportation that is most convenient for them. Also, the relatively small distances to the EU member states give Georgia a certain advantage over other non-EU countries, as it is possible to deliver products easily and on time;
- The stability of the EU market provides an opportunity for long-term investment in the sector and guarantees that local producers will be able to

find stable business partners. The EU market is not characterized by instability and lack of credibility, unlike traditional trading partner countries (Russia);

- There are many ways to promote products on the EU market, such as: 1) Trade exhibitions that gather tens and hundreds of thousands of buyers during the event. It is the best way to find potential trade partners. 2) television and print media; 3) social media, which has gained particular popularity in recent years and is one of the most advanced platforms for product marketing today; 4) quite a large number of sectoral associations and organizations, which allow representatives of developing countries to establish business relations in the territory of the European Union and not only; 5) Diplomatic representations of Georgia in EU member states, through which products can be positioned within various events and gatherings. The latter direction is less used by local manufacturers, however, the increase in the involvement of embassies is a key and most important issue in terms of increasing the promotion of Georgian products and finding potential partners;
- The high purchasing power of the population of the European Union is also one of the stimulating factors that the mentioned destination must be considered as a target export destination.

Specific target countries

Considering the EU as a single potential trading partner is a mistake. All the states included in the European Union have specific features of the market, which is the most important factor in the development of the export strategy. It is necessary to identify export countries according to specific products. There are many factors to consider when identifying countries, such as: distance, country and product awareness, ability to identify target segments, competition (import, export, and local production), and the number of processing industries, re-export potential, etc. According to this methodology, a specific export market should be selected and the whole export strategy should be built on it.

Target industries

When assessing the export potential of non-timber forest products, it should be noted that products can be positioned in three main directions, namely: food, pharmaceutical and cosmetic industries. In the direction of the food industry, it is possible to supply both primary products in the form of raw materials and also in the form of value-added final products. As for the pharmaceutical and cosmetic industries, they mainly receive raw materials, which are processed during the production of final products.

However, when selecting target industries, most common costs must be identified for an NTFP company, which in particular can be stated as transportation costs and harvesting costs. Depending on the resource and its location, the costs can be unbearable for a company. This indicates that a better understanding of costing is needed. This means an understanding of quantitative data of various NTFPs across different regions and forests, how marginal costs are rising in face of reducing supply, how the costs are distributed among the labour supply and the Company, etc. What is more, a relationship between the prices and supply & demand curves should be explored that can help respective experts in the field understand different phases of depletion, surges in demand and overall NTFP lifecycles. Such understandings will give insight on how to manage resource use and avoid possible market crashes or shortages that will have an impact on the company's operations. In addition, better research must be conducted on the value chains of NTFPs – little is known on how the value is being added to the product between the initial collection of the resource and its arrival to the final consumer. Quantification of such data must be carried out on how the value is added to the product, accruing throughout the whole value chain. Such findings will benefit the assessment of which target industries to aim for and give better understanding on the demands and supply of export markets (Bürgeuer, 2007; Mankiw, 2004).

Quality of products

When considering the EU market, the most important issue is the control of product quality and safety. In the direction of non-timber forest products, special attention should be focused on the phytosanitary control of products, which applies both directly to the specific product and to the packaging materials. Phytosanitary analyses of the exported products should be carried out during the preparation of a specific export batch, and also the packaging materials of the products should meet safety standards. In many cases, importers require a certificate of conformity of the packaging materials, which is issued by the packaging material manufacturing company. Since the production of packaging materials is limited in Georgia and mainly imported materials are used, it is important that the said certificate of conformity is submitted from the supplying company. The purchase of imported packaging materials in some cases is associated with additional time resources, which is somewhat of an obstacle for manufacturers. However, in this regard, Turkey has a positive effect on production efficiency, since logistically, importing from Turkey is a simple procedure. Also, in some cases, importers in the EU market request an additional laboratory analysis, which is an obstacle for Georgian exporters, due to the faulty local laboratory infrastructure. In such cases, exporters use the laboratory services available outside of Georgia, which in turn are associated with additional time and financial costs.

Standards

The demand of NTFP have raised within the past years due to changing eating habits especially in western countries. Vegan products are increasingly in demand and the food industry is looking for appropriate substitute products. The more research is done in the field, the more applications can be derived from NTFP, and the greater the demand will be (Meinhold et al., 2022).

To follow up, certification schemes are gaining much market presence (and share) in the European Union. According to IFOAM Organics Europe, “In 2020, the EU’s total area of farmland under organic production grew to 14.9 million hectares. Compared to 2019, the number of organic producers in the EU increased by 1.6% to 349,499. A significant growth of the EU’s organic retail market accompanies this development, marked by a record growth of 15.1%, reaching 44.8 billion EUR, the second largest market, after the USA and followed by China”. With the growth of labelled markets, producers are incentivized to undergo voluntary certification schemes to obtain or even maintain a certain market share in the EU. There are a number of standards (certification schemes) that can be adhered to the NTFPs. This includes Fair Trade certification, organic certification and ecological certification.

Fair Trade focuses on the harvesters, ensuring that the safe working conditions are met and employee salaries are adequate. Organic certification focuses on the limited/no use of pesticides in the production operations and the Ecological certification’s cornerstone is the sustainable management of ecosystems, meaning that the products harvested are collected sustainably. It must be noted that certification, thus the adherence of certification standards is a difficult feat for many NTFP producers in Georgia as it includes high level of organization, well managed planning, product tracing and more. Apart from organizational capacity building, acquiring such certificates can be costly, meaning that the NTFP producers must conduct careful cost-benefit analysis whether they need the certificate or not (Considering export potential and all related costs).

As stated, the EU market pays particular attention to specific production standards that a manufacturer possesses. It should be noted that the standards are not mandatory for crossing the country’s border; although they are important from the point of view of competition, since the existence of a specific standard (certification) emphasizes the safety and high quality of products. The following are the important Standards to be considered for the EU market:

- Global G.A.P.: Primary product standard (in case of cultivation);
- GRASSP: Primary Product Standard (in case of cultivation);
- HACCP: in case of a processing plant;
- ISO: in case of processing plant;
- BRCGS: In case of processing plant;

- SEDEX: Ethical and Fair International Trade Standard;
- Fair Trade: ethical and fair international trade standard;
- Fair Wild: an environmental standard that involves sustainable extraction of resources and ecosystem protection, etc.

Unfortunately, not all of the listed standards are implemented by the certification organizations in Georgia, and when some standards are implemented, it may be necessary to invite a foreign organization. It should be noted here that the certification of products in general and the existence of specific standards are important not only for the export market, but also for the local market. In order for Georgian products to become competitive and more attractive on foreign markets, which will also increase the price of NTFP products, start-up and medium-sized businesses need certification support activities. By observing the NTFP market potential and based on its analysis, it is possible to introduce and encourage certification support programs. RDA has an important role in this process. In this perspective, RDA may be viewed as one of the entities assisting SMEs with the implementation of international certificates by offering financial and logistical support. SMEs lack access to information and know-how on the procedures and technologies essential to get such certificates (FSC, etc.). Nonetheless, many enterprises and government bodies are unaware of the existence of several sorts of certification systems (See also Recommendations.)

What is more, it must be noted that the association agreement between Georgia and the European Union, among other things, also implies the maximum approximation of Georgian legislation with the existing legislation in the European Union, which includes the gradual introduction of production standards for the local market.

Improved benefit sharing with sustainable extraction principles for local collectors and their families

The Guria region is rich in forest resources, which provides the opportunity for a variety of forest uses. The area of the forest fund is 86.4 thousand ha, of which 81.2 thousand ha are covered with forest. In addition to vast timber resources, significant numbers of non-timber forest products (NTFPs) are distributed in the region. Despite the abundance of NTFP resources available in the region, an insignificant amount of products are currently being harvested and traded in Guria.

A survey of local households in Guria found that collection of NTFP products is often the only source of income

during the season and therefore they are forced to collect regardless of the market price of this product. For example, in Guria at the end of March and beginning of April, collecting blueberry leaves is the only way to get income, there is no other source of income currently from agricultural activities depending on the season. Local collectors talk about low delivery prices, and based on the information provided by the collectors, the delivery prices for the same products collected in other regions are higher than in Guria. On average, 10-15% of the income share goes to the collector in Guria from the price of the final sold products.

Although, local communities have the skills and capacities in sustainable collection and processing of NTFPs, due to market driven forcers and increased demand, overexploitation of NTFPs takes place in the region (especially for Blueberry leaves and Butcher's Broom). What is more, NTFPs still cannot provide sufficient employment and income generation opportunities in the region. On the other hand, unsustainable collecting/harvesting of NTFPs has adverse impacts on the forest and biodiversity.

NTFP inventory was carried out as part of the project using literature sources, stakeholder interviews, and field trips to the area. As a result, the following list of NTFPs having economic value was developed:

Tables 1: NTFPs of Economic Value

№	Name of NTFPs	Botanical Name
1	Dwarf Elder	<i>Sambucus ebulus</i> L.
2	Rose hip	<i>Rosa canina</i> L.
3	Common Dandelion	<i>Taraxacum officinale</i> Weber ex Wigg.
4	Common Mallow	<i>Malva sylvestris</i> L.
5	Wild Thyme	<i>Thymus serpyllum</i> L.
6	Cowslip	<i>Primula veris</i> L.
7	German Chamomile	<i>Matricaria chamomilla</i> L.
8	Bearberry	<i>Arctostaphylos uva-ursi</i> (L.) Spreng.
9	Elderberry	<i>Sambucus nigra</i> L.
10	Common Chicory	<i>Cichorium intybus</i> L.
11	Coltsfoot	<i>Tussilago farfara</i> L.
12	Oregano	<i>Origanum vulgare</i> L.
13	Common Hazel	<i>Corylus avellana</i> L.
14	Common Walnut	<i>Juglans regia</i> L.
15	Valerian	<i>Valeriana officinalis</i> L.
16	Barberry	<i>Berberis vulgaris</i> L.
17	Perforate St John's-wort	<i>Hypericum perforatum</i> L.
18	Common Knotgrass	<i>Polygonum aviculare</i> L.
19	Blackberry	<i>Rubus fruticosus</i> L.
20	Common Blueberry	<i>Vaccinium myrtillus</i> L.
21	Lingonberry	<i>Vaccinium vitis-idaea</i> L.
22	Broadleaf Plantain	<i>Plantago major</i> L.
23	Large-flowered Calamint	<i>Calamintha Grandiflora</i> (L) Moench.
24	European Red Raspberry	<i>Rubus idaeus</i> L.
25	Common Sage	<i>Salvia officinalis</i> L.

26	Common Yarrow	<i>Achillea millefolium</i> L.
27	Greater Celandine	<i>Chelidonium majus</i> L.
28	Motherwort	<i>Leonurus cardiaca</i> L.
29	Cornelian Cherry	<i>Cornus mas</i> L.
30	Stinging Nettle	<i>Urtica dioica</i> L.
31	Butcher's Broom	<i>Ruscus hypophyllum</i> L.
32	A large-leaved Ragwort	<i>Senecio rhombifolius</i> (Willd.) Sch.Bip.

Due to a lack of information on NTFP resources in the Guria region, data from an available literature source were obtained only on four products¹:

No	Name of NTFPs	Botanical Name	Yield (Tons)
1	Crab Apple	<i>Malus orientalis</i> Uglitzk.	1800
2	Cherry Plum	<i>Prunus cerasifera</i> Ehrh.	500
3	Blueberry	<i>Vaccinium</i>	800
4	Chestnut	<i>Castanea sativa</i> Mill.	1500

Although statistics on the four species listed here available, two of them, chestnut and cherry plum, are not included in the preceding list of non-timber forest products of commercial value. In the case of chestnut, despite the presence of commercial value, the fact that this species is on the red list, the long-term commercial value of the product (chestnut fruit) is not considered, taking into account the principles of sustainable extraction. Cherry plum, on the other hand, is not a wild culture; it spreads naturally from gardens and is planted in forest regions. Because most cherry plum fruit is picked in gardens, yards, and private areas, cherry plum is not considered a forest product.

Five target NTFP species resource assessment

Based on field visits and interviews with local stakeholders (collectors, foresters, government authorities, etc.), Ozurgeti municipality was identified as a distinguished municipality by the extraction and processing of non-wood forest products, specifically the villages adjacent to the mountain slopes of Bakhmaro: Shekarini, Gomi, Vajikvari, Odasikedi, Askana, Mtispiri, Makvaneti, Gogieti, Laituri, Daba Naruja, Silauri and Nagomari.

The primary non-timber forest products gathered by the community for both personal use and sale were identified as a result of discussions, interviews, and field visits with community representatives, farmers, interested parties, and the population in the villages in Ozurgeti municipality.

As a result, five non-timber forest product varieties were selected: blueberry, blackberry, spineless butchers broom, flat leaved ragwort, and chestnut. These species are most often harvested in the Guria region and offer potential for economic growth on both the local and global markets.

The most common resource among those harvested is blueberries, which are picked for both consumption and sale. Micro processing businesses gather from the local populations, process it, brand it, and sell it in both domestic and international markets.

In general, blueberry fruits and leaves are collected in the territories of Ozurgeti and Chokhatauri municipalities. From the villages of Ozurgeti, it is worth noting: Shemokmedi, Gomi, Mtispiri, Vakijvari, Makvaneti, Askana and other villages located 300-350 m above sea level, which are geographically bordered by forests.

For tea, the leaves are collected from all four species (see below), and the leaves are collected massively from the *Vaccinium arctostaphylos* species. In addition, tea leaf collection begins in early spring, after the snow has melted. Fruits are collected for all four species almost until the end of September.

1 Nizharadze, Buchukuri, 1977.

Based on the observation during the field trip, blueberries were distributed at 350 m above sea level. In the areas near the villages, on the roadsides, the population collects the leaves for personal purposes, and in the higher forest, they are collected for sales purposes. Collection of leaves leads to a decrease in fruit yield, sometimes flowering and fruiting are no longer possible at all, which is confirmed by the population in the conversation, therefore it is necessary to evaluate resources and establish quota on blueberry tea leaves and fruits according to the results, and rotational-alternating collection.

There are 4 species of blueberries distributed in Guria:

1. *Vaccinium arctostaphylos* L. - Caucasian whortleberry
2. *Vaccinium myrtillus* L. - Blueberry
3. *Vaccinium vitis idaea* L. – Lingonberry
4. *Vaccinium uliginosum* L. - Bog blueberry

***Vaccinium arctostaphylos* L. - Caucasian whortleberry**

Brief botanical description

The plant belongs to the blueberry (Ericaceae) family. It is a 2-4 m tall shrub or deciduous tree. It has reddish-white bell-shaped flowers. The fruit is a black berry. It flowers in May-June, bears fruit in September.

Distribution

It grows as undergrowth from sea level up to 2200 m, in the mixed-leaved, broad-leaved, dark-leaved forest belt, beech forest, spruce-fir forest, pine forest and subalpine birch forest.

***Vaccinium myrtillus* L. - European blueberry**

Brief botanical description

The plant belongs to the blueberry (Ericaceae) family. It is a branched bush up to 50 cm high. Underground sprouts grow in the soil in different directions up to 1-2 m long, from which bushes of different ages develop. The leaves are thin, light green, 1-1.5 cm long, 0.5-1.5 cm wide, glossy, with finely serrated edges. The leaf falls in winter. The flowers are pale pink, with a greenish-orange or soft purple hue. The fruit is a spherical black berry, 6-10 mm in diameter, with a pleasant sweet-sour taste, covered with a changeable flake, with egg-shaped seeds up to 1 mm in size. It blooms in May-June, the fruit ripens in July-August.

Distribution

It is widespread in the highlands of Georgia, in the sub-alpine and alpine belt in the deciduous forests, on the meadows.

***Vaccinium vitis idaea* L. – Lingonberry**

Brief botanical description

The plant belongs to the blueberry (Ericaceae) family. The red bilberry is an evergreen shrub with spreading or raised branches, the leaves are leathery, short-stalked, elliptic or obovate, 3 cm long, 2 cm wide, dark green on top. The flowers are bell-shaped, white or pink. The fruit is a spherical, glossy berry with a diameter of up to 8 mm. The seed is greyish-red colour. It blooms in May-June, the fruit ripens in August-September.

Distribution

Red blueberries grow in subalpine and alpine forests on meadows, in rhododendron, Dekian zones and on rocks.

Vaccinium uliginosum L. - Bog blueberry

Widespread in the subalpine zone at 2400-2600 m.a.s.l. Commonly grows with blueberry (*Vaccinium myrtillus*) in Caucasian rhododendrons (Deka). Grows in stony areas. Areas of Distribution - Sakornia, Khino, Sarbiela, Maksvalta.

Types of use

As food - it is used both raw and processed. It can be used for preparing Jam, juice, compote, and they can also be kept frozen. It is widely used in the food industry to make fruit wines, liqueurs and other drinks. With high pectin content, excellent jellies are made from it. Blueberry tea is made from its leaves.

Blueberry has been used in folk medicine since ancient times. A decoction of blueberry fruits is considered a gastrointestinal regulating agent. Neomirtidine, a glucoside contained in blueberry leaves, significantly reduces blood and urine sugars and is recommended for the treatment of diabetes.

Blueberry is used as an excellent dye for technical purposes. By adding acid or alkali, dyes of different colours are obtained. It is also a honey plant - blueberry honey has unique properties as well.

Sustainable Harvesting (fruit)

Collected fruits must be ripe, dry and clean. Blueberries can be harvested by hand or with harvesting tools. If blueberries are to be transported over long distances, it is preferable to collect them when they are less ripe. It is also not desirable to collect blueberry fruits in humid weather, because wet fruits easily rot. Fruit selection is carried out before drying. Blueberry fruits, which are to be transported and used for processing, should preferably be collected together with leaves, and if intended for drying or other processing - fruits are collected in a clean form, without leaves.

Depending on the use of blueberry fruit for different purposes, it is collected at different times. For example: to make fruit juices, extracts and syrups, fruits and berries are harvested in the phase of full fruit maturity.

To make wines, blueberry fruits are also harvested in the ripe phase, during the accumulation of as much sugar as possible, when there are more aromatic substances, essential oils and vitamins.

If blueberries are harvested sustainably, then it can be collected annually. Resources derived from a blueberry can be exploited only in case of its 80% fruit yield. It is forbidden to cut or break fruit-bearing branches while collecting blueberry fruits. It is recommended to use a berry picker when collecting raw materials.

Sustainable Harvesting (Leaves)

Blueberry leaves should be collected throughout the flowering period of the plant. Fully developed leaves located in the middle and lower part of the stem should be collected. For sustainability purposes, no more than 30% of the resource should be collected in the area.

Commercial use

Wild blueberries are actively harvested in the mountainous villages of Guria, and they are delivered to enterprises both in Guria and neighbouring regions. In total, about 15-20 percent of the blueberry resource stock in Guria is being exploited.

According to local farmers, the total resource stock of Blueberry in the region is impossible to count. However, every year in Guria at least 40-50 tons of blueberry fruits are collected, with a potential for more. In 2022, the price of one kg of wild blueberries (raw) started from GEL 10 (EUR 3.6²). Up to 500 locals are involved in collecting blueberries seasonally.

The wild blueberry leaf is as relevant as the blueberry fruit, and it is harvested in the same villages and in large quantities. At least 50 tons are collected every year. The price of raw blueberry leaf started from 4 GEL in 2022, and the price of processed raw material was GEL 80 (EUR 29) per kg. Blueberry leaves are actively used in the production of tea and medicine.

2 National Bank of Georgia - Official exchange rate - 08.22.

Table 2: Blueberry products (fruit, leaf) collected in 2015-2020. Guria region

№	Company	Harvested fruit/leaf	Total Quantity (tons)
1	Geoflower	Fruit	20 tonnes
2	Caucasan	Fruit, leaf	5 tonnes
3	Milmart	Leaf	1 tonne

Spineless Butcher's-broom (*Ruscus colchicus* Yeo. / *Ruscus hypophyllum* L.)

Brief botanical description

It is an evergreen shrub of the lily family up to 60 cm tall. Its leaf-like branches (cladodium) are 2-4 cm wide and up to 1 cm long, with a short to medium-length blunt spike at the end. The leaves of Spineless Butcher's-broom are highly modified. They are declined and on the lower side of the petioles or cladodes, there is a crust in the middle part, where flowers also develop. The dioecious greenish or whitish flowers sit in clusters on the underside of the cladodium on the midrib. After flowering, a ball-like red berry fruit develops.

Distribution

It grows mainly in damp forest glades, in the regions of Western Georgia up to 1800 meters above sea level. It is only found in the Borjomi valley in eastern Georgia.

Types of use

It is worth noting the fact that cladodiums do not change their shape and bright green colour when dried. Therefore, it is of special interest for flower shops. Because of this, some flower shop manufacturers in a number of regions of Western Georgia have been unsustainably exploiting the plant. Although this plant is widely represented in terms of area, but its stock is small, which has decreased even more sharply in the last decade due to the above-mentioned plant characteristics.

In the Guria region, Spineless Butcher's-broom is widespread in river valleys, it is a relict plant. The plant is not abundant but the population collects it. The harvesting is

mainly done in the villages connected to the mountains of Ozurgeti Municipality, in the wetland valleys of the rivers (Shekardani, Gomi, Mtispiri, Vakijvari, Makvaneti, Askana and other villages located 300-350 m above sea level which are geographically bordered by forests). The existing stock in the forest is at least 50 tons, of which only about 20 percent is utilized.

Commercial use

Spineless Butcher's-broom is used to decorate bouquets. Some amount is sold in the local market, and most of it goes to Armenia and Ukraine. It is sold by bundles. 1 bundle consists of about 100 stems, the weight of which is 4-5 kilograms. The market price of 1 bundle this year was GEL 4.5 (EUR 1.8). Up to 150 locals are seasonally engaged in harvesting.

Sustainable harvesting

It is necessary to make inventory, quotas, rotational-alternating collection.

Blackberry (*Rubus*)

Brief botanical description

The plant belongs to the rose family. It is a bushy (or semi-shrubby) plant with acutely curved prickly shoots, the length of which is up to 1.5 m. The flowers are large, up to 3 cm in diameter. The fruit is made up of individual seeds with multiple heads, which are attached to each other and to the flower seat by the roots, black in colour, with ash flakes. Blackberry blooms in June-July, the fruit ripens in August-September.

Distribution

There are 37 species in Georgia, 27 of them are endemic. It grows on forest edges, meadows, bushes, on the banks of roads, rivers and streams.

Types of use

Blackberry fruits, leaves and roots are used for treatment. Blackberry fruit contains 3-5% sugar (glucose and fructose), up to 1.5% organic acids (malic, citric), tannins, pectin, cellulose, vitamins of group B, carotene, ascorbic acid, as well as a lot of potassium salts, copper, manganese. The leaves contain tannins, flavonoids, vitamin C, organic acids, and a small amount of essential oil. Ripe blackberry fruit and juice are used to quench thirst, colds and high temperatures. Ripe fruits are used both as food and as a laxative in case of constipation, and the pulp is used as an astringent.

Sustainable harvesting (fruit)

Collected fruits must be ripe, dry and clean. Blackberries can be harvested by hand or with harvesting tools. If the blackberry fruit is to be transported over a long distance, it is preferable to collect it when it is less ripe. It is also not desirable to collect blackberry fruits in humid weather, because wet fruits easily rot. Fruit selection is done before drying. Blackberry fruit, which should be transported and used for processing, should preferably be collected together with leaves, and if it is intended for drying or other processing - the fruit is collected in a clean form, without leaves.

Depending on the use of blackberry fruit, it is collected at different times. For example: to make fruit juices, extracts and syrups, fruits and berries are harvested in the phase of full fruit maturity. To make wines, blackberry fruits are also harvested during the ripening phase, during the accumulation of as much sugar as possible, when there are more aromatic substances, essential oils and vitamins. Under conditions of sustainable collection, harvesting of blackberry fruits is allowed annually. No more than 80% of the resource can be collected. When collecting blackberry fruits, it is forbidden to cut or break fruit-bearing branches. It is recommended to use a berry picker when collecting.

Sustainable collection (leaf)

Blackberry leaves should be collected throughout the flowering period of the plant. Fully developed leaves located in the middle and lower part of the stem should be collected. No more than 30% of the resource can be collected for sustainability purposes.

Commercial use

Fruits are collected in almost the entire territory of the municipality, both in agricultural plots, in abandoned tea plantations and in the territory of the forest fund (mainly in cleared degraded areas). Fruits are mainly collected for personal consumption and local market. There are no processing enterprises. In the last 3-4 years, tea making from small amounts of blackberry leaves has gained ground. They are mainly bought by tourists and also taken abroad. Up to 15 species of blackberries grow in Guria, resources are plentiful, and it is possible to pick them without quotas.

Flat-leaved ragwort (*Senecio rhombifolius* (Willd.) Sch. Bip. *S. platyphillus* D.C.)

Brief botanical description

It belongs to the family of flowering plants. Flat-leaved ragwort is a long-rooted perennial plant lying horizontally in the soil. The height of the flowering, heart-filled stem is 100-150 cm, in some places it reaches 200 cm, which is round in circumference and thinly grooved along its length.

Distribution

It blooms in July-August-September. It is usually found within the subalpine lichen and weeds (tall grass). It grows in subalpine low-frequency deciduous and coniferous forests. It is more abundant in forest streams and low-lying moist areas.

In Georgia, it grows in the upper and subalpine forest belt, Adjara, Svaneti and Abkhazia. More often, at an altitude of 1500-2500 meters above sea level. Alkaloids (platyphyllin, seneciphyllin, neoplatyphyllin, saracin) are found in all parts of this plant.

Commercial use

The "Platyfillin hydrotartrate" is obtained from the roots and the above-ground parts of the plant, which is used for spasms of the abdominal muscles, also used for stom-

ach and duodenal ulcers, bronchial asthma, hypertension, angina pectoris, blood vessel spasms, as well as in ophthalmology to dilate the pupil of the eye. In 2022, the delivery price of primary raw materials was GEL 0.90-1.20 (EUR 0.4)³. Resource extraction takes place mainly in high mountain villages: Bakhmaro, Zoti, Chkhakoura, Kvalgha.

Sustainable harvesting (roots)

No more than 20% of Flat-leaved ragwort available in the area can be collected. Extraction of plant roots and stems is not allowed in erosion-prone, riparian, soil protection areas of forests, as well as in young (frequency 0.8-1.0) and uncultivated crops. The roots and stems of the Flat-leaved ragwort should be collected with shovels and secateurs at the end of the plant's growing season, when the above-ground parts begin to wither, as it is quite difficult to find the plant after the above-ground parts of the plant have completely died. It is also possible to collect before the plant begins to grow in early spring. When extracting the roots and stems of the plant, the remnants of the above-ground parts should remain.

Sweet Chestnut/Forest Chestnut (*Castanea sativa*)

Brief botanical description

A 30-35 m tall species of the beech family, chestnut trees have spreading, branching stems. It is listed as a vulnerable species on Georgia's Red List.

Distribution

The Caucasus, Central and Southern Europe, and Asia Minor are among its general distribution regions. It is widespread in the forests of the higher and lower mountain belts in Georgia.

Chestnut (*Castanea sativa*) is widely distributed in the municipality of Ozurgeti and across the floristic area of Guria

from 60-100 m to 1200-1400 m above sea-level. It can be found in groups of chestnuts that are both pure (monodominant) and mixed (polydominant).

Commercial use

Chestnut has been used as a building material for furniture, fences, poles, and other goods since old period as it is a tree with high quality timber. Huge portions of the mountain (previously-Bari) chestnut trees were destroyed by flagrant breaches of the exploitation and maintenance norms for chestnut forests, and they were gradually replaced by secondary woods, primarily with Hornbeam (*carpinus cauc.*). In addition to being a substantial source of timber, chestnut woods contribute to maintaining the ecological balance on mountain slopes.

Because chestnut produces honey, beekeepers cultivate it practically everywhere and on all sorts of soil. Particularly significant is chestnut fruit, which is an income source to Ozurgeti's population.

Near tea plantations, along roadsides, on specific trees in the valleys of rivers and small streams, and in chestnut woods on the land of the forest fund, fruits are picked in virtually every settlement of the municipality. Chestnuts cultivated in garden forms are also harvested in some regions. The populace gathers for their own use, sells on the local market, and exports, primarily to Armenia.

One of the prevalent chestnut towns is Nagomari, where 10 tons of chestnuts, or 50% of the stock on the existing forest area, are collected annually. In the town of Najuri, where up to 5 tons of chestnuts were taken in 2022, or almost 50% of the local supply, chestnuts are also harvested. Other adjacent towns also benefit the popularity of chestnut harvesting and distribution, with an annual average harvest of 40–50 tons. Since the resource has not yet been counted and studied, it is difficult to provide a precise estimate of the total stock of chestnuts in Ozurgeti municipality.

Sustainable harvesting

Chestnut trees have recently suffered significant damage in Georgia (as well as in other nations) from a variety of insect infestation. As a plant on the red list, chestnuts need to be quoted and monitored to ensure that there is sufficient fruit for forest reproduction.

Gender distribution in the collection process

According to a study conducted by the "Georgian Forest Product" Association with its members (30 SMEs in total), more than 3,000 persons are employed seasonally throughout Georgia for gathering NTFPs in raw form and delivering them to respective enterprises. Furthermore,

³ National Bank of Georgia - Official exchange rate - 08.22.

the majority of collectors are women, with 70% of collectors being female and 30% being male. In addition to collecting, the same poll discovered that the 30 organizations interviewed employ an additional 400 individuals in processing (processing plants, warehousing enterprises, etc.), with a higher share of employees being women (About 70%).

The situation is nearly the same in the Guria region, where women account for approximately 70% of collectors in the harvesting (blueberry leaves, blackberry leaves, Butcher's Broom) and processing (in tea processing facilities). The majority of people engaged in the harvesting and processing of non-timber forest products are between the ages of 40 and 60, and they work both in firms (production, bending, drying, distribution) and in the field (collection of wild plants).

Since the prices of non-timber forest products are determined by their quality and yearly season, the revenue per kilogram of harvest is defined by the price of the product throughout the collection process, and the income per kilogram is the same for both men and women.

In addition to working with businesses and delivering wild NTFPs, physical collectors also offer local tourists wild blueberries and raspberries by the kilogram, which is considerably more common in high-mountain resort regions. In Bakhmaro, for example, practically all of the blueberries are sold on the spot and purchased by tourists. Harvesters claim that at such periods, the products are more lucrative and are sold at a greater price.

Five most promising NTFPs in terms of commercial and economic potential

The "Georgian Forest Products" Association conducted interviews with local NTFP product collectors in the Guria region. The interviews were designed to determine the five most promising products in terms of commercial and economic potential. The potential of the identified NTFPs was assessed for both domestic and foreign markets. The product selection approach is based on a diverse set of criteria: 1) the product's capacity and resources; 2) the product shouldn't be on the IUCN Red List; 3) the prices of the products in terms of profitability; 4) logistical considerations (such as transportation needs and storage conditions). The European Union is going to be considered the most attractive export destination for Georgian NTFPs.

The majority of the non-timber forest products being produced in Guria is wild blueberry and blackberry leaf tea (Chai Nagomari, Chai Shekarini). Tea that has already been processed and sorted is sold through local trade networks. Raw materials are transported unpacked, then

dried and sorted into bags. The percentage of blueberry and blackberry leaves grown in Guria sold in the local market (packed tea) is roughly 15%, with the remaining 85% dried and sorted items sent to the European Union and Russian markets. Aside from the domestic market, a portion of the packed and branded tea raw materials are shipped to Russia.

95% of the dried leaves are transported to Germany and Poland, which are the top importers of wild blueberry and blackberry leaves into the EU. Large companies based in the neighbouring areas of Imereti (Ltds "Geoflowers", "Farkon", and "Caucasan") and Adjara (Ltd "Eukafarm") acquire the non-timber forest products harvested in Guria. "Geoflower" obtains the most Guria blueberry and blackberry leaves (up to 15 tons). The price of packaged blueberry and blackberry leaves in the local market is GEL 70-80 (EUR 30⁴) per kilogram. On the EU market, dried blueberry and blackberry leaves cost between EUR 30-35.

Local producers explain that, while local market sales prices do not differ significantly from export prices of raw materials, export is far more profitable because it does not necessitate additional human resource and material costs for packaging and branding, as well as entrance fees to trade networks, which are extremely high and frequently, as medium-sized enterprises state, are unable to pay. Furthermore, export has a far greater potential since there is a significantly higher demand for the goods, and moving large quantities of goods reduces expenses.

Wild blueberry fruit harvesting is a time-consuming and labour-intensive process that takes place mostly in Guria's highlands, with Adjarians accounting for around 80% of harvesters. 40% of the wild goods are sold on the spot (to Bakhmaro vacationers, e local people). The raw blueberry price ranges on average between GEL 15- 40 depending on the season. The remaining fruit is collected by Georgian pharmaceutical and tea enterprises in Georgia. It is impossible to differentiate the amounts harvested from Guria since Adjara harvesters blend the volumes of blueberries collected in Guria and Adjara and sell them together. However, the survey of companies and collectors shows that from the total volume, about 15-20 tons of berries are collected in the highland villages of Guria.

Butcher's Broom is often collected by locals. Collectors claim that Butcher's Broom collection fell in 2021-2022, citing the COVID-19 pandemic as the cause for onerous export regulations and that in 2022, export chances with one of the biggest importers, Ukraine, were lost due to the war ignited by Russia.

Butcher's Broom is mostly exported in three directions: to Armenia, Russia, and Ukraine. Up to 50-60 tons of Butcher's Broom were gathered and shipped between 2015 and 2020.

4 National Bank of Georgia - Official Exchange Rate of 1 EUR to GEL 2.85 - 08.22.

Only 20 tons of Butcher's Broom were gathered in 2022, which was half of the number harvested the previous year. According to locals, one of the reasons for the fall in harvesting Butcher's Broom is that it is utilized for recreational purposes as well as a decorative and packing material. Butcher's Broom was relatively uncompetitive in the previous five years; its usage was more popular; however, the use of other evergreen decorative plants (species) is progressively becoming popular, diminishing the need for Butcher's Broom in recent years.

Blackberry leaves are gathered in small quantities but are marketed on both domestic and international markets. Guria's wild blackberry leaf collection, on the other hand, has begun since the introduction of harvesting wild blueberry leaves. Every season since 2021, blackberry leaf harvesting has totalled 4-5 tons. A kilogram of blackberry leaf costs about the same as a kilogram of blueberry leaf, with prices ranging from GEL 3 to 4 (EUR 1.6). The blackberry and blueberry leaf markets are equivalent in terms of sales.

List of the 5 Identified NTFPs in Guria

The following 5 products are thought to be the most promising in the Guria region in terms of economic and commercial prospects, both on domestic and international markets. The five forest non-timber products with the greatest economic potential were chosen using the following criteria:

- The degree of interest and seasonal engagement of Guria's local collectors;
- The number of products generated annually by local businesses;
- Revenues from product production;
- Market demand, including pricing and quantity, volume of the value chain;
- The number of stocks in the forest.

Table 3: Five identified NTFPs in Georgia				
Wild Blueberry Crop Latin Name: Vaccinium angustifolium	Wild Blueberry Leaves Latin Name: Vaccinium angustifolium	Wild Blackberry Leaves Latin Name: Rubus moluccanus	Butcher's Broom (ძმერხლი) Latin Name: Ruscus aculeatus	Ragwort (ხარისმუბლა) Latin: Senecio rhombifolius
HS Code: 081040	HS Code: 121190	HS Code: 121190	HS Code: 060290	HS Code: 060290
Price in Georgia (primary fresh products): 1 kg – 10+ GEL	Price in Georgia (primary fresh products): 1 kg – 4 GEL	Price in Georgia (primary fresh products): 1 kg – 3-4 GEL	Price in Georgia (primary fresh products): 1 bunch – 4.5 GEL (1 bunch=4-5 kg)	Price in Georgia (primary fresh products): 1 kg – 0.9 GEL

During the interviews, the interviewed companies provided us with detailed information related to sales and delivery prices as well as existing costs, based on which we were able to present a table of the value chain of products related to blueberry leaf and blackberry leaf in Guria.

The table summarizes the costs incurred by NTFP processing enterprises in the manufacturing of finished goods. Each cost (shipping, packing, etc.) is determined in proportion to the end product's selling price per 1 kg of dry raw material. It should be noted that 4-5 kilos of raw blackberry and blueberry leaves are required to produce the final 1 kilogram of dried product; this fact is taken into consideration when calculating expenses. In addition to the prices, the table highlights the collectors' share, which is the cost of delivering basic raw materials to the firm per 1 kg. The profit margin is calculated after subtracting all expenditures from the stated data. The percentage distribution and percentages in the table are based on data given by the blueberry leaf and blackberry leaf receiving firms.

Table 4: Wild Blueberry Leaves Value Chain (Company Costs, Revenues, Profits + Incomes of Collectors and Company Employees)

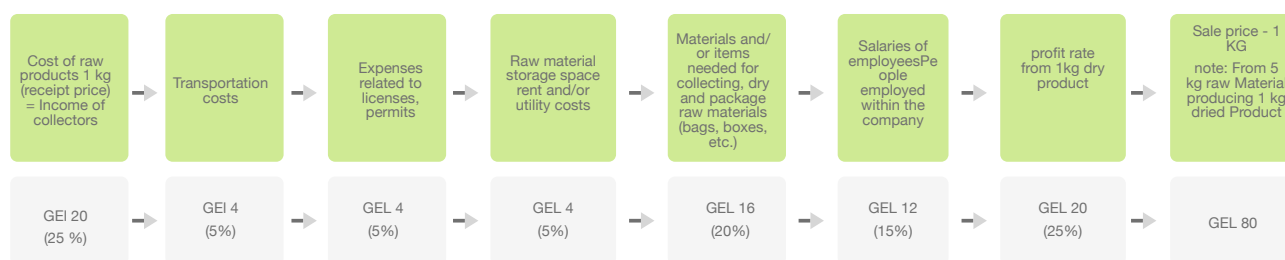
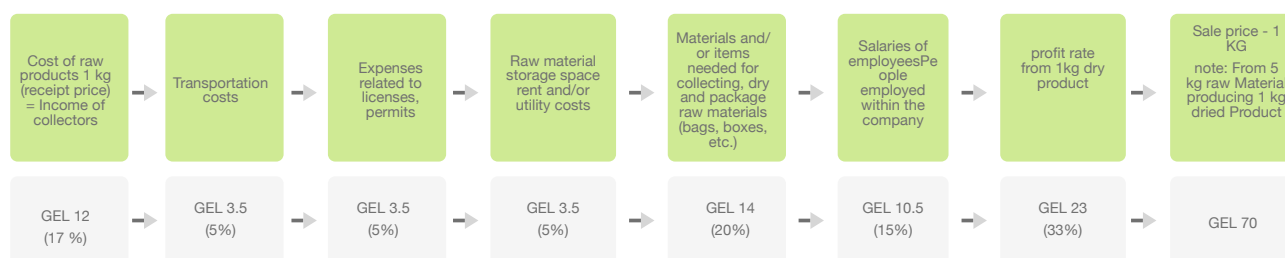
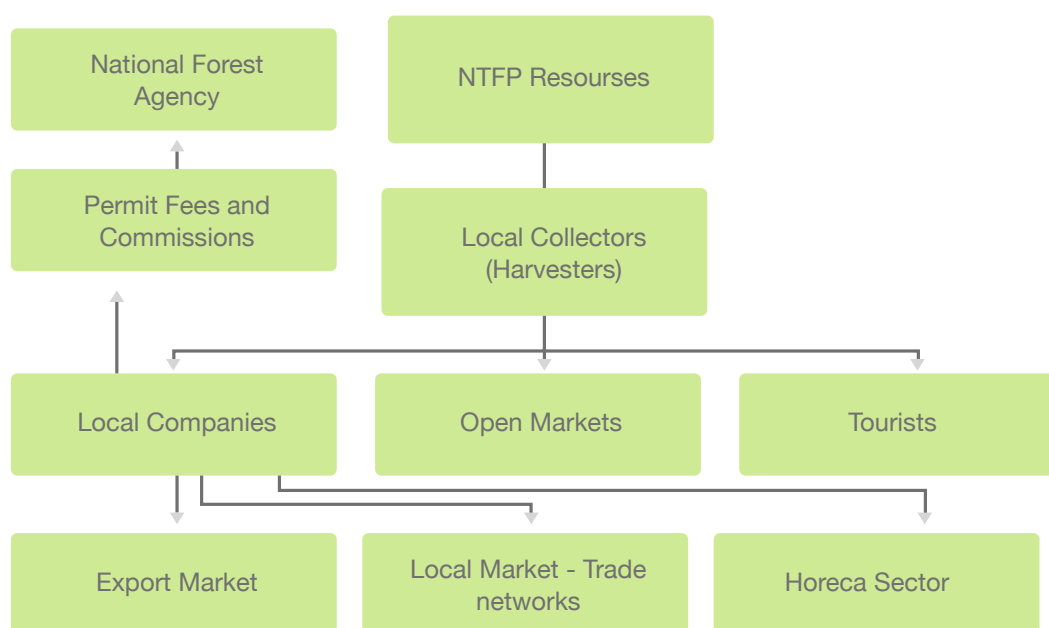

Table 5: Wild Blackberry Leaves Value Chain (Company Costs, Revenues, Profits + Incomes of Collectors and Company Employees)

According to the table's analysis, which is based on information supplied by the companies, the income earned for one ton of dried blueberry leaves (equivalent to five tons of raw materials) is 80,000 GEL, with the company profiting 20,000 GEL. The harvesters' share of the 80,000 GEL is 20,000 GEL for products made from 5 tons of raw materials. Furthermore, the firm compensates its employees 12,000 GEL in salary for processing one ton of raw materials. Although the company's profit is higher in the case of wild blackberry leaves, the proportions are almost same, and the harvesters' and employees' remuneration is lower.

Table 6: General Value Chain of NTFP Production

There are a number of factors that affect how the NTFP market chains are organized and how formal their interactions are:

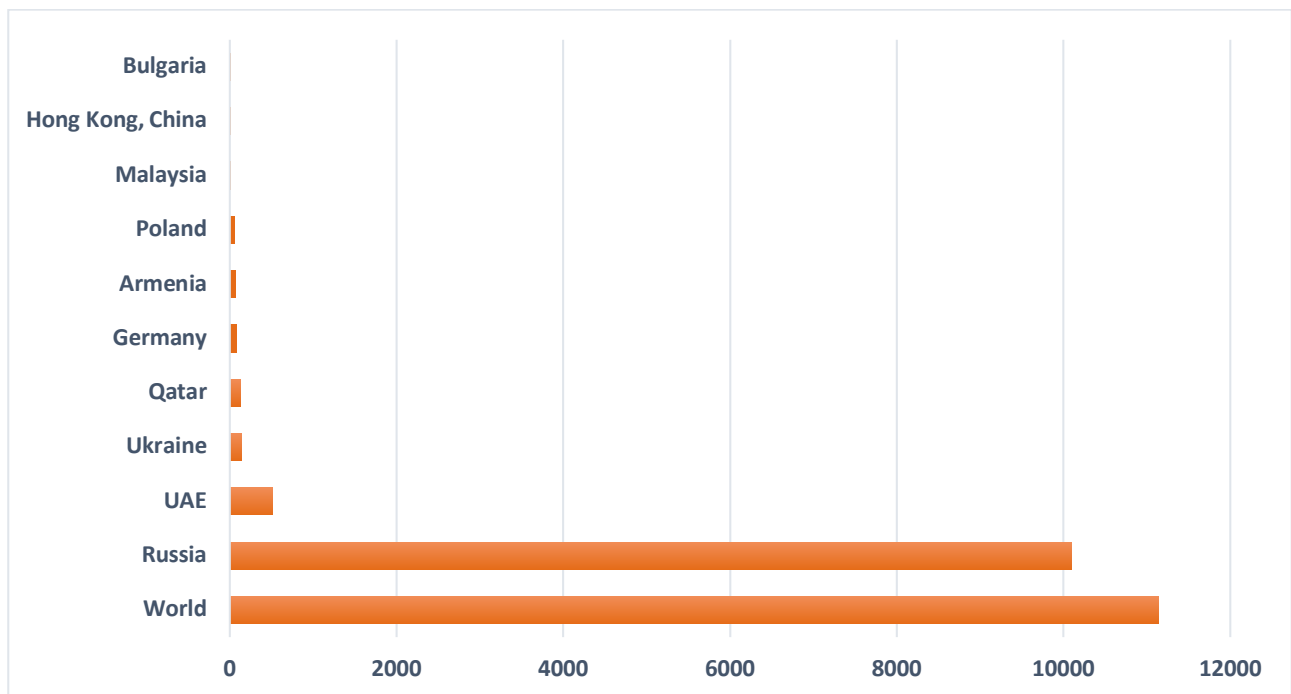
- The interaction between landowners and harvesters as well as the requirement for NTFP enterprises are impacted by the NTFPs size, quantity, and distribution across the forest;

- NTFP processing that occurs before the product is delivered to the ultimate customer has an influence on the supply chain layers that are involved in various forms of processing and value-adding. This includes the number of small-scale processing businesses participating in the value chain as well as the cost of the machinery utilized for NTFP manufacture;
- Seasonality, climate change and other external factors define the desire of companies to collect or purchase NTFPs;
- The National Forestry Agency's annual fee and permit adjustments for businesses that are subject to the new Forest Code must be taken into account in the value chain.

Trade statistics

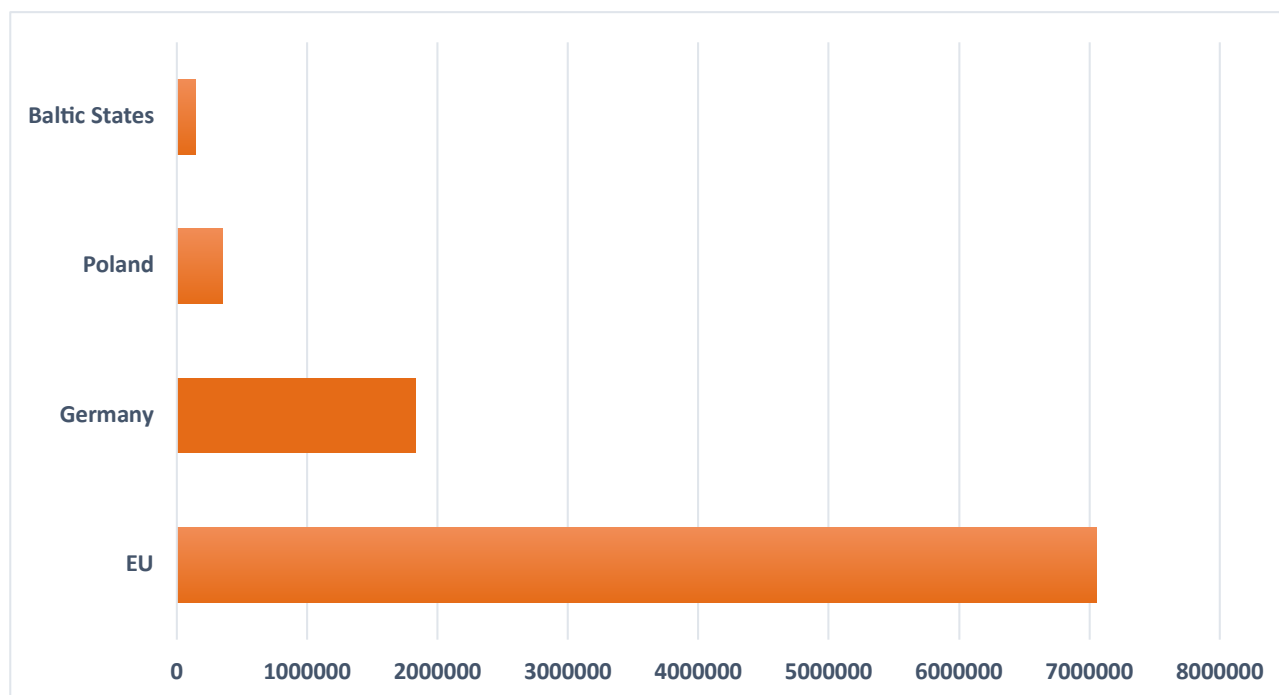
Because many NTFP products do not have their own separate HS codes and instead fall under the codes of cultivated species, it is extremely challenging to determine the exact numbers of NTFPs in terms of international trade. For instance, wild blueberries have mixed with cultivated blueberries and lack their own distinct coding. The same is applicable for blackberries, blueberry leaves, and a variety of other products. Ragwort and butcher's broom are under the 1 code (060290) and the same with leaves of wild blueberries and blackberries. As a result, the statistics presented below are not just for NTFPs but also for a set of products that contain NTFP species.

Figure 1. Top 10 importing markets for the product exported by Georgia. Product: (hs code 081040) Fresh blue berries, red blueberries, and other fruits of the genus Vaccinium. Unit: US Dollar thousand. (2017-2021)

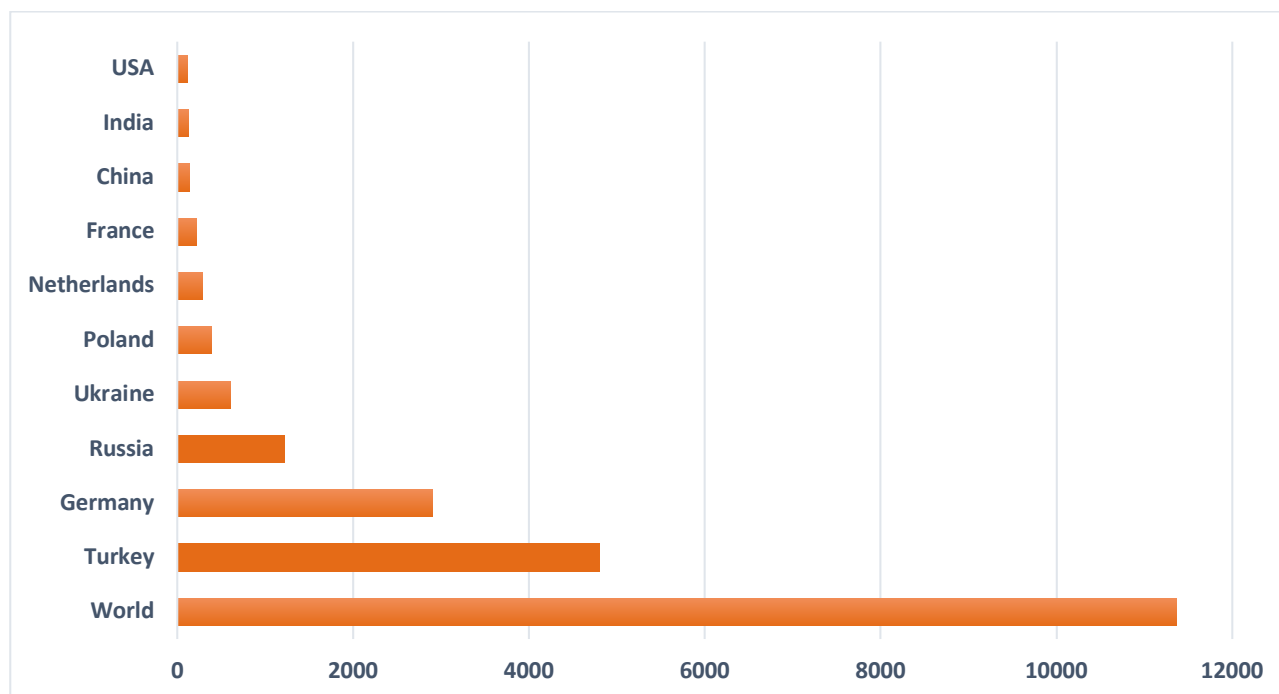
Source: Intracen Trademap

Figure 2. Imported by EU and target markets. Product: (hs code 081040) Fresh blue blueberries, red blueberries, and other fruits of the genus Vaccinium. Unit: US Dollar thousand. (2017-2021)

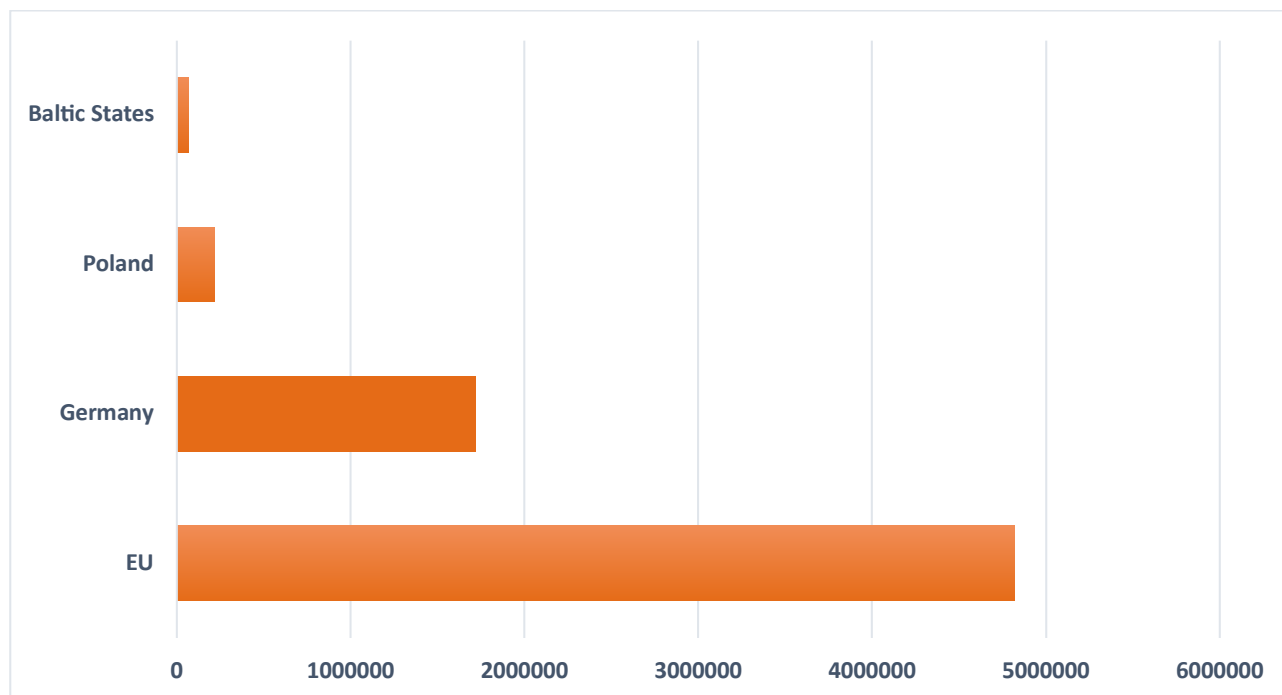
Source: Intracen Trademap

Figure 3. Top 10 importing markets for the product exported by Georgia. Product: (hs code 121190) Plants, parts of plants. Unit: US Dollar thousand. (2017-2021)

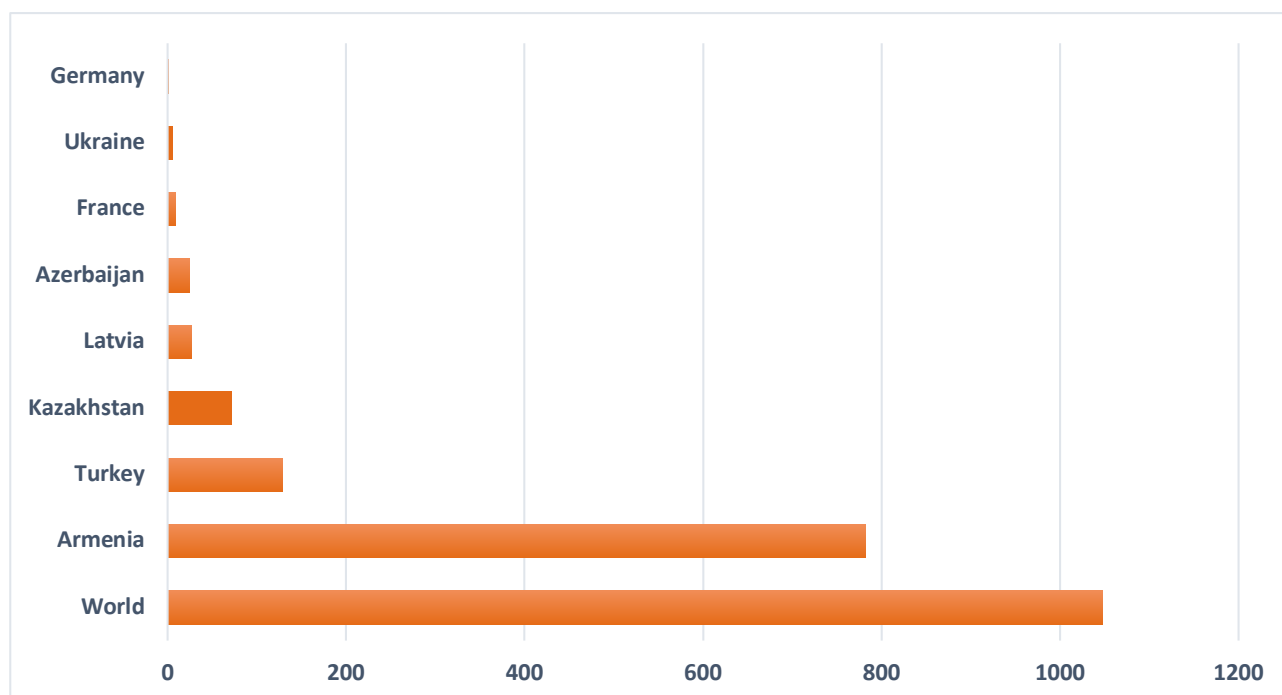
Source: Intracen Trademap

Figure 4. Imported by EU and target markets. Product: (hs code 121190) Plants, parts of plants. Unit: US Dollar thousand. (2017-2021)

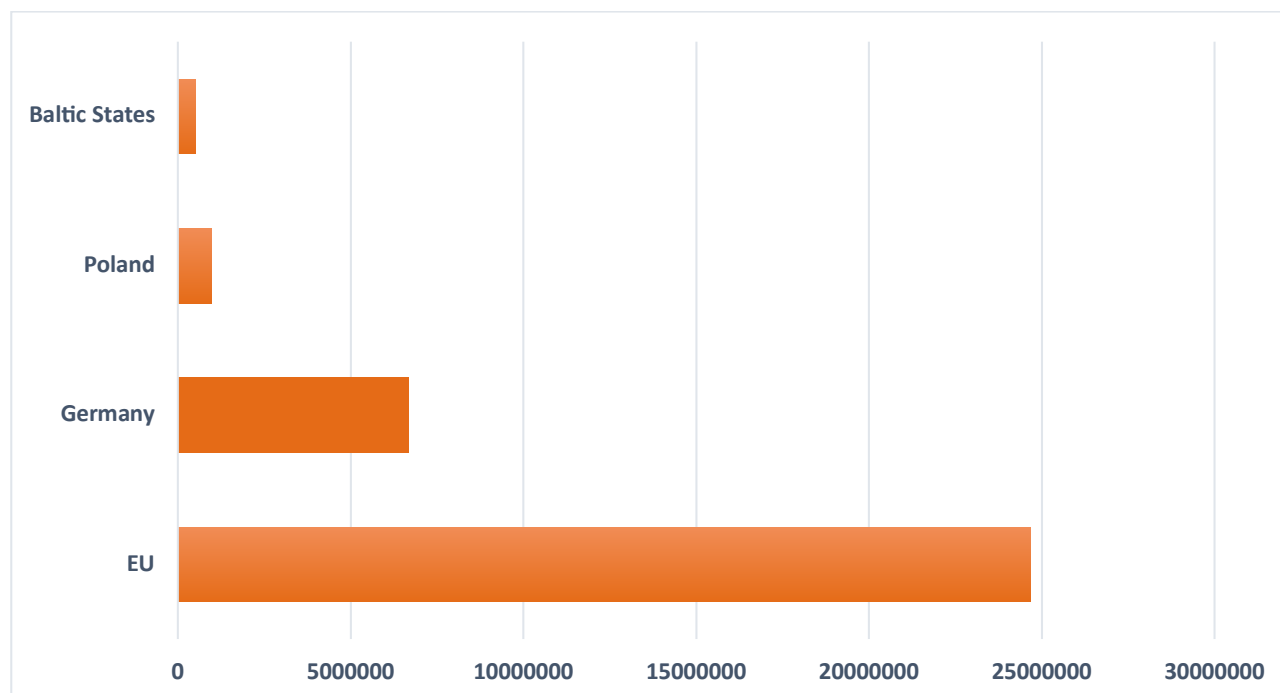
Source: Intracen Trademap

Figure 5. Top importing markets for the product exported by Georgia. Product: (hs code 060290) Live plants. Unit: US Dollar thousand. (2017-2021)

Source: Intracen Trademap

Figure 6. Imported by EU and target markets. Product: (hs code 060290) Live plants. Unit: US Dollar thousand. (2017-2021)

Source: Intracen Trademap

The diversification of export markets is one of Georgia's most challenging problems. A significant portion of blueberry crop is sent to Russia. It is advised to focus on established and stable markets. In general, Georgian products have untapped potential in the EU, which should be taken advantage of and converted into a strategy.

Sustainable harvesting volumes and assess potential for cultivation

Based on the data gathered about the production of the Association's member companies and the information provided by the local households, farmers, and collectors in Guria, it is apparent that the extraction of non-timber forest products is less common and the quantities and sales are relatively low when compared to other regions in Georgia (for example, Adjara, Mtskheta-Mtianeti, Racha). This is based on a comparison of the collected volumes of non-timber forest products, where up to 1,000 people are employed in blueberry harvesting in Adjara during the season. In Guria, Adjarian harvesters collect wilder blueberry fruits than the local Guria population. A survey of the local population in Guria indicated that approximately 150 persons in 10 villages along the slopes of Bakhmaro Gomi Mountain harvest butcher's broom, blueberry leaves, blueberry fruits, chestnut, and blackberry leaves.

The following are the amounts of sold NTFPs, as stated by local collectors and large companies that collect and handle seasonal non-timber forest products from Guria:

- 20 tons of wild blueberry fruits (up to 100 people are involved in the collection);
- 40 tons of wild blueberry leaves (up to 150 people are involved in the collection, including blueberry fruit pickers);
- 30 tons of Butcher's Broom (up to 100 people are involved in the collection);
- 15 tons of Ragwort (up to 50 people are involved in the collection);
- 5 tons of Blackberry Leaves (collected by up to 50 people, including blueberry collectors).

In Guria, extensive plantations of wild blueberries are cultivated in the villages around Ozurgeti Municipality. We do not have separate figures for wild blueberries since they share a single identifying code with cultivated blueberries. However, based on interviews with a number of stakeholders, the percentage of wild blueberries in Georgia's overall market and in Guria is negligible (To note, 2,100 hectares of blueberries are planted in Georgia, and there are many orchards under construction).

Financially, between 2020 and 2022, the profits from the sale of blueberries (both wild and cultivated) was 3.769 mil-

lion USD (EUR 3.769 million), with 363 tons of blueberries sold. At the time of writing, the number of blueberries sold for the year 2022 exceeds 1,600 tons, and the income received is USD 8 million. Cultivated blueberries have an average export price of USD 6.5 (local price GEL 8-10 GEL/EUR 3.3).

In terms of price, wild blueberries are much more valuable than cultivated ones, for example, according to the information provided by farmers, in 2022 the price of cultivated blueberries started from 8 GEL, while the sales price of wild blueberries started from GEL 20 (EUR 7.3), and in some cases the income from wild blueberries exceeded GEL 40 (EUR 14.7).

According to the information supplied by local collectors and the data provided by the companies, the percentage of wild blueberries in Georgia's overall blueberry output does not surpass 5%. It should be stated that only blueberries are cultivated in Guria. The remaining NTFPs are gathered in the forest (butcher's broom can be found in yards for recreational uses).

Needs assessment and recommendations for nature-positive investment

Market Access Requirements

The standards and procedures that apply to goods produced in EU Member States must be met by imported products (processed & non-processed). Products packaging & labelling, maximum residue levels of pesticides (if applicable), hygiene and other specific requirements should be considered when targeting the EU market. Providing the highest levels of safety for its citizens is a top policy priority for the EU. In order to assure the safety of imported or locally produced food products, exporters must prove that their goods are fit for use and adhere to the EU's General Food Law⁵ (in the case of food products). Products are not allowed to enter the European market if compliance is not met. Exporters are required to have a traceability system in place along the whole supply chain per the General Food Law's legal framework. This is done so that the quality of food products may be verified from consumer to producer through the use of a traceability system. The EU mandates exporters to remove or recall any commodities that are no longer fit for use after they enter the European market. Additionally, the EU is legally required to be immediately notified of this so they may monitor the situation and take the necessary steps to maintain food safety. If this isn't done, commercial relationships with European customers may collapse, and the company's reputation in the EU market may suffer.

Plant health regulations apply to plant origin products transported to the EU. The European Commission has ad-

opted phytosanitary measures to limit the introduction and spread of organisms that are harmful to plants and plant products in Europe. These regulations are managed by the respective food safety agencies in the importing and exporting nations. ([CBI](#) & [European Commission](#)).

Organic Products

Currently, there are two different systems for importing organic products from third countries (developing non-EU countries) into the European Union:

- 1) Recognition (equivalence) of third countries by the European Union: countries whose organic food production system complies with the principles and standards of organic production of the European Union.
- 2) Recognition of controlling and certifying bodies/institutes by the European Union: the equivalence of specific countries is not recognized by the European Union, but the European Union individually grants the right to control and issue an organic certificate (equivalence) to the certifying body or bodies operating in this country, within the scope of their competence.

In Georgia, [Caucascert LLC](#) is the responsible and authorized body for organic certification. ([European Commission](#)).

Labelling

If the product is manufactured outside of the EU's borders, the importing company is responsible for the accuracy of the information on the food label. As a result, importers are constantly communicating with exporters about labelling issues and double-checking label information. Food-related information should not be misleading. It should not provide characteristics about the food that do not define it. Food characteristics, including its nature, type, quality, composition, quantity, expiration date, country of origin or place of origin, production method, or manufacturing process, must not contain misleading information. Aside from the legal requirements, it is always vital to confirm the aesthetic side of the label with the importer (design, fonts, colours etc.). The language of the label should be the official language of the importing state. Bilingual labelling are also common, however the importer should verify the second language. The following subjects should be included on the label:

- Product Name;
- Net Quantity;
- Maximum Durability Date;
- Storage Conditions;
- Country of Origin;
- Instruction of Use;
- Lot Number;
- Nutritional Facts (if applicable).

⁵ EU General Food Law: https://food.ec.europa.eu/horizontal-topics/general-food-law_en.

When exporting large quantities, the necessary information should be printed on stickers and attached outside the packaging materials. Importers are sometimes required to provide label information in the form of printed separate documents (European Commission: [Access2Markets](#)).

Packaging

It is of great importance that the quality of the raw materials used in the production of packaging materials corresponds to the requirements that apply in a specific importing country of the European Union. For example, is the packaging material recyclable and biodegradable? In the absence of similar types of packaging materials, the least harmful options for the environment should be chosen. Retail and wholesale chains try to take environmental protection into account as much as possible and buy only properly packaged products from their suppliers. Food packaging materials must meet the regulations of the importing country, and the importer may request a certificate of conformity for the quality of the packaging materials. The certificate of conformity is issued by the packaging material manufacturing company (local and/or imported). Also, compliance can be determined based on laboratory analysis. (European Commission: [Access2Markets](#)).

Market Trends

Below are the quality criteria that determine the market trends on Non-timber Forest Products.

- **Focus on health:** Consumers in the EU are being more attentive and aware to their daily eating habits. People may attempt to eat healthier foods and strengthen their immune systems, for instance. After the covid-19 pandemic, this trend has become increasingly prominent;
- **Swift delivery:** Retail and wholesale chains wish to collaborate with vendors who can transport goods speedily. Especially the increased logistics expenses caused this situation;
- **Quality of the products:** The organic market is expanding internationally, particularly in the EU. People are increasingly seeking organic goods from grocery stores and other food-related businesses, and organic stores and restaurants are rapidly expanding;
- **Environment:** EU consumers are extremely cautious when it comes to environmental issues in addition to personal health concerns. Customers attempt to purchase products with minimal packaging, always read the labels, and pay attention to how the goods are processed, among other things.

It is always necessary to take customer purchasing patterns into account, therefore following market trends is a reliable strategy to increase income ([CBI](#)).

The NTFP Market Challenges and Recommendations are listed in the table below.

Table 7: NTFP Market Challenges and Recommendations			
N	Problem	Recommendation	Implementing entity
	No official statistical data are available to determine the potential and size of the market for wild non-timber forest products.	It is critical that the Ministry of Economy and Sustainable Development and the Ministry of Agriculture and Environmental Protection develop methods for monitoring non-timber forest products in order for the assignment of distinct codes and the production of yearly reports based on the pricing of products sold locally and at export. To find competitive advantages, it is critical to examine the competition and conduct research comparing the quality and price discrepancies between the Georgian and EU markets.	Ministry of Economy – National Statistic Service & the Ministry of Agriculture and Environmental Protection Georgian Forest Product Association (GFPA)
	Due to their scarcity and high production costs, Georgian non-timber forest products cannot compete with imported goods on the local market (labour, collection, transportation from the forest, high taxes in trade networks).	For the local market, it is critical to develop a single NTFP trademark that would consolidate all products and boost customer appeal, trust, and high quality perception. Forest product cultivation is critical to the expansion of the market for these commodities in terms of decreasing prices and increasing output. After researching different species and selecting a specific location, cultivation strategies should be developed while taking global practices and the potential of local forest resources (soil, habitat, and environmental conditions) into account. All non-timber products from Georgian forests should be grouped together under a quality label, giving these goods a distinct identity.	Georgian Forest Product Association (GFPA) Georgian Forest Product Association (GFPA)
	Opportunities to market their products and grow their businesses are limited for small and freshly founded businesses. They lack access to foreign donors and importing nations within the European Union, as well as understanding of international standards, procedures, and exporting processes.	The Committee on Agrarian Issues is active in arranging and encouraging business training sessions for start-ups, international exhibitions, and sales. It also collaborates with Enterprise Georgia, Gita, USAID, RDA, and industry organisations (such as the Association of Forest Products and the Export Development Association). Programs for corporate co-financing should also consider existing NTFP business start-ups.	The Committee of Agrarian Issues Ministry of Agriculture and Environment
	During the collection of particular data, many firms and distributors refrain from specifying the figures, which makes an accurate analysis difficult.	More cooperation is essential between representatives of local governments and forestry authorities and local firms and collectors, i.e. information meetings, consultations. Local collectors lack confidence in and understanding of the new forest code, resulting in sceptical and irrelevant attitudes.	National Forest Agency

The market is being hampered by a shortage of competent labour, and as a result of internal and external migration, less and fewer people are becoming interested in harvesting non-timber forest products. Aside from migration, the bulk of personnel in the organizations examined are between the ages of 40 and 60. Due to the lack of young people working in this industry, traditional knowledge and collection processes are in danger.	It is critical to provide training programs and courses that allow young people to broaden their understanding of conventional manufacturing and the NTFP market. It is critical to implement regional start-up support programs for the NTFP industry.	Ministry of Agriculture and Environment
---	--	--

Recommendations

The first official recommendations were made in 2021, within the framework of the “Green Budget Project” approved by the Environmental Protection and Natural Resources Committee of the Parliament of Georgia, which was prepared by CENN with the support of the Austrian Development Cooperation (ADC). In discussions with the companies operating in the Guria region and the collectors of non-timber forest products, there is quite a lot of potential and interest in the following state programs: provision of effective extension services to farmers; equipping agricultural cooperatives with equipment; promotion of modern orchards; promotion of Georgian tea production; co-financing the purchase of harvesting equipment for farmers; development of quality schemes at national and regional level; implementation of international standards and promotion of products; support for the promotion of Georgian agro-food products/carrying out events; and credit/leasing co-financing.

Concerning the potential role of non-timber forest resources in rural development and diversification of the local economy in Guria, the absence of state support in this direction is important to note. In this respect, a suitable option might be the expansion of the Rural Development Agency’s (RDA) business development promotion programs in the agricultural sector. Support programs should be tailored to the size and capabilities of businesses (start-ups, small, medium, and big), and programs should be adapted to specific regional challenges. Since there is still no separate non-timber product support program and it is integrated with other agricultural activities, the program needs to work at the regional level with the representatives of the private sector to respond to the challenges and peculiarities of the individual NTFP sector. RDA currently has two ongoing projects that give assistance to enterprises producing NTFPs: 1) Co-financing for storage and processing companies - 40% grant of up to GEL 500,000 (Approx. EUR 175,013.00); 2) Within the integrated program of pilot regions, the program can fully finance the interest rate of a business loan for two years and provide a 30% grant for projects valued up to one million GEL and

no less than 300,000 GEL (Approx. EUR 105,000.00). BIOFIN is presently largely focused on the appraisal of non-timber forest product resources, with future plans including the implementation of subsidy and promotion programs. The RDA program adjustment is an ongoing process that primarily affects agricultural sectors. However, there have previously been certain instances where, within the context of existing programs, forest-related companies have received subsidies and credits. Individual initiatives based on research, supported by the local context, would be considered for the most successful process development. In the context of Guria, identifying the most important one or two RDA programs and collaborating to upgrade them with a focus on the non-timber sector is key. Technical assistance may also be important in gaining political support. Based on the study’s findings, we suggest it is most important to choose from the following RDA programs: national and regional quality schemes, application of international standards, and product marketing. Thematically, we believe that expanding the Georgian tea production promotion program to include blueberry and blackberry tea, as well as developing the “wild tea” brand from wild tea plantations, which may also be called a forest product, are the most viable options.

It is strongly recommended to keep a complete record of the NTFPs collection and realization in Georgia. Since most NTFP items lack unique HS codes, as was discussed in the chapter on trade statistics, it is highly challenging to assess a product’s potential using trade data. Interview with the National Statistics Office of Georgia (GeoStat) revealed that there is practically no information available for non-timber forest products. GeoStat records only show 13 companies (More than 30 Companies are members of GFP) registered as collectors of wild plants, and nothing is known about their output, sources, or quantities. According to GeoStat, non-timber forest products are not accounted for since there is insufficient data on the market and the companies who represent it. NTFP market capitalization is low and not very attractive from a financial standpoint. State agencies (Revenue Service, MoESD, MEPA) must take an interest in producing official statistical data regarding a specific business and distinguishing

wild forest non-timber products from “domesticated” NT-FPs. What is more, accounting must be carried out for harvested volumes of non-timber forest products separately and the quantities of sold products. One possible explanation for the absence of official statistics on non-timber forest products (sale, export, and internal market) is that the legal extraction and sale of non-timber forest products for enterprises was only permitted by state legislation a year ago (2021). Thus, to provide an accurate and timely appraisal of the potential for non-timber forest products and to close the existing gap, it is imperative to commence and establish the framework for the collection of official statistical data. The data should include:

- The number of non-timber forest products that are produced in Georgia, broken down by species and geographical locations;
- How much is imported and how much is sold in Georgia (Primary product - raw material);
- How much is imported and how much is sold in Georgia (Processed products - fruit juices, jams, sauces, dried fruit, cosmetics, pharmaceutical products, etc.).

Such data is critical for discovering and studying export markets to determine where demand exists. As previously stated, safety management of collected/produced NT-FPs is critical since the nations identified as prospective trade partners are embracing current trends and customer demands are growing tougher. Certification is the foundation of long-term commercial relationships, which is followed by a strong public image, a solid reputation, and high-quality products.

Georgian NT-FPs are one of the agriculture sector’s emerging promising areas, with the potential to increase Georgia’s prospects of becoming a producer of high-quality, environmentally friendly commodities. However, it is essential to take the necessary steps, such as training collectors in sustainable resource collection and post-harvest management, developing sales channels in developed countries’ domestic and international markets, investing in logistical infrastructure and quality standards, and so on.

Agronomic intervention is critical at the start of the cultivation phase in order to choose the appropriate species and NTFP variations that flourish in diverse locations of the region (soil analysis, selection of varieties). Furthermore, it is important to consider market demand for specific species.

Georgia must first differentiate and record separately the quantities of wild and cultivated NT-FPs sold in local and international markets according to each region of Georgia, allowing for the compilation of official and accurate data of distinct wild products that are currently available. This will allow Georgia to have an appropriate and effective economic and social strategy for the development of the non-timber forest market as well as to construct appropriate and successful programs supporting the NTFP sector

per region. To that end, it is essential that the Ministry of Economy and Sustainable Development, in collaboration with the Ministry of Environmental Protection and Agriculture, develop a mechanism for recording non-timber forest products at the regional level, with GeoStat assigning separate codes and statistics for Georgia’s non-timber forest market.

To determine Georgia’s competitive advantage in target markets (the EU, domestic markets, and Russia), the marketplaces of importing countries should be examined separately, in terms of pricing, volume, and quality. In addition to the importing countries, the markets of the top producing countries for forest non-timber products, where the same commodities are exported to Georgia, should be studied. Maintaining constant communication and collaboration with trade groups, sectoral associations, and clusters is vital.

To ensure the long-term sustainability of Georgia’s NTFP market, it is essential to conduct research on wild plant cultivation methods and to implement all feasible wild plant cultivation initiatives. This should increase the number of products available and make Georgian goods more competitive in terms of pricing in the European Union market, as well as assist new manufacturers in the domestic market. This will also enable for the emergence of new start-ups in Georgia’s saturated market.

In the Guria region, micro-processing enterprises gather primarily five types of the aforementioned NT-FPs from the local area and process/sell them on both domestic and international markets. However, in Guria in 2022, only permits for the extraction of Butcher’s Broom were authorized by the NFA for the production of non-timber forest resources. NFA considers it essential to evaluate other primary NTFP resources, which necessitates the description of these resources and the formulation of their consumption quotas to safeguard sustainability and prevent excessive and disorderly extraction.

Conclusion

The aforementioned recommendations and findings for the prospective future development of NTFP resources can be expressed as follows:

- Non-timber forest product harvesters should be educated/trained and monitored to ensure sustainable resource extraction and ecosystem conservation. This program should be led by government institutions (National Forest Agency, GeoStat, Agrarian Issues Committee), donor organizations, and the “Georgian Forest Products” Association.
- Communicating and collaborating with local retail chains from the association’s donor organizations in order to boost sales channels and interest in non-timber forest products.
- Developing and implementing a marketing strategy with the involvement of the association and donor organizations, in terms of product promotion, both in local and export markets. It is important that, in addition to participating in promotion events on export markets, the maximum involvement of diplomatic missions of Georgia is necessary for providing opportunities for companies representing the non-timber forest product market to participate in high-level international business forums and exhibitions abroad. These resources should be used in promoting products and finding potential trade partners.
- Increasing the involvement of donor organizations and state institutions and involving the sector in various supporting projects.
- Active work on logistics issues (transportation, warehousing) to ensure product safety and quality. All relevant parties should be involved in this activity: state institutions (MEPA, RDA, Enterprise Georgia), associations, donor organizations and the private sector (producers and large collectors).
- Encouraging and facilitating various types of cooperation, in terms of increasing sales of products (in many cases, small quantities prevent the creation of long-term trade relations, therefore it is important to consolidate products, which will increase the chances of sales).
- NTFP cultivation alternatives should be explored to minimize risks associated with seasonality, supply shortages and market share.

References

- Bürgener, M. (2007) Trade Measures – Tools to Promote the Sustainable Use of NWFP
An Assessment of Trade-Related Instruments Influencing the International Trade in Non-Wood Forest Products and Associated Management and Livelihood Strategies, Non-Wood Forest Products Working Document no 6, FAO, Rome.
- CENN, (2014) National Forest Concept of Georgia.
- Clark, L. (2001): #10 – Non-Timber Forest Products. Economics and Conservation Potential.
Ecolution, GIS-Lab. 2020. Development of new regulation system for non-regulated Non-timber Forest Products (unpublished draft).
- Gelashvili, B. (2021, May 13). არამერქნული ტყის პროდუქტებით სარგებლობა არ იკრძალება. REPORT NEWS AGENCY.
<https://report.ge/economics/aramerknuli-tqis-produktebit-sargebloba-ar-ikrdzaleba/>.
- Gudabandze, G. (2020) Association “Georgian Forest Product” Needs Assessment.
- Meinhold, K., Dumenu, W. K., & Darr, D. (2022): Connecting rural non-timber forest product collectors to global markets: The case of baobab (*Adansonia digitata* L.). *Forest Policy and Economics, Volume* (134), PP. 1-13.
<https://doi.org/10.1016/j.forpol.2021.102628>.
- Patarkalashvili, T. (2016): Some problems of forest management of Georgia. *Annals of Agrarian Science, Volume* (14), PP. 108-113.
<http://dx.doi.org/10.1016/j.aasci.2016.04.002>.
- Pfund, J.-L., Robinson, P. (2005): NTFPs and Development: Elements of Synthesis. In: Pfund, J.-L., & Robinson, P. (Eds.): *Non-Timber Forest Products between poverty alleviation and market forces*. Intercooperation. PP. 36-44.

- Pullankkattil, D., & Shackleton, C. M. (2019): Poverty Reduction Strategies and Non-timber Forest Products. In: Pullankkattil, D., & Shackleton, C. M. (Eds.): *Poverty Reduction Through Non-Timber Forest Products. Personal Stories*. Springer. PP. 3-14.
https://doi.org/10.1007/978-3-319-75580-9_1.
- Ruiz Pérez, M. (2005): Poverty Alleviation and Forest Conservation: The Role of Non-Timber Forest Products. In: Pfund, J.-L., & Robinson, P. (Eds.): *Non-Timber Forest Products between poverty alleviation and market forces*. Intercooperation. PP. 8-13.
- Shackleton, C. M., Delang, C. O., Shackleton, S., & Shanley, P. (2011): Non-timber Forest Products: Concept and Definitions. In: Shackleton, S., Shackleton, C. M., & Shanley, P. (Eds.): *Non-timber Forest Products in the Global Context*. Springer. PP. 3-22.
https://doi.org/10.1007/978-3-642-17983-9_1
- Shackleton, C. M., Ticktin, T. & Pandey, A. K. (2015): Introduction: the need to understand the ecological sustainability of non-timber forest products harvesting systems. In: Shackleton, C. M., Pandey, A. K., & Ticktin, T. (Eds.): *Ecological Sustainability for Non-timber Forest Products. Dynamics and Case Studies of Harvesting. People and Plants International Conservation*. Routledge. PP. 3-11.
- Ticktin, T. (2015): The ecological sustainability of non-timber forest product harvest: principles and methods. In: Shackleton, C. M., Pandey, A. K., & Ticktin, T. (Eds.): *Ecological Sustainability for Non-timber Forest Products. Dynamics and Case Studies of Harvesting. People and Plants International Conservation*. Routledge. PP. 31-52.
- UNIQUE study team: "Strengthening Livelihoods and Social Inclusion in Georgia's Forest Sector Reform", 2021.
- საქართველოს მთავრობის დადგენილება, „ტყითსარგებლობის წესის შესახებ“, 2021
 ლეფსკვერიძე დ., მ.ბოლქვაძე. 2012. საქართველოს სამკურნალო მცენარეები წიგნი I. თბილისი, 176გვ.
 ლეფსკვერიძე დ., მ.ბოლქვაძე. 2013. საქართველოს სამკურნალო მცენარეები წიგნი II. თბილისი, 176გვ.
 ნიჟარაძე ა., ბუჩუკური ა. 1979. საქართველოს გარეული ხილი და მისი სამრეწველო გამოყენება. თბილისი, 342გვ.
 სკლიარევსკი ლ.ი., გუბანოვი ი.ა. 1993. სამკურნალო მცენარეები ოჯახურ პირობებში. გამომც. „დილა“, თბილისი, 366 გვ.
 ქიქავა გ., გოგიჩაიშვილი ლ. 1997. ველური სამკურნალო მცენარეების რესურსები და კვლევის მეთოდოლოგია. გამომც. „კუნა გეოგრაფიკა“. თბილისი, 78გვ.
 ხიდაშელი შ., პაპუნძე ვ. 1985. საქართველოს ტყის სამკურნალო მცენარეები. გამომც. „საბჭოთა აჭარა“, ბათუმი, 351გვ.

Websites references:

Centre for the Promotion of Imports from Developing Countries: www.cbi.eu

International Trade Center: www.trademap.org

European Commission: Access2Markets

**ძვის არამერქნული
პროდუქტების**
პოტენციალის შეფასება
საქართველოში

**ASSESSMENT OF THE POTENTIAL
OF NON-TIMBER FOREST
PRODUCTS FOR NATURE-POSITIVE
RECOVERY IN GEORGIA**

